Karen Helling

Gjedsbøl

Museet »Falsters Minder«
Falsters egnshistoriske Arkiv
Nykøbing Fl.

Hovedhensigten med nærværende lille Arbeide, som hermed sendes ud i Publikum, var oprindelig den, at sælge det til Fordel for de mange Mennesker, hvis Eiendomme bleve ødelagte og hvis Velfærd blev forstyrret og truet af Stormfloden den 13de November 1872.

For at tilveiebringe den størst mulige Indtægt ved Salget af dette Arbeide, var det nødvendigt at udarbeide det hurtigst muligt, og navnlig forinden Julen, og forinden Interessen for de haardt betrængte Medborgere begyndte at kølnes. Men for at undgaa at give Læserne et Opkog af de Beretninger om Stormfloden, som stedlige Blade havde bragt, og som vare mere eller mindre paalidelige, gjordes Reiser til og Ophold paa de skadelidte Egne nødvendige, saameget mere som det jo maatte have sin Interesse at erfare Stemningen blandt Befolkningerne paa disse Egne, det Omfang Ulykkerne havde og de Værdier som vare gaaede tabte. Tiden til at indsamle disse Oplysninger fra alle Egne var for kort, og for Manges Vedkommende lade de sig endnu ikke opdrive. Deraf følger, at der hist og her mangler detaillerede Meddelelser, og den knapt tilmaalte Tid til Ud-

arbeidelsen af Arbeidet har gjort, at Korrekturen paa nogle Steder trænger til Overbærelse. Alt dette vil imidlertid under et eventuelt andet Oplag blive restitueret.

Efterat Manuskriptet var sluttet fra Forfatterens Side den 16de December, og Trykningen af dette tildels var fuldført, meddelte Centralkomitteen for Indsamling af Bidrag til de Vandlidte, at den afsluttede sin Virksomhed, og at den maatte anse de indkomne Pengebeløb tilstrækkelige til at dække Skaden og Tabene paa de oversvømmede Egne.

Denne Meddelelse har fremkaldt en Forandring i Hovedhensigten med dette Arbeide, som alt før Jul har ligget færdigt fra Trykken.

Istedetfor at udgive og sælge det til Fordel for de Vandlidte, vil det nu blive solgt til Indtægt for det af Hs. Kgl. Høihed Kronprinds Frederik den 17de September 1865 oprettede Fond til Understøttelse for dem, hvis Forsørgere omkomme under Forsøg paa at redde Skibbrudne.

Udgiverne haabe, at denne Forandring vil finde Tilslutning hos Publikum, og vi tro, at der er god Anledning til at støtte det omtalte Fonds smukke og betydningsfulde Diemed.

Januar 1873.

Natten mellem den 12te og 13de November, og selve Dagen den 13de, vare saa skjæbnesvangre for vort Fædreland, at disse Timer, i hvilke Død og Ødelæggelse udbredte sig hurtigere og hurtigere paa vore Kyster, stedse ville komme til at staa som forfærdelige og ængstende Minder om de gigantiske Kræfter, Storm og Sø formaa at stille op mod den faste Landjord, naar Vindene slippes løse, og det vaade Element faar Lov til at tumle sig paa egen Haand og til at reise sig i sin fulde Styrke for at vælte sig brølende ind over de værgeløse Kyster. Kun den, som med egne Øine har set al den Nød og Elendighed, som Storm og Sø i disse Dage anrettede paa Kysterne, er i Stand til at danne sig et Begreb om de Tab, der ere blevne tilføiede Landet og et ikke ringe Antal Medborgere. Vanskeligt er det at forstaa, at hine to Elementer have været i Stand til i nogle Timer at gjøre store Jordarealer ufrugtbare, at jevne Gaarde og Huse med Jorden, at gjøre Havnene useilbare og kaste den ene stolte Skude efter den anden, ikke alene mod Kysten, men høit op paa Landet, og at tilintetgjøre mange Menneskeliv og forstyrre et meget stort Antal Menneskers Fremtid. Mange Aars utrætteligt og møisommeligt Arbeide er blevet spildt i hint rædselsfulde Novemberdøgn.

I lang Tid havde vi haft sydlige og sydvestlige Vinde, men den 10de November dreiede Vinden helt om fra Øst, og den 11te var den nordøstlig over hele Østersøen, hvorved uhyre Vandmasser fra den botniske Bugt og de russiske Kyster bleve drevne ned i Østersøen, der ikke formaaede at optage de Nord fra kommende Vandmasser. Derved fremkaldtes et umaadeligt stort Tryk af de hinanden mødende Strømme og Vandmasser, som ikke kunde faa Luft paa anden Maade end ved at vælte sig ind over de nærmeste Kyster. Den Vandflod, som den 12te og 13de November, understøttet af en heftig Orkan fra Nordøst, mættede sig paa Østersøens Kyster, har forduuklet de Minder, som knyttede sig til Vandfloden 1694, og det meget betydelige Høivande, som i 1835 ødelagde store Kyststrækninger af vort Fædreland.

Det er ikke vor Hensigt her at indlade os paa en nærmere Undersøgelse af Aarsagen til Stormfloden, dertil driste vi os for det Første ikke, og for det Andet kan der fornuftigvis endnu ikke foreligge noget Resultat af saadanne meteorologiske Undersøgelser, som kunne tjene til Grundlag for en Udvikling af de Omstændigheder, der kunne være bestemmende ved Bedømmelsen af Stormens Heftighed, Omfang og Vandets pludselige Stigen. Derimod er det vor Hensigt med dette lille Arbeide at give en sammentrængt Skildring af Vandfloden ødelæggende Virkninger og — saavidt det paa det nærværende Tidspunkt lader sig gjøre — give saadanne Meddelelser om Skadens Pengeværdi paa Jorder, Bygninger, større Anlæg, Bohave og Løsøre, samt at ledsage den med Udtalelser om det individuelle Indtryk, som vi have modtaget ved personligt at besøge de skadelidte Egne og deres Beboere.

Forinden vi imidlertid gaa videre frem for at skildre de stedlige Forhold paa de skadelidte og oversvømmede

Egne, maa vi fremsætte nogle almindelige Bemærkninger, som gjælde for alle Egne, og som paa Forhaand ere i Stand til at forklare Umuligheden af at hindre de mange Ulykker, som ere skete baade tillands og tilvands. Orkanen kom som omtalt fra Nordost og fra de Steder, hvor Østersøen har sin største Udstrækning, og drev i frygtelig Fart Vandmasserne mod Syd; derved fremkom en saa rivende Strømsætning. at intet Skib formaaede at arbeide sig op imod den, og at Alt hvad der forsøgte at gjøre Modstand, blev revet til Side. Orkanen synes at have været størst i Østersøen den 12te om Aftenen; men hen ad Natten og op ad den paafølgende Dag var dens Kraft og Heftighed lige stor over hele den 100 Mile lange Sø, der efterhaanden som Orkanen tiltog i Styrke og Omfang, svulmede op til en uhyre og hidtil ukjendt Høide. Denne har omtrent været ens overalt, og man kan temmelig sikkert sige, at Østersøens Vande stode overalt i Tiden fra Kl. 10 til 1 i en Høide af fra 7 til 15 Fod over den almindelige Vandstand. Kunde man i dette Øieblik have tænkt sig optaget et Situationskort over vore Kyster, vilde man rimeligvis have faaet at se, at Kjøge og Præstø Bugter vare gaaede en halv Mil længere op i Landet, at Møen var gjennembrudt og gjennemskaaren paa to forskjellige Steder, og dens Grændser lagte over en Fjerdingvei op paa Øen, at Falsters Sydende var gjort adskilligt smallere og kortere, at Laalands Sønderherred fra „Albuen" (Laalands Nordvestpynt) til „Rakken" (Laalands Sydspids) var forsvunden, dækket af Vandmasserne, og endelig, at alle Smaaøerne mellem Sydsjælland, Laaland-Falster og Fyen vare betydeligt formindskede.

Understøttet af Snetykning og Hagelbyger tudede Orkanen over hele Landet, og paa Grund heraf og ved Vandets pludselige Stigen fremkaldtes paa Søen en

stor Mængde Collisioner mellem Skibene indbyrdes og mellem disse og Kysterne, fra hvilke Skibene paa Grund af den heftige Paalandsvind ikke kunde klare sig. Herved fremkaldtes mangfoldige Søulykker. Paa Landjorden gjordes Forsøgene paa at redde Bygninger, Kreaturer og Bohave frugtesløse, dels fordi der ved de mod Østersøen lavtliggende Kyster manglede Diger og anden Modstandsevne, og dels fordi den fremtrængende Sø næsten var en Vælling af Vand, Sand og Sten, der tillige førte Masser af Bjælker, store oprevne Træer og massive Vragstumper med sig.

Medens man i Kjøbenhavn ikke saa andre Virkninger af Orkanen og Vandfloden end nogle omblæste Træer, Hegn og enkelte ilanddrevne Skibe paa Langelinie og Lynetten, spurede jeg, jo længere jeg fjernede mig fra Hovedstadens Enemærker, Resultater af Stormen og Høivandet, som jeg ikke havde ventet. Allerede paa Amager og langs Kallebodstrand viste der sig stærke Spor af Vandfloden; idet flere hundrede Tønder Land vare blevne overskyllede, og en større Eiendom „Meilgaard" havde været omringet af Vand, der havde ødelagt megen Sæd og Hø og bortskyllet ca. 50 Faar. Ligeledes havde Dragør Havn og Havneplads samt flere derværende Huse staaet under Vand, og Beboerne havde maattet rømme ud; men Synet af Vandets og Stormens Virkninger der, var dog for Intet at regne mod al den Ulykke og Skade, jeg maatte være Vidne til jo nærmere jeg langs Kysten mod Syd kom til Kjøge Bugt og By. De Farver, hvormed de stedlige Aviser havde malet Situationerne, tænkte jeg mig som altfor stærke; men jeg tror, at jeg tør paastaa, at disse Avisers

Beretninger have været langt mere overfladiske end overdrevne. Et var mig paafaldende paa min Tour i de oversvømmede Egne, og det var en forunderlig forstenet Ro — om jeg tør bruge det Udtryk — som hvilede over de stakkels ødelagte Mennesker, som fattige i Forveien pegede snart paa en oversvømmet Have, snart paa en Kule Kartofler, som vare bestemte til Føde for Vinteren, men nu plettede og gjennemtrukne af salt Vand vare uspiselige, og snart paa det i Stumper og Stykker spredte Bohave. Stedse endte Folk den Beretning, de i korte Træk gav mig om Vandfloden, med de Ord: „Var Vandet dog blot ikke kommen saa pludselig, saa kunde vi dog have reddet os." Lidt nordlig for Kjøge ligger en Del af Ølsemagle Sogn langs med Kysten. Her havde Floden væltet sig 2500 Alen op i Landet, sat 350 Tønder Land under Vand, efterladt sig en uhyre Mængde Tang og Dynd og i større eller mindre Grad ødelagt 25 Gaarde og Huse, som havde været fuldstændigt omgivne af Vand. I et af Husene boede en Familie paa 5 Personer, som hele Natten og den største Del af Formiddagen havde maattet opholde sig paa Loftet, medens Vandet stod 2½ Alen inde i Huset, hvis af Ler opklinede Vægge lidt efter lidt faldt ud og truede med aldeles at forsvinde i Bølgerne, saa Beboerne ventede med Angstelse det Øieblik, da det brusende Vand vilde optage dem i sit vaade Skjød. Endelig bleve de frelste i Baade, og da de senere, da Vandet var falden, vilde søge Resterne af Huset, vare ogsaa disse forsvundne tilligemed 3 Kreaturer, 7 Faar, 6 Svin og en Del Fjerkræ. Det gjør et uhyggeligt Indtryk at vandre omkring i en saadan ødelagt Landsby, hvor kun nogle halv krummede Stolper og skjæve Støtter bære paa et forrevet, skorstensløst Tag. Den hyggelige Lunhed, som møder Touristen i Nærheden af en Landsby, den lette graalige

Røg fra Byens Skorstene, som minder om Liv og Mennesker, og som selv ved Vintertid er behagelig at se, var borte, thi Skorstenene vare sunkne ned eller blæste omkuld; der var Træk og Kulde, livløst og goldt, og de høie Pilehegn og Husenes Tagskjæg, som vare behængte med ildelugtende Tang, fortalte hvor høit Vandet havde staaet. Ulykken havde stærkt rammet Byens Beboere, som boede hist og her i Nabobyerne hos Slægt og Bekjendte. At bedømme den Skade, som Jorderne og Vintersæden havde lidt, er for Tiden umuligt; men efter senere Taxationer er Skaden paa Bygninger og Bohave anslaaet til 6000 Rd. i dette Sogn. Jeg gik videre hen mod Kjøge, og paa hele min Vandring fandt jeg Markerne og Engene fyldte med Tang og Dynd, hvert Øieblik saa jeg Ruinerne af et Hus og paa flere Steder blot Grunden, omgiven af Resterne af Husets Tag, Tømmer og Sten. Livløst og trist alle Steder. Endelig opdagede jeg nogle store og prægtige Bygninger, over hvilke en høi Skorsten ragede i Veiret og sendte en tyk bølgende Strøm mod Himlen. Dette gav mig det Haab, at jeg nu dog en Gang kunde finde Mennesker, som ikke havde lidt under Vandets forfærdelige Angreb.

Men jeg havde taget feil: netop ved denne store Bygning, som var Kjøge Papirfabrik, havde Storm og Sø hentet stort Bytte. Jeg talte med Fabrikherren, som fortalte mig, at Vandet her havde reist sig fra Onsdag Morgen Kl. 5 til Middag Kl. 1, indtil det havde naat en Høide af 10 Fod og 3 Tommer over daglig Vandstand. Det var kommet voldsomt, førende store Bjælker og Braggods med sig og havde aldeles raseret 4 betydelige Bygninger, som havde været benyttede til Stalde, Vognskur og Pakhuse. Jeg saa de sørgelige Levninger ligge mellem hinanden. En femte større

Bygning, som havde været Værkstedslokale, var jevnet med Jorden. Da Vandet her begyndte at føre Ordet, var det nogle Øieblikkes Sag at fylde 2 à 2½ Alen af Husene, standse Maskinerne, ødelægge en Mængde Papir og Kemikalier, sluge Svin og Fjerkræ, medens man ad smalle Trapper og Krogveie førte Heste og Køer op paa Fabrikkens 1ste Sal. I Fabrikmesterens Leilighed i Bygningens østre Ende vare Væggene stødte om og Skillerummene borte, og i en broget Forvirring laa ramponerede Stole, Borde, Sengeklæder og andet Bohave, som efter Vandets Synken var blevet fundet paa de forskjelligste Steder og langt borte. En Tjenestepiges Tøi var aldeles forsvundet; men efter at den første Skræk var overstaaet, og man begyndte at faa en Forestilling om alle Ulykkerne og Undersøgelserne iværksattes, fandt man hendes Seng og Klæder skubbede ind under den mod Gaarden vendende Fyrkanal til Maskinkjedelen. Fra Fabrikkens øverste Vinduer havde Fabrikherren og Folkene staaet og set Vandet voxe Tomme for Tomme, medens skumklædte Bølgetoppe væltede sig mod Murene, styrtede dem om og førte alle Slags Gjenstande med sig. En stor massiv Arbeidsvogn med 8 Skipund Tougværk kom seilende og styrede med Stangen lige ind i en af 7000 Tdr. Kul bestaaende Kulbeholdning, som blev formindsket med nogle Hundrede Tønder. Lettere Vogne og Fabriksgjenstande svømmede rundt og sloges mod hinanden, indtil de i opløste Stykker førtes over Marker og Veie. Den ovennævnte Kulbeholdning, som dannede en Bølgebryder mod den oprørte Sø, beskyttede Fabrikkens vestre Fløi, der ellers upaatvivleligt vilde have været et Bytte, hvilket i al Ulykken var et Held, saameget mere som en bagved liggende Bygning, der tjente til Beboelse for Fabrikkens 10 Arbeiderfamilier, ellers vilde have været viet til Undergang tilligemed dens Beboere. Et

karakteristisk Træk er det, at en Ambolt, som havde været naglet fast til en massiv Egetræsfod, var reven fra denne og fandtes liggende nogle Alen borte derfra. Fabrikherren fortalte mig, at Skaden paa hans Eiendomme og Inventarium var for Bygningernes Vedkommende ifølge Taxation ansat til 6000 Rd. og for Varer til 7000 Rd.

Efter at have forladt dette store Ødelæggelsesværk, som i 11 Dage havde standset Virksomheden i dette betydelige og dygtigt ledede Fabrikanlæg, gik jeg videre, medens jeg lod Øiet følge de mange splintrede Mastetoppe og flagrende Rigninger, jeg saa langs Kysten, henimod Kjøge By. Overalt hængte Tang i Træerne, og en enestaaende Milepæl, paa hvis Hoved en Tangdusk endnu hang, var et taust Vidnesbyrd om Vandstandens Høide i hine sørgelige Novemberdage.

Kjøge By med sin prægtige Bugt laa lige for mig, og jeg længtes efter at se, hvorledes de vrede Elementer havde huseret der. Flad og som man siger, „lige paa Tallerkenen" ligger Byen for Østersøen, og dens Bugt er formodentlig i Tidens Løb bleven hulet mere og mere ind, fordi Landet ikke her, som paa Stevns og Møen, har nogen synderlig Modstandsevne, hvilket ligger i, at Jordlagene her ere dannede af Ler og Sand.

Jernveien fra Roeskilde til Kjøge følger paa en længere Strækning Kysten mellem Haudrup og Kjøge, og her havde da Vandfloden ogsaa anrettet betydelig Skade. Paa en Strækning af $\frac{3}{4}$ Mil Nord og Syd for Byen havde Vandet staaet 3 Fod over Banen, bortskyllet Ballasten, udrevet Jordfylden og bragt en fuldstændig Forstyrrelse ind i Banelegemet, som var dækket af Kornstakke og større Skibe. Banevogterhusene vare bortskyllede og Jernveien ufremkommelig. Efter den af Direktionen for

den sjællandske Jernbane foretagne Taxation er Skaden anslaaet til c. 12,000 Rd.

Det mest talende Vidnesbyrd om Ødelæggelsen i og ved Kjøge By er denne Kommunes Jorder. Søen reiste sig allerede Tirsdagen den 12te omtrent Kl. 10; men af og til har Byen haft betydeligt Høivande, og man ængstede sig derfor ikke i Begyndelsen; men da Søen blev mere og mere paatrængende og bestandigt voxede i Løbet af 14 Timer, begyndte man at ængste sig for den forestaaende Fare. Imidlertid gik Tiden, og Vandet bedækkede allerede de østligere og lavere liggende Dele af Byen, og Onsdag Formiddag var der efter paalidelige Øienvidners Udsagn ikke mere Tørt af Byen end en Strækning saa stor som Halvdelen af Kongens Nytorv. Saavidt Øiet kunde naa, saa man ikke Andet end Vandet og hørte ikke Andet end Orkanens Tuden og Brændingens Brøl. Vogne belæssede med Baade fore op og ned af Gaderne for at skaffe de haardest hjemsøgte Beboere i Havnegade, Kjøge Mølle og ved Stranden, Hjælp. Søen, som kastede taarnhøie Bølger mod Kysten, strømmede ind over Land en god Fjerdingvei op, og understøttet af Stormen rev den Alt, hvad den mødte paa sin Vei med sig og kastede store og smaa Skibe, som i fortvivlet Kamp mod de ubarmhjertige Bølger maatte overgive sig paa Naade og Unaade, op paa den nu overskyllede Landjord, hvor de med Tabet af Master, Ror og Seil huggede sig fast i Jorden. Angst hos Nogle, fortvivlet Ilterhed hos Andre, Maalløshed hos Mange, fremkaldte stor Raadvildhed, og den stedse voxende Flod og de rundt omkring indtræffende Ulykker hæmmede den ellers raske Befolknings Virksomhed, skjøndt den 13de Novbr. var Vidne til mangen en Kjøgemands kjække Daad. Da endelig Signalet: „Vandet falder", som en Løbeild banede sig Vei til alle Øren, da svandt det Mareridt,

som havde hvilet paa de ængstede og bekymrede Beboere, og Beslutningernes friske Liv begyndte at røre sig. Men hvorledes saa der ud efter denne fortvivlede Dag? Hvor var Havnefyret, og hvor var Husene i Sønderkjøge, hvor var Plankeværkerne og Havemurerne? Hvad var det for Skibe, som stode hele Kysten og Byen rundt, og hvor var Fiskerhuset paa den lille Ø ved Havnen? Hvad var det for brogede Gjenstande, som fløde rundt omkring i Havnen og paa Markerne? Og hvorledes saa Havnemolen ud? Stenene, de svære, store Kampesten vare revne ud af deres i en Menneskealder faste Leie, Dæmningerne knuste og Bølgebryderne radbrækkede. Da jeg gik til Havnen, mødte mig et forfærdeligt forvirret Syn. Istedetfor at gaa paa det sædvanlige Strandsand og de bekjendte Strandsten til at slaa „Smut" med, vadede jeg i Dynger af Tang og voltigerede mellem Planker, Træer, Døre, Tønder, Kurve og Tagsten. Kalkovnen, som havde staaet ved Begyndelsen af Havnemolen, var, skjøndt en høi og svær bygget Mur havde beskyttet den, styrtet om, og kun et lidet Hus stod tilbage med gjennembrudte Mure, forrevet Tag og knuste Vinduer. I dette Hus havde Vandet staaet nogle Alen, og den stærke Sø slaaet høit op paa Taget, under hvilket Kalkbrænderens Kone laa i Barnsnød, omgiven af sine jamrende Børn og ude af Stand til at søge Redning. Da Huset begyndte at vakle og bøie sig for sine haarde Angribere, styrede en Baad gjennem den stærke Brænding, ført af kraftige Aarer mod Huset, og med stor Livsfare lykkedes det Skibsbygmester Flindt med sine 5 modige Folk at bringe den ulykkelige Familie i Sikkerhed efter flere Timers Ophold i det ødelagte Hus. Havnen var opfyldt af Vrag og Bohave fra Søen og Landjorden; dens Stensætning demoleret paa en Strækning af 700 løbende Fod af den nordre Mole, og 400 løbende Fod

af den søndre. Dybden var ved at Havnen er fyldt med indtrængende og nedfaldende Sand, forringet 4 a 5 Fod. Fortøiningspæle, Hamre, Skjerm og Bolværker bleve dels bortskyllede, og dels ramponerede. Fyret og Vagthuset bleve bortskyllede og Havnefogdens Hus betydeligt beskadiget. Den hele Skade, som Havnen har lidt, er anslat til ca. 10,000 Rd.

Værre og større er dog vistnok den Skade, der er tilføiet Byens Jorder; disse ere for en stor Del blevne bedækkede med 1 a 1½ Alen Tang og Sten, og man antager, at Byens Indtægter af disse Jordarealer, som hidtil aarligt have andraget 3 a 4000 Rd., nødvendigvis i flere Aar maa give et langt ringere Udbytte — man mener 1000 Rd. aarlig — hvilket Beløb jo derfor maa skaffes tilveie ved forhøiede Byskatter, hvoraf følger at man kan sige, at Byen saaledes har lidt et ikke ringe Tab ved Vandfloden. I selve Byen ere 10 Huse blevne mere eller mindre ødelagte, hvorimod omtrent 20 i Sønderkjøge og 30 i Ølby ere saa ødelagte, at der neppe er en eneste Stump Materiale i dem, som kan benyttes. Tømmerstabler, Kornhæs og Høstakke laa spredte rundt omkring, og en travl Virksomhed herskede overalt for at bringe de spredte Gjenstande tilbage til deres rette Plads. Beboerne i Sønderkjøge have aabenbart lidt haardest. Da Vandfloden var stegen saa høit, at Beboerne ikke uden at tilsætte Livet kunne komme bort, bleve de afhentede i Baade og Vogne, og anbragte hos Familier i Kjøge og Hastrup, og overalt udvistes den største Beredvillighed og Opofrelse for at komme de ulykkelige Mennesker til Hjælp. En Familie, som ønskede at blive bragt ud til dens Slægtninge i Ølby, kom op i en Vogn, som med stort Besvær kæmpede sig igjennem de oprørte og stedse stigende Vande; men pludselig lettedes Vognens Fadning, og den ulykkelige Familie, bestaaende af 6 Personer,

hvorimellem en Kone paa 70 Aar, blev kastet op paa en Grøftvold, hvor de i flere Timer omgivne af Bølgerne raabte og skrege om Hjælp, indtil man fik Øie paa dem fra Kirketaarnet, og to behjertede Mænd toge afsted for at frelse de Ulykkelige, hvilket ogsaa lykkedes. En anden Familie, bestaaende af en syg og sengeliggende Mand, en vanfør Søn og en Kone, led megen Nød. Da Vandet stod 2 Alen inde i Huset, maatte Konen først slæbe Manden og dernæst Sønnen op paa Loftet, hvor de med Døden for Øie i flere Timer ventede paa Redning.

Forinden jeg forlader Kjøge, maa jeg fortælle Læseren lidt om, hvad jeg saa ved at lade Blikket streife omkring paa Kysten og paa Markerne. Tæt ved Havnen laa en stor preussisk Bark, øde og forladt, med Forenden oppe paa Landjorden, med kappede Master og knust Bugtspryd. Det var til denne at Skibsfører Mannø i Orkanens værste Øieblik var styret for at redde Mandskabet. Længere borte laa et stort hollandsk Skib, hvis Kapitain Bølgerne havde gjort til Enkemand, idet de toge hans Kone i deres vaade Favn, da hun ængstelig for sin Mand søgte ham paa Dækket. Ved Siden af dette Skib laa en anden Hollænder, som var boret dybt i Sandet, og nu stod og mindede om, at den havde ofret to Menneskeliv før den fik Lov til som en Krøbling at ligge lamslaaet oppe paa Land. Jo længere jeg lod Blikket løbe mod Syd og Nord langs Kysten, saa jeg Skib paa Skib boret ned i Sandet. Vendtes Øiet mod Markerne, mødte det ogsaa der ødelagte Seilere, staaende imellem Piletræer, og hvert Øieblik stødte jeg paa Vrägstumper og Tømmer. For blot at nævne et Exempel paa Søens Magt, skal jeg anføre, at jeg i Nærheden af et Hus i Sønderkjøge, en Fjerdingvei fra Kysten, stødte paa et Stykke 14 Alen langt, 24 Tommers Egetømmer, som var kastet herhen fra Kjøge Havn. Et Hus, hvori en Familie paa 6 Per-

soner boede, fristede i hin skrækkelige Dag Livet paa Taget indtil det brusende Jernbanetog, kastende de paatrængende Søer tilside, standsede og tog den vandlidte Familie med til Roeskilde — stod splintret og fuldstændigt ødelagt, og i Ølby vare 9 Huse jevnede med Jorden, en Skade, der ansloges til 1,000 Rd. Jeg talte med mange af de vandlidte Folk, og besøgte mange Huse, det vil sige Stolper med en Smule Tag paa, og overalt, og som ovenfor omtalt, hvilede der en forunderlig Ro over dem, som gjorde dem stumme, naar de ved at tale om Ulykken kom til at tænke dybere og alvorligere over Alt hvad de egentlig havde mistet. I et Hus, hvis Vægge endnu laa langs med Jorden, og hvis Skorsten laa spredt i Stumper og Stykker, traf jeg en ung Kone, som sad med et lidet Barn ved Brystet, medens 3 Smaapiger spiste en tarvelig Blanding af Vand og Gryn. Lerbunker laa rundt i Stuen, en Bilæggerovn stod, rød af Vandet og revnet, ovenpaa en Alkove med vaade Sengeklæder, og den klamme Novembervind gjorde Ansigterne blaalige. Konen havde i 24 Timer siddet med det spæde Barn paa Husets Loft, medens Vand og atter Vand var det Eneste hendes Øie mødte. Det maa være Naturer af Jern, der kunne overstaa slige Rædsler. Man siger, at Faren og Rædslerne ikke have været saa store, som de første Efterretninger have fortalt: Kom, se og døm selv!

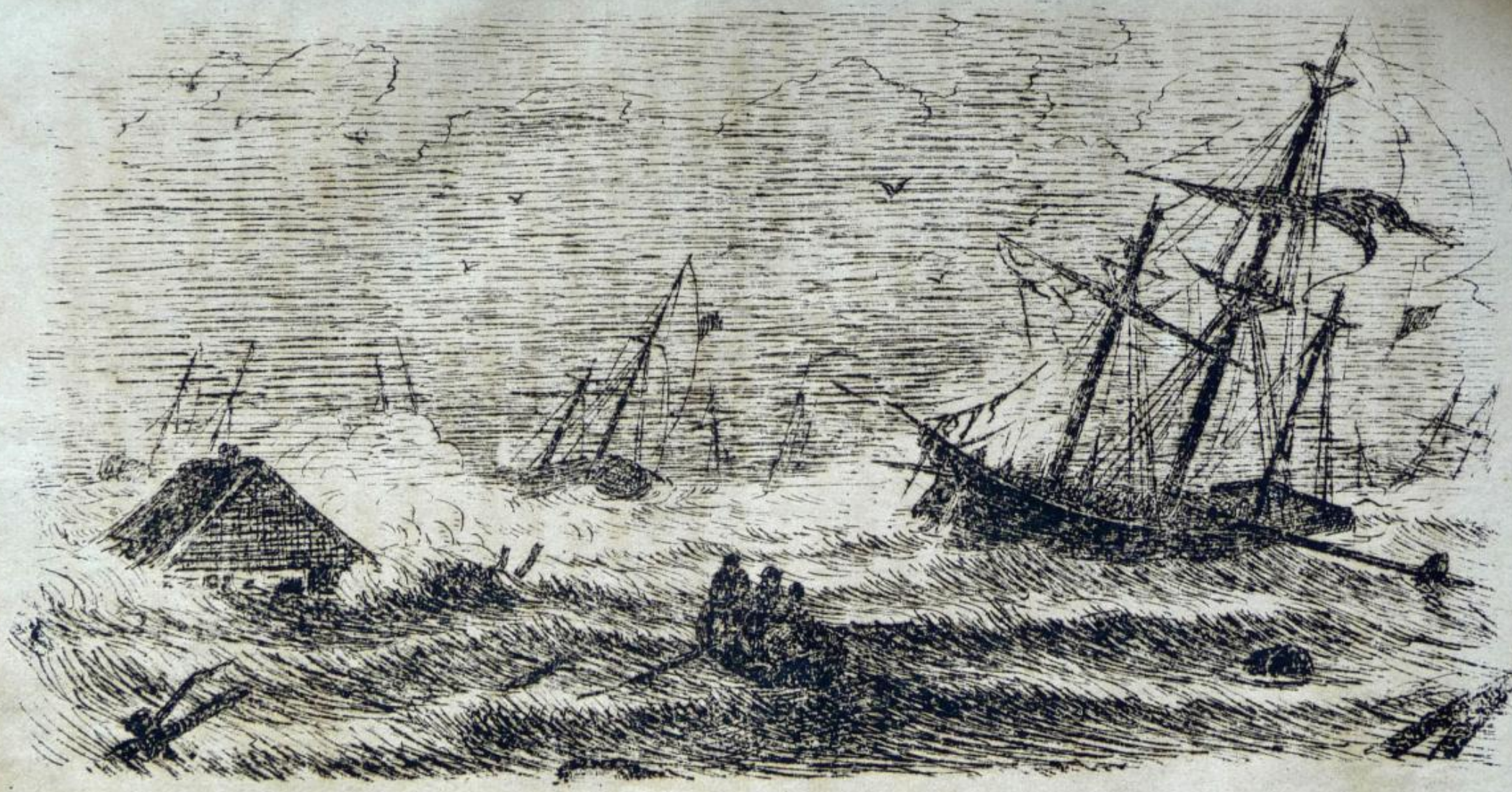
Jeg forlader nu Kjøge og sender en Hilsen til de Mænd i denne By, som med Redebonhed og Opofrelse af Tid gave mig Beretninger om Vandfloden.

Langs Veien fra Kjøge til Storehedinge, som paa en længere Strækning følger Kysten, strækker den smukke Billesborg Skov sig, som i hine Dage frembød et ikke tiltalende Billede. Tusinder af Gran- og Bøgetræer laa hensængte paa Veien og afklippede nogle Alen fra Roden.

Rødderne, som vare revne op, laa slikkede og glatte, og det skjønne Grønsvær, som tidligere afgav en fortrinlig Spadseregang var dels skyllet bort, og dels dækket med Tang, Sand og Sten. Vandet havde her naaet 200 Alen op i Skoven og anrettet betydelige Ødelæggelser. Her saavelsom paa Kjøge Byjorder saa jeg en Mængde Jordmasser i store massive Klumper med Grønsvær paa. Det var Jordstykker, som revne ud af deres Linie paa andre Kyster vare drevne i Land her. Landeveien fra Kjøge til Prambroen — en Strækning af omtrent en Mil — havde været aldeles overskyllet af Vandfloden, og ved den saakaldte Skovriderbro eller Sortebro — som, da Kjøge By og Omegn i 1851 lede under et stærkt Høivande, havde faaet nye Stendæmninger, mødte mig et Syn, der var mig det største Bevis, jeg endnu havde set paa den uhyre Kraft, hvormed Søen havde væltet sig ind over Landjorden. Paa en Strækning af flere hundrede Alen havde Søen ikke bortskyllet, men ligefrem flyttet Veien som en samlet og kompakt Masse flere Alen ind paa den tilstødende Mark, og der, hvor den tidligere havde ligget, var kun Veibunden at se. Den omtalte Sortebro var selvfølgelig ogsaa bortskyllet, og man var i Færd med at grave Render inde fra Jorderne til Afløb for Vandet, som nu i stærke og brede Strømme væltede ud i Bugten.

Det vilde være for vidtløftigt og trættende for Læseren at gjennemgaa alle de Exempler paa Søens Høide og Magt og Orkanens Virkninger paa Touren Syd paa ad Præstø til; kun skal jeg anføre, at Skaden i Strøby Sogn er ansat til c. 2200 Rd. og i Snesere Sogn langs Præstø Fjord til 4,000 Rd. samt at Veiene paa begge Sider af Bredeshave ere dels bortskyllede og dels gjorte ufarbare.

Fra Vemmetofte Sogns Sydgrændse til Præstø By har Ødelæggelsen været meget betydelig, idet Veiene

Fra Kjöge under Stormen.

langs Kysten dels ere forsvundne, dels stærkt beskadigede; i Præstø Landdistrikt angives Skaden til 2300 Rd., hvoraf ca. 1,600 Rd. falde paa Baroniet Stampenborg; og paa Halvøen Fed, hvor Sammenhængspunktet med Landet overskylledes, ligesom ogsaa samtlige Huse fra Fed til Præstø Overdrev langs Fjorden have mistet de underste Dele af Murene. Idet jeg kortelig vil berette, at Søen ogsaa i Storehedinge havde sat sit Mærke ved at flytte den udenfor Kridtfabriken liggende flere Alen høie Jordskrænt, spredt dens Indhold over den tidligere Kørebane hen til Randen af de bekjendte store Ege foran Skoven og ved Rødvig fuldstændigt ødelagt en af Godseier Scavenius med store Bekostninger opført Havn, bortrevet store Strækninger af Klinten med de paa denne voxende prægtige Træer, som nu ligge med Rødderne i Veiret, medens Søen dækker Kronerne, bortskyllet Smedens grundmurede Hus, og kastet 20 større og mindre Fartøier ind paa Kysten, haster jeg med at fortælle, hvad jeg oplevede i Præstø og dennes Omegn.

Præstø, som har Navn efter en Præst i Skibbinge, har en overordentlig smuk Beliggenhed, der fryder Øiet, jo nærmere man kommer Bugten. Men hvorledes saa der ikke ud, da jeg nogle Dage efter Stormfloden kom til den lille ellers saa venligt beliggende By? Folk vare modløse og trist stemte, og hvorsomhelst jeg vendte Øiet, saa jeg de sørgelige Rester af Skibe, Huse og Bohave. Skrænterne ned mod Havet vare aldeles skyllede bort, og den store Banke bag Kirkegaarden kunde jeg ikke finde. Ogsaa den havde Søen slugt og graadig som den hin 13de November var, havde den slikket dygtigt til sig af Begravelserne paa Kirkegaarden, som dog ligger en halv Snes Alen i Veiret. Hist og her strittede Stumperne af en halvraaden Ligkiste frem, og paa sine

Steder tittede menneskelige Knokler ud af Jorden. Tirsdag Aften var Vandet begyndt at stige; men det havde det gjort saa ofte, at man slet ikke ændsede det. Roligt, men paavirket af den uhyggelige Zittren i Vinduerne og Rysten i Husene, som en stærk Storm fremkalder, gik man til Sengs; men henpaa Natten strømmede Søen i rivende Fart ind over Havnen og i Løbet af nogle Timer stod den halve Del af Byen under Vand, og Beboerne i de lavest liggende Eiendomme fik deres Huse fyldte, medens de selv i Baade søgte Redning og fra Tagvinduerne tittede ængsteligt ud mod den oprørte Sø, som spillede høit Spil med de mange ulykkelige Fartøier, som uden Styr villieløse kastedes mod hinanden. Nogle massive Stenpiller ved Skibsbroen bleve skyllede bort og kastede ned i Havnen, medens Søen tørnede mod Havnemagasinet og kastede sit fraadende Skum over den store Bygning. Præstø Byes Beboere vare aldeles afskaarne fra al udenfra kommende Hjælp, og jo længere man gled op ad Dagen, desto høiere steg Vandet, som fyldte Kjælderen og ethvert Rum, hvor det kunne twinge sig ind. Mørket faldt igjen paa, Stormen sang sine diabolske Melodier, og med Frygt og Rædsel gik man Natten i Møde, da pludseligt et kraftigt og bestemt Raab: „Vandet falder!“ satte Smil og Forhaabning paa de mange blege og sorgfulde Ansigter. Det eneste Liv, som nu i 30 Timer havde rørt sig i Byen, var Stormen og Søens hule Brøl; men nu, da Vandet sank, kom der Liv i Gemytterne. Baade, fuldt belæssede med Mennesker, Dyr og Bohave, seilede rundt om i Gaderne, og med et Frydeskrig modtog man ethvert af de smaa Fartøier, som stødte fast paa Stenbroen; det var jo et Tegn paa at Vandet gik tilbage. De Nødlidende fik Husly og Mad hos Andre, og Menneskekjærligheden og Redebonheden til at hjælpe, som altid viser sig i fuldt Maal, naar fælleds Nød forener

de spredte og hidtil ukjendte Mennesker med hinanden, viste sig i høi Grad i Præstø paa hin grusomme Dag. Men det Syn, de paafølgende Dage frembragte, nedstemte naturligvis de oplivede Gemytter, som undslupne Døden nu skulde til at lede efter deres Eiendele. Mange Huse vare ødelagte, Murene styrtede sammen, Bohave splintret, Varelagere tilintetgjorte. Toldkammerbygningen havde lidt meget, Archivet og Pengene vare tildels ødelagte, Skibsbroen og Skibsværftet ligeledes; Telegraphen var afbrudt, og Spadsereveien, Granplantagerne og hele Alleer vare bortskyllede, og Skrænterne existere ikke mere.

I og omkring Havnen saa det forfærdeligt ud. Paa Jagten „Kjerlina" af Karlskrona kappedes Rigningen, og kort efter faldt Masten overbord; Skibet havde Aftenen forud søgt Nødhavn der, og det lykkedes det ogsaa efter den sidste Overlast at ride Stormen af. To andre Skibe gik det ikke saa heldigt. Galeasen „Elisabeth" af Flensborg, Kapt. L. Bune, omtrent fuldlastet med Egetømmer og bestemt til Svendborg, sank ved Bolværket, og kort efter gik Skonnerten „Kristian" af Rønne, Kapt. H. J. Rønne, kommende fra England med fuld Ladning Kul, ogsaa under. Skipper P. Larsen af Præstø fik Forenden revet af sin Jagt; Jagten „Elisabeth" og Peter Poulsens Storbaad samt Muddermaskinen dreve op i Alleen til Nysø. Alt Mandskab lykkedes det at redde, men paa Hesteskoen ved Fed, hvor et Lig var skyllet op, og ved Bønsvig Strand saa det sørgeligt ud.

I Nærheden af Nysø, som er Hovedsædet i Baroniet Stampenborg, ligger en meget stor Skov, den saakaldte „Store Hestehave". 7 Tønder Land af denne ere bortskyllede tilligemed et Stykke af Skrænten ved Hollænderskoven, ikke at tale om den uhyre Mængde store og smaa Træer, som ligge spredte og knækkede langs Skrænterne, Veiene og i selve Skovene. Veien langs

Stranden til Lindervold var tilligemed Broen over Even aldeles bortskyllet. Ødelæggelse og Ulykker alle Vegne! Og ved Bønsvig, hvorledes saa ikke der ud! Vrag paa Vrag, snart vendte Kølen i Veiret, og snart ragede Forenden af et Skib uden Master op af Vandet; snart saa jeg Skibe, som jeg kunde kigge helt igjennem, og snart saa jeg flagrende Tougværk og splintrede Master henslængte paa Strandbredden. Op mod et meget stort Bøgetræ, som vente en uhyre Rod i Veiret, laa en bundløs Baad imellem Cementtønder, Klædningsstykker og Skibsinventarium. Havaristernes Antal var meget stort, og paa Hesteskoen og Normandssandet talte jeg alene 10 større Fartøier, enten borede ned i Sandet eller kastede høit op paa Landjorden, og lod jeg Øiet følge Kysten, mødte det kun Vrag, Sand, Sten, Tang og omstyrtede Træer og Huse.

At notere Værdien af Skaden paa Jorder, Bygninger og Bohave, er næsten en Umulighed. Ingen havde endnu Begreb derom; men at den er langt større end Udenforstaaende have tænkt sig, er temmelig afgjort. Veiene i og omkring Præstø have lidt betydeligt, navnlig ere Koster-Vase Dosseringen ved Kallehave-Koster, Evebro og Strandveien fra Even til Bækkeskov stærkt demolerede, og Skaden er her anslaaet til 25,000 Rd.

Reis til Præstø, Rødding, Fakse og Bønsvig, og Du vil ikke finde alle de skjønne Partier, som hidtil have mødt dit Øie der; men kast Blikket ned af Skrænterne og ud mod Havet, Du vil da finde døde Vrag og store Stendynger, hvoraf Trætoppe titte frem, som ere i Stand til at vidne om Natten mellem den 12te og 13de November.

Jeg maatte forudsætte en særlig Grad af Taalmodighed hos Læseren, dersom jeg vilde omtale alle de Enkeltheder, som jeg traf paa min Vei, og som mindede

om Vandfloden's Besøg. Kunde jeg det, maatte jeg omtale ethvert Hus, enhver Plet, som ligger paa Sydsjællands Kyster, og en Fjerdingvei fra disse op i Landet. Derfor blot dette, inden jeg beder Læseren følge med over til Stege, for igjennem den bekjendte gamle Mølleport at drage ud til Møens Klint. Ved Kallehave og Masnedsund Færgegaarde havde Vandet naat et godt Stykke op omkring disse og gjort dem til Øer; medens Beboerne i Hast havde maattet forlade Bygningerne; at Færgebroen ved Kallehave og Skibsbroen ved Masnedsund have faaet ret gode Smæk, og at et Par Smaafartøier laa med knækkede Master paa Landjorden, at Kjælderne vare blevne fyldte med Saltvand, og at 2 Tdr. Land af Kallehave Færgegaards-Jorde vare skyllede bort, og Skaden paa Bygninger og Jordeiendomme ansloges til 1,600 Rd., er Altsammen Smaating mod hvad jeg hidtil havde hørt og set.

Som sagt, jeg vender tilbage til Mølleporten i Stege, for gjennem denne at føre Læseren til Møens saakaldte „Store Klint". Jeg forudsætter, at Læseren enten selv har besøgt Klinten og Den, eller dog har hørt Tale eller læst om alle de skjønne og stemningsfulde Partier, som møde Øiet paa det yppige Møensland. Lige ude ved Klinten, men inde i Skoven ligger Knuds venlige lille Hus, som er saa bekjendt for Klintens Besøgende. Det er kun om Sommeren, at Knud og hans Kone bo i Huset for at opvarte og beværte de Reisende; jeg blev derfor høilig forundret over at se Knuds Kone ude i Skoven og Røgen stige op fra det lille Træhus paa denne Tid af Aaret, og da jeg gav mig i Samtale med Konen, hørte jeg snart, at Vandfloden ogsaa havde hjemsøgt hende og jaget hende ud i Skovhuset. „Tirsdag Eftermiddag" — jeg vil lade hende selv fortælle — „vare mine to Drenge seilede over til Falster, for at hente

en Baad, som vi havde kjøbt, og jeg tænkte paa ingen Ting. Hen ad Aften begynder det at blæse, og jeg saa jo nok, at Vandet gik op nede ved Busemarke Sø, — for der ligger vores Hus, saadan et pæn lille Sted, som vi have beboet i 26 Aar og — Gud lade mig sige det i en god Stund! — altid i Fred og Ro. Vi havde jo meget Indbo, Sengeklæder og Ildebrand og saadan Noget, og saa de to Drenge, to rigtig gode Drenge. Jeg gik i Seng, for Drengene de skulle først komme næste Dag, og Knud var ikke hjemme; men henad Natten, ved det Lag Klokken var 2, tuder Vinden, og saa lød det for mig, som om Vandet og Søen slog ind paa Huset; men det havde det jo gjort før, for vi ligge lige ned til Stranden; men pludselig paa en Gang farer Døren op med et haardt Vindstød, og en stor Sø slog ind ad Døren og sprøitede op i Sengen. Gud Fader bevare mig, hvor jeg blev bange! Jeg kravlede ud af Sengen — det kunde jo ikke nytte at blive i den — og stod i Vand her op til Knæerne, og det var neppe nok, at jeg kunde faa nogle Klæder om mig, for Vandet blev ved at strømme ind. Endelig kom jeg da op paa Loftet — for hvor skulde jeg hen — der sad jeg saa og var saa bange, som jeg aldrig havde været før, for det, der var det Allerværste, det var mine Drenge; naar jeg blot vidste, om de ingen Skade led, saa brød jeg mig ikke om det Andet, det fik gaa og komme som det kunde. Ja, det var rigtignok farligt som det saa ud! Jeg skreg og raabte Alt hvad jeg kunde, og det hørte de henne hos vor Nabo, som bor høiere oppe paa Marken end vi, og saa kom de da og tog mig i en Baad over til dem. Men saa skulde De have set, hvordan det saa ud, da Dagen begyndte at vise sig! Vort Hus var helt omgivet af Vand, og jeg kunde se igjennem Væggene, og jeg kunde jo nok tænke, at Alt hvad vi eiede gik bort,

Sider. Der er noget meget trist og nedslaaende i at møde et saadant Syn.

Det uhyggelige i Situationen forøgedes yderligere ved, at jeg stødte paa et Lig, hvis Klæder vare afrevne, og hvis Ansigt tildels var formløst. Her laa det hensslængt mellem Sten og Tømmer, tørrede Fisk og halvraadne Fødevarer, som vare blevne kastede i Land fra de strandede Skibe. Lige saa skjønt, ligesaa stemningsfuldt der er ved Klinten, naar Solen staar høit paa Himlen, og Havet let kruset glider mod Stranden, og de lette Seilere vugges som Svaner paa Søen, ligesaa uhyggeligt er det at komme der, naar Klintens Farlighed for Seilerne giver sig et saa tydeligt Udtryk som paa hin Dag. Og hvor forandret saa der ikke ud ved Standbredden! Denne, som ellers er steil, var paa en lang Strækning — omtrent 100 Alen — bleven aldeles flad og tildækket af Rullesten og de mest heterogene Gjenstande. Hist laa Fiskeruser og her et sønderrevet Bordtæppe og overalt Tømmer og Vrag. Og Klitterne eller Skrænterne, de saa helt anderledes ud end tidligere, der var noget afskrækkende og frygteligt ved at se op af dem. Og hvorfor? Fordi de hang ud over Strandbredden, ligesom svævende i Luften, medens dybe, store Revner slyngede sig rundt omkring i dem. Ligefra „Græderen" til Fyrtaarnet er ikke et eneste Skrentparti, uden at det jo har faaet dybe Revner, som om kortere eller længere Tid ville gaa endnu dybere ind og kaste Klipperne i Østersøens Vande. Allerede vare flere Stykker rullede ned og spærrede Veien hen til Fyrtaarnet. Ved „Maglevandsfaldet" laa en stor Bark, hvis Ribben — om jeg maa bruge det Udtryk — kom tilsyne over Skibets hele Længde. Ved Foden af „Sommerspiret" stod ogsaa et stort Skib, kaldet „Haabet". Jeg kravlede ind i Skibene, som stode ind under den aldeles underhulede

Klint og fandt Lasten bragt ud af sit oprindelige Leie, Skibsbohavet splintret og Alt i en kaotisk Forvirring. Under „Taleren“ var indstrandet Barken „Sorento“ af Lillesand, Kapt. O. E. Flørnes; den tørnede sammen med et andet Skib; ved denne Leilighed sprang 2 Mand af Besætningen ombord i det fremmede Skib. Begge Skibe kom igjen klar af hinanden, men en halv Time efter blev „Sorento“ igjen overseilet af et meget stort preussisk Skib; i det Øieblik, Skibene tørnede imod hinanden, sprang hele Mandskabet over i Preusseren, og Kaptainen blev ene tilbage. Det varede imidlertid kun et Par Minuter; inden Preusseren kæntrede helt om paa Siden. Kaptainen saa de Ombordværende klynge sig til Skibet og hørte deres Nødraab om Hjælp, men kunde jo aldeles Intet udrette. I det Samme sank Skibet pludselig og Alle, 12 a 14 Mennesker, opslugtes af Havet. Kaptain Flørnes befandt sig nu ene ombord paa sin Bark i omtrent 24 Timer. Endelig den 15de, Eftermiddag Kl. 3, drev Skibet ind under „Taleren“, hvor det blev staaende; 2 Timer efter kom en Baad fra Land og reddede Kaptainen.

Under „Dronningestolen“ laa 5 Skibe tæt op af hinanden, mer eller mindre splintrede, og til det ene af dem knytter der sig en Historie, som lyder noget utrolig men ikke destomindre er sandfærdig. Ikke alene Kaptainen, men Fiskere, som vare tilstede, fortalte mig den. Da Stormen var paa sit Høieste, og Skibet manøvrerede udenfor Klinten, kom en stor Braadsø skyllende over Dækket, og rev Kaptainen tilligemed to Matroser — de Eneste, der vare paa Skibet — ned i Søen, medens en kraftig Newfoundlænder-Hund hylede fra Rælingen; men en anden Sø førte dem Alle tilbage mod Skibet, og det lykkedes de to Matroser at klynge sig fast til en nedhængende kappet Mast, medens den ulykke-

og saa havde vi saameget kostbar Vin og Drikkevarer, som vi saadan bruge til Folk, naar de komme om Sommeren, og det gik altsammen bort, hver Stump; det Eneste, jeg fik, det kan De se her, det var vore Sengklæder, men de er ikke til at faa tørre, for det her vaade Vand, det er jo ikke til at faa ud af Fjerene. Men hvad jeg led for mine to Drenge, det er rigtignok ikke til at sige, og Gud lad mig aldrig prøve det mere! — dog maa jeg jo være glad, at jeg beholdt Livet. Endelig saa kom de da, og jeg blev saa glad, saa glad, som jeg aldrig havde været før, og nu syntes jeg, at det var ingen Ting, alt det, der var sket. De havde begge naaet Falster før Stormen tog til, og de havde været med til at hjælpe at redde Folk og Kreaturer ovre paa Falster, det skal se slemt ud der, efter hvad de siger. Det var da godt vi havde det her Hus, vi kunne tye ud til. — Værsgo, og gaa indenfor, saa skal De faa en Bid Brød! men jeg har rigtignok ikke andet end Rugbrød og Ost, ja en Snaps kan De da ogsaa faa, naar De vil tage tiltakke med den, som den er, det er jo ikke de fine Varer, for dem har Søen saamænd drukket fra os."

Efterat Konen havde endt sin Beretning og beværet mig, gik jeg til Klinten, men kunde slet ikke finde den almindelige Vei og de bekjendte Spadseregange: dem fandt jeg senere liggende nede ved Kysten. Jeg søgte den bekvemme Nedgang ved Sandefaldet; men med stort Besvær lykkedes det mig at komme ned af den; thi hvert Øieblik maatte jeg springe over omblæste Bøgetræer og nedrullede Stykker af Skrænten. Et Øieblik standsede jeg, og lige foran Foden af Skrænten laa tre meget store Vrag; længere hen ved Graaryg, Steilebjerg Hundevangsfaldet og Jættebrinken laa det ene Vrag efter det Andet uden Master og Bugspryd og med aabne

lige Kaptain atter gik til Søs. Da Hunden saa sin Herre skyllet tilbage af de voldsomme Søer, springer den ud efter ham, faar ham fat i Kraven, og styrer med ham mod Vraget under de vrede Bølgers Larm. Pludselig vælter en Braadsø atter frem og kaster Manden og hans trofaste Hund op paa Skibet; nu lykkedes det dem Begge at faa Fodfæste, og medens Kaptainen med den ene Arm om sin Redningsmand og den anden om Roret søgte at holde sig fast, løb Skuden med et Brag mod Kysten, dreiede helt om og blev staaende i Sandet.

Den lille Ø, som er dannet ved Nedstyrtningen af Dronningestolen ligger endnu ude i Havet, rigtignok stærkt formindsket; og det store Træ med det bekjendte T. og Ø. (Thorvaldsen og Oehlenschlæger) indskaaret deri, er revet ud af sit gamle Leie og ligger slængt ned ad Skrænten. Dette Træ er naturligvis ikke det eneste, der ikke har kunnet modstaa Stormens stærke Angreb; thi i Klinteskoven og langs med store og lille Klint ligge et Antal Træer, som ere vurderede til 500 Favne.

Jeg haaber, at Læseren ikke trættes ved at følge med til Liselund og „lille Klint". Søen har her naaet 100 Alen op paa Klinten og revet baade Træer og Klippestykker ned til Strandbredden; et stort ærværdigt Bøgetræ, som i 400 Aar har staaet og set ud over Søen som en Veileder for de Seilende, er revet ned fra en umaadelig Høide og ligger ved Siden af en Bark, som vender Kjølen i Veiret; og i Liselunds Have ere Træer af alle Slags kastede omkuld og ligesom klippede af. De smukke Spadseregange omkring Liselund ere borte, Kapellet, paa hvilket Søen slog op og splintrede Ruderne, har faaet sine Støtter under Fortaget revet bort, og Klintekorset, det sidste Minde, om hin elskovsfulde Jæger, som her fandt sin Død, da han en Vinteraften i en Snestorm søgte sin Elskede i Liselunds Have, er sun-

ken ned i Kløften og begravet af de nedrullende Kridtmasser.

Fra „Høie Møen" til Borresø, der i gamle Dage modtog Lybækkernes Flaade, men nu er Eng og Mose, strækker sig en temmelig betydelig Klitte, som er bleven aldeles overskyllet og kun kjendes ved enkelte fremragende Punkter. Paa „Sletten" og fra denne gjennem Klitten er brudt en Rende, indtil Borresø, som daglig har udvidet sig ved at Vandet strømmer igjennem den, og da jeg besøgte Stedet, var Gjennemskjæringen 100 Alen lang, 30 Alen bred og 10 Alen dyb. „Sletten" begynder under „høie Møen", og paa dette Sted er opkastet omtr. 300 Træer fra andre Kyster og disse Træer danne nu en Vold. Det tidligere Udløb fra Borresø til Østersøen er blevet tilstoppet af flere Tusinde Læs Sand; man har anvendt megen Arbeidskraft paa at faa Udløbet aabnet, skjøndt Omkostningerne derved ere meget betydelige. Omtrent en halv Mil inde i Landet, ligger Landsbyerne Borre og Aalebæk, disse Byers Jorder have lidt meget, idet Vandet har trængt sig helt op i Landet og omtrent delt Møen i to Dele paa dette Sted. Da jeg var der, stode endnu 1200 Tønder Land aldeles under Vand. Huse og Gaarde i disse Byer havde været aldeles omflydte med Vand, som har ødelagt Kartofler og den for Byen særegne Høst af Kommen. Jeg besøgte Adskillige af Beboerne i Borre, som dog med enkelt Undtagelse fandt dem ret godt i Ulykken haabende paa Hjælp fra de Komiteer, som havde dannet sig til Indsamling af Bidrag til de Oversvømmede. Skjøndt Vandet havde naat langt op i Landet — omtrent en halv Mil — har det dog naat omtrent 1 Alen op i Husene og demoleret Væggene og Indboet og bragt Skorstenene til at synke ned i Husene. I hele Byen var der ikke en Brønd, uden at den var fyldt med Salt-

vand. I fire Huse vare Væggene skyllede bort, og det af Stormen forrevne Tag hvilede paa nogle skjæve og vaklende Støtter som et sikkert Bytte for en kommende Storm. Efter Opgivelse af Sogneraadet ansloges Skaden paa rørlige Eiendomme til 1100 Rdl. og for Bygningers Vedkommende til 1800 Rdl. Skaden paa Jorder ansloges vilkaarligt til 1800 Rdl. uden dog at regne de Jordarealer, som af Nordfeld og Klintholms Skove strække sig ind i Sognet. I Aalebæk vare to Familier blevne husvilde.

Omkring Grev Danneskjold-Samsøes skjønt beliggende Gods „Nordfeld", som ligger paa Møens Nordside og strækker sig ned til Kysten, har Storm og Sø anrettet meget betydelig Skade. Stormen havde raset stærkt Tirsdag Aften (d. 12te), og ud paa Natten begyndte Vandet at stige og naade til Onsdag Eftermiddag Kl. 2, da det stod høiest — 12 Fod over daglig Vandstand. Onsdag Formiddag styrede en Bark mod Nord ude i Horizonten, kæmpende med de oprørte Bølger og den stærke Storm. Fra Land iagttog man dens fortvivlede Anstrengelser for at klare Kysten, som den stedse kom nærmere, og igjennem Kikkert saa man Skibets hele Besætning samlet paa Dækket, som om det holdt Skibsraad. Pludselig fore Seilene omkring for Vinden, medens Skibet vendte Stavnen lige mod Kysten, som den i nogle Øieblikke, ført af Strøm og Vind hastede ind imod og naaede. Svært dugede den i den høie Sø, og kastet af en voldsom Bølge stødte den paa et Skjær et Bøssefkud fra Land, og som Sytraade sprang Toug og Seil for det haarde Stød, medens Skibet snurrede et Par Gange rundt, huggede i Sandet og vendte Agterenden mod Land. Søerne væltede sig med rasende Heftighed ind over det ulykkelige Skib, som borede sig dybere og dybere i Sandet for ligesom at skjule sin Ulykke; medens

Besætningen raabte om Hjælp. Brændingen var for heftig til at der fra Land kunne sættes Baade ud til de fortvivlede Søfolk; en Baad blev firet ned; men til al Held sprang Linen, som holdt den, og som en Boldt kastedes den mod Land. Havde man fra Skibet gjort Forsøg paa at naa Land, havde Skibsmandskabet været redningsløst fortabt, og Stormen havde sunget sin Dødssang over de haardt medtagne Sømænd.

Da Stormen senere hen stillede af, og Brændingen tillod at gjøre Skibet Besøg, gik man i Baade ud til det og fik hele Mandskabet reddet.

Paa et andet Sted af Kysten, i Nærheden af Nordfeld, var man ogsaa Vidne til Scener, hvor Storm og Sø, Død og Ødelæggelse spillede Hovedrollerne. Tæt ved Kysten paa en lille Skrænt laa et smukt og nyt opført grundmuret Faarehus og et andet lille Hus, som beboedes af en Husmandsfamilie. Hen ad Morgenstunden om Onsdagen havde Vandet naat op i Faarehuset, medens Søerne kastede sig over Taget, og nedrev dette, bortskyllet Væggen og ført 200 Faar af Besætningen ud i Dybet. Strax var der bleven sendt Underretning herom til Nordfeld, og øieblikkelig traf man Anstalter for at redde de øvrige Faar; men ethvert Redningsforsøg viste sig at være forgjæves; thi Forpagteren med sine Folk gik i Vand op til Bæltestedet, medens Bølgerne væltede ind i Huset og borttog 4 Faar ad Gangen. Da Væggene dels vare undergravede dels gjennembrudte, og Kampen med de fremtrængende Bølger besværliggjordes, fordi de førte Sand, Sten og Vrag med sig, og da man, hver Gang man havde faaet fat i et Faar, fik det skyllet bort af Søen, eller Dyret løb bort søgende Flokken, og man heller ikke med Heste og Vogne kunde udrette Noget, saa opgaves Redningsforsøgene, tilmed da Menneskeliv hvert Øieblik vare udsatte for Fare, og det skyldes alene Forpagterens

Resoluthed, at intet Menneskeliv gik tabt. Det heftige Bølgeslag røvede stadigt af Faarene, og da Huset faldt sammen og i Stumper og Stykker gik til Søes, vare kun 20 Faar af den 320 Stykker store Besætning tilbage. Næste Dag fandt man de livløse Faar opskyllede paa Stranden og langt oppe i Landet. Husmandsfamilien tilligemed en denne tilhørende Ko lykkedes det med megen Møie at redde fra Undergang. Hvor det tidligere nu forsvundne Faarehus stod og omkring det tilstødende, nu faldefærdige Hus, ligger to Alen Sand, Sten og Grus, og alt Indbo er bortskyllet, Væggene demolerede og Skorstenene forsvundne, og en Alkove er løftet nogle Alen i Veiret af Sten og Sand, som har skudt sig ind under den.

Gaar man igjennem Nordfelds smukke Have, støder man hist og her paa omblæste Træer, og den saakaldte „Grevens Udsigt", et høit fremspringende Punkt, er styrtet ned i et Omfang af 2 Skæpper Land. Vandet stod 10 Alen op i Skoven og gjorde hist og her dygtige Indhug i denne. Af Nordfelds Jordareal er c. 14 Tdr. Land Eng, der laa beskyttet af en Klitte, nu bleven bedækket med 2 Alen Sten og Sand fra Søen, og 10 Tdr. Land udmærket Pløiejord, hvorpaa er anvendt betydelige Bekostninger ved Mærgling og Gjødning, ere aldeles bortskyllede, ligesom Strandstenene langs Nordfeld Skov ere flyttede et langt Stykke ind. Imellem Nordfeld og den til samme hørende Klosterskovgaard er et Areal af ca. 200 Favne i Breden og en halv Mil i Længden aldeles blevet overfyldt med Sand, blandet med opdrevne Træer og Vragstumper i en Dybde af $1\frac{1}{2}$ a 2 Alen. At bedømme den Skade, som derved er opstaat er umuligt for Øieblikket, da det først vil vise sig om Sandet, naar det bliver tørt, vil flyve; men det er afgjort, at de allerede bedækkede Jorder ere totalt ødelagte.

Udfor Klostergaardskovgaarden ligger „Sildebrohuset", som beboedes af tvende Familier eller ialt 8 Personer. 2 Alen stod Vandet op i Huset, medens Stormen truede med at kaste den fra Grunden opblødte Bygning om. Beboerne maatte, staaende i Vand til Bæltestedet, splintre Loftet med alleslags Jerninstrumenter for at komme op under Taget, som de rev itu. Fra det saaledes anbragte Hul raabte de ulykkelige Mennesker om Hjælp i den mørke, stormfulde Nat, og først Onsdag Middag lykkedes det at bringe dem i Baade bort fra det rædselsfulde Sted i halvdød Tilstand. For 2 Aar siden blev dette Hus opført af Grundmur; nu laa Murene i hele Stykker henslængte paa Jorden, medens Gulvet var løftet i Veiret af Sand og Sten, som i 2 Alen dyngede sig op, baade indeni og udenom Ruinerne.

Naar man taler om, at Skaden og Ulykkerne ikke ere saa store som man angiver, saa beder jeg blot om at aflægge et Besøg paa de skadelidte Egne, og jeg tror, at man vil faa et andet Syn paa Forholdene, end man har. Thi naar man har set Arealer paa halve Mile bedækkede med flere Alen Rullesten og Sand, har set dybe og brede Uddybninger i Jorden, Kreaturer druknede og Huse omstyrtede ved hvert Skridt, man gaar, saa faar man et Begreb om hvad der er ødelagt af Storm og Sø.

Ved Fiskerleiet „Rytzebæk" i Sydmøen overraskedes Beboerne om Natten Kl. 2 af Vandet, som naaede 30 Alen op til en paa en Brink liggende Gaard, der med Avl, Indbo og Kreaturer bleve opslugte af Søen. Alt borte! Graadig slugte Søen 1 Tønde af Klinten og 6 Tønder af Fiskerleiets Jorder tilligemed et Fiskerhus og sendte til Gjengjæld en stor Del mægtige Sten op paa Landjorden. Rytzebæk Fiskerleie er ikke mere. Forinden jeg drager ind ad Mølleporten i Stege,

skal jeg blot for Fuldstændigheds Skyld bemærke, at endel Huse i Kjeldby og en Gaard i Elmelunde ere blevne mere eller mindre ødelagte.

Stege By, som er godt kjendt paa de Steder i Historien, hvor Grevefeidens og Svenskekrigens (1659) Ødelæggelser omtales, er ikke bleven saa haardt medtaget af Vandfloden som andre Kjøbstæder, der ligge ved Kysten. Plankeværker, Stengjærder og Lysthuse ere blevne bortrevne af Floden, hvis Vande stod 8 Fod over daglig Vandstand. Fra to Pakhuse bortsvømmede flere hundrede Tønder Sæd, tilhørende større Grossister i Byen, og Slæbestedet ved Havnepladsen blev kastet til Side. Paa Veien fra Stege til Koster Færgegaard sporedes selvfølgelig ogsaa Vandets Indtrængen, idet nogle Huse paa Carl den 10des Skandse ere bortflydte, Træer og Hegn behængte med Tang og alleslags Gjenstande, som fra Søen ere kastede op paa Land. Koster Færgegaard har lidt meget, Havnemolen er meget ramponeret og bragt ud af fit Leie, og Jorderne have i flere Dage staaet under Vand, 6 à 8 Alen over daglig Vandstand. Færgerne, som benyttes til Posttransport, vare blevne satte paa Grund mellem Kallehave og Koster, og det vil koste 600 Rd at faa dem af Grunden igjen.

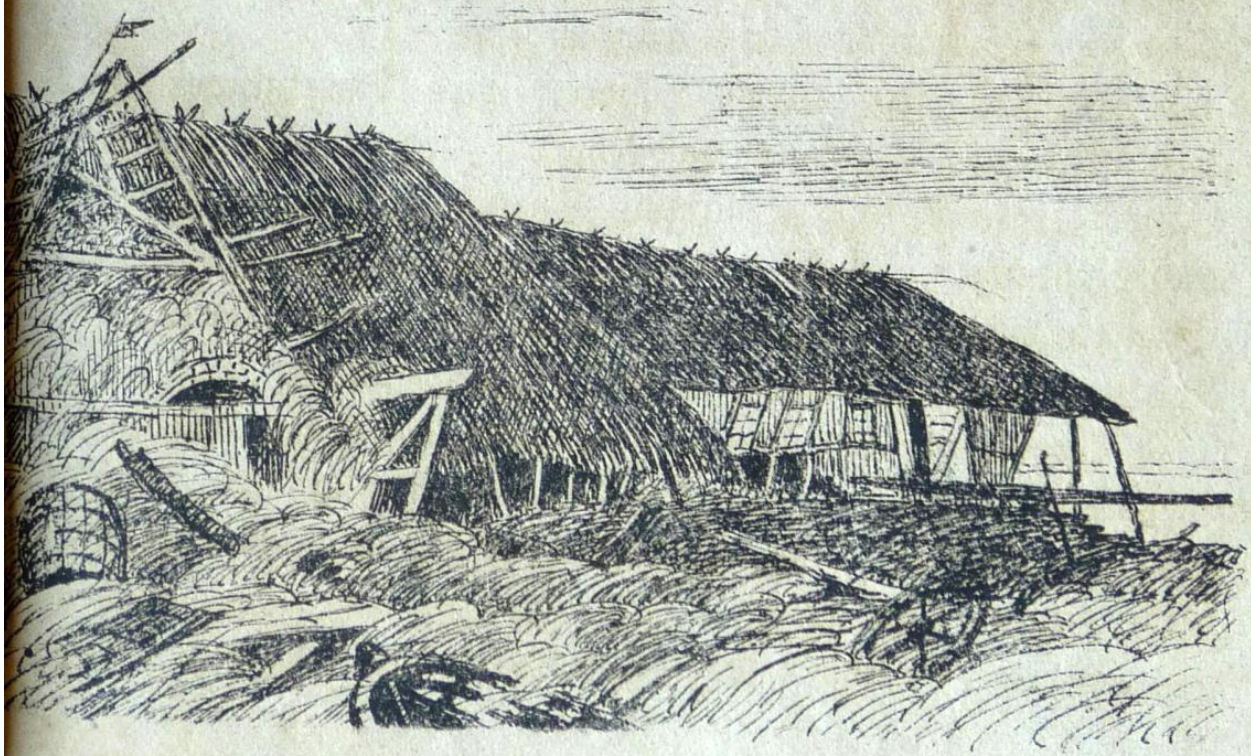
Jeg vil ikke trætte Læseren med Beretninger om Ulykkerne paa Ulfshale og Nyord, fordi der paa disse Egne gjentage sig de samme Scener som paa Møens andre Punkter. Nedstyrtede Skrænter og Træer, Vrag, Sten og Sand paa hidtil frugtbare Jorder, druknede Kreaturer og opdrevne Lig møde Øiet overalt.

Møen har lidt betydeligt, dens Grændser ere paa enkelte Steder blevne forrykkede, Klinten er undergaaet store Forandringer og vil rimeligvis i den nærmeste Tid blive endnu mere forandret.

Fra Møen beder jeg nu Læseren om at følge mig

Rasmus Buks Huus paa Fanget.

Böfö Gaard paa Fanget.

over til Falster for at begive sig med mig til den ulykkelige Gjedesby paa Sydfalster. Det Indtryk, jeg selv fik ved at se et Kaos af sammenstyrtede Huse, Menneskelig, Aadsler af Heste og Køer, Hø og Halm, Sand og Sten, Træer og Planker istedetfor en venlig lille By, er jeg ikke i Stand til at beskrive blot nogenlunde tilfredsstillende, og vi lade derfor følgende Skildring, som Hr. Lærer Petersen i Gjedesby velvilligt har tilstillet os, aftrykke in extenso.

„Vi have her paa Odden" skriver han, i længere Tid forud for Stormen den 13de November havt temmelig meget stille Veir; ja, der vare Flere — og deriblandt navnlig Møllere — der havde lagt Mærke til, at hele Sommeren havde været saare fattig paa Vind. Under saadanne Forhold var det mindre paafaldende, at der umiddelbart forud for Stormen var særdeles stille. Søndagen den 10de November var der udbredt en dødlignende Stilhed over hele Naturen, som meddelte en Døsighed ikke alene til Mennesker, men endog til Dyrene. Om Mandagen den 11te begyndte det at lufte af Nordost; Vinden tiltog i Styrke, og navnlig om Tirsdagen henimod Aften blæste der en bidende kold, stærk Storm; denne tiltog i Løbet af Natten og var om Morgenen paa hin skjæbnesvangre 13de November meget heftig. Omtrent Kl. 9 var Stormen paa sit Høieste og havde da en orkanagtig Karakter; derefter blev den mere ustadig, men med større og mindre Mellemrum var den saa heftig, at den pidskede Vandet til Støv, der som tætte Skyer foer hen over Bølgerne og skjulte Gjenstanden for de ængsteligt stirrende Blikke Lige indtil Middag viste den ubarmhjertige Fløi paa Kirkespiret ret mod Nordost; hvert Øieblik stirrede jeg paa den med ængstelig Forventning; men først ved Middagstid begyndte den at dreie sig lidt og viste omtrent Kl. 12½ mod Øst, og først da begyndte man at aande

lidt friere, og kort efter begyndte Vandet ogsaa at falde. Man havde hele Formiddagen gaaet i en frygtelig Spænding; thi det var, som om Elementerne havde frigjort sig fra de almindelige Naturlove, og hvert Øieblik spurgte vi hinanden ængsteligt: „Hvad skal Enden blive?" Og var Vinden bleven staaende endnu nogle faa Timer med samme Styrke, da vilde vistnok endnu mange flere have gjort hint Spørgsmaal for sidste Gang.

Vi ere her paa Odden stedse ængstelige, naar det blæser nogenlunde stærkt af Nordost, men i de senere Aar vare vi blevne mere trygge, idet der — som bekjendt — af et Interessentskab var opført betydelige Dæmninger paa de laveste Steder langs Østersøens Bredder; til samme Tid var der med store Bekostninger anlagt et betydeligt Pumpeværk, der hævede Vandet op af det store Bøtø-Noer og den i Forbindelse dermed staaende Kobleso, hvilke Indvande — som bekjendt — ligge mellem Falsters tre sydligste Sogne og Havet, fra hvilket de var adskilte ved de snart bredere, snart smallere, sandede Strækninger — fra Ulsløv til Gjedserodde — under Navn af „Bøtø" og „Diglet". Vandet fra bemeldte Pumpeværk førtes derefter igjennem en gravet Kanal til Guldborgsund, hvorimod det tidligere naturlige Udløb direkte til Østersøen var lukket ved de omtalte Dæmninger. Man mente nu at være sikrede mod den urolige Nabo, Østersøen, der før saa ofte havde anrettet Skade paa de lavere liggende Egne; hele Koblesøen og en meget stor Del af Bøtø-Noer vare forvandlede til Enge, og Dagen før Stormfloden kunde man tørskoet passere disse Strækninger, medens man strax efter kunde seile der med større Skibe. Dog i Januar 1866 brød en heftig Nordost-Storm med Høivande Dæmningerne ned, og Interessentskabet, som atter opførte dem, maatte i dyre Domme betale den Erfaring: at der udkrævedes et stær-

kere og bedre Værn for at holde Østersøen ude. Derfor vare Medlemmerne af Interessentskabet stedse noget urolige, naar det stormede af Nordost, og derfor vare ogsaa nogle af disse Medlemmer ved Strandbredden den 12te November om Aftenen; men da Vandet sent hen af denne faldt, gik de beroligede hjem. Det syntes imidlertid, som om Havet gik tilbage for at tage et nyt Tilløb til den skrækkelige Gjerning, det havde at udføre. Om Morgenen, den 13de November, var der atter Folk ved Stranden meget tidligt, og da havde Vandet naat Overkanten af Dæmningen og var i Færd med at gaa over, og da Stormen raasede med frygtelig Magt, var det at forudse, at en stor Ulykke stod for Døren. De Udsendte turde ikke opholde sig ved Stranden ret længe; thi det forekom dem, at Havet hævede sig saa høit, at det hvert Øieblik kunde vælte sig i en forfærdelig Høide ind over Dæmningerne, hvilket ogsaa straxt efter skete. Man ilede tilbage mod Byen; men inden de kom der ad den Vei, der løber mellem Noret og Koblesøen, kom Vandet dem imøde fra Noret, og det blev dem klart, at Havet allerede i en betydelig Grad var gaat over sine Bredder længere mod Nord, paa Bøtø. Kort efter var Gjedesby, der ligger paa en Holm, omgiven af Vand, hvilket hvert Øieblik tildækkede mere og mere af Markerne rundt omkring. Jeg var den Morgen lidt tidligere paa Benene end sædvanligt, og da jeg kom udenfor, kunde jeg i Dæmringen se ligesom en hvidlig Taage rundtom. Jeg blev ikke lidet forundret over, at en Taage kunde ligge over Egnen i en saadan Storm. Men medens jeg stod og grundede derpaa, kom min Søn, som var gaaet med et Brev, der skulde med Posten, løbende og fortalte, at Havet var gaaet over sine Bredder, og nu blev det mig klart, at hvad jeg havde anset for Taage, var Vand. Ved at gaa nærmere kunde jeg

nu ogsaa se Bølgerne, der væltede deres skumklædte Toppe mod de højere liggende Steder, som de oversprøitede med Masser af Vand. Kort efter begyndte man at rømme de lavere liggende Huse; man førte Kreaturer til høiere Steder, Korn, Bohave og Lignende paa Loftet, og nu mente man at have sikret sig. Vandet steg nu jevnt indtil Kl. 9; det bredte sig Tomme for Tomme; man satte smaa Dæmninger her og der for at holde det borte fra Steder, hvor det kunde gjøre størst Skade, idet man hvert Øjeblik troede, at nu maatte det være paa det Høieste. Uagtet det haarde Vejr saa man en forunderlig Travlhed rundt omkring; overalt vare Folk paa Færde for at redde snart dette snart hint fra Vandet. Allerede da Kl. var 9, stod Vandet et godt Stykke op paa Støtterne der bare mine Bistader. Min ældste Søn foreslog, at vi skulde bringe dem paa Loftet; men jeg mente, at de nok kunde staa; thi sagde jeg: „der er endnu et lille Stykke, før det naar Kuberne, og om det endog gaar lidt op paa dem — hvilket jeg ikke tror, det kan — saa har det endda ingen Nød; thi Bierne opholde sig forøven." Men denne min Slutning viste sig siden at være saare fejlagtig; thi vare Bierne blevne paa deres Stade, da vilde Vandet være gaaet fulde 4 Fod over Toppen af Kuberne; men de vare i god Behold paa Loftet, min Søn lod mig ingen Ro, førend de vare der. Fra Kl. 9 til Kl. 12 steg Vandet med en forbausende Hurtighed. Fra Tid til anden trængtes vi mere og mere tilbage til de høiere liggende Steder; mange af Naboerne forsamlede sig i Skolen, idet denne ligger paa et af de højere Steder, og desuden er en stærk, grundmuret Bygning. Den stod ogsaa sin Prøve paa hin uforglemmelige 13de November; thi, medens Huse sank rundt omkring og forsvandt i de graadige Bølger, som om det havde været Snehuse, stod

denne gamle Bygning urokkelig og vidnede om, at 4de Frederiks Bygninger ikke vare „Pindeværk“. Uagtet jeg havde faat mine Vandstøvler paa, anſaa jeg det dog ſnart for godt at holde ſig paa det Tørre, og da jeg troede, at der kun faa Steder kunde være Tale om nogen egentlig Fare — og fra diſſe Steder vare Folk og Kreaturer rømmede — ſaa havde jeg Leilighed til fra min Stue at anſtille Betragtninger over denne mærkelige og eneſtaaende Begivenhed. Vandet var nu naat til en ſtor Sten, ſom ligger midt i Gaarden. „Herre Gud,“ tænkte jeg, „ſaa ſkulde man dog opleve den Dag, hvorom det vil lyde til Efterkommerne, at Havet har naat hin ſtore Sten!“ De Gamle havde fortalt om et Mærke, der havde været i en Stolpe i en nu nedbrudt Gaard, hvortil Vandet engang i ældgammel Tid ſkulde have naat. Jeg havde hidtil anſet dette for et urimeligt Sagn; men nu (Kl. 9) ſaa jeg det bekræftet. Men Enden var ikke endda, ſnart blev Stillingen ſaa alvorlig, at der ikke levnedes Tid til ſlige Betragtninger. I næſte Time var ikke alene hin Sten overſkreden, men en Vogn, ſom ſtod i Nærheden af den, begyndte at bevæges hid og did af Bølgerne, ſom nu ſloge temmelig høit op paa Murene. Jeg løb nu haſtig over og lukkede Kirkedøren op, for om Nogen mulig vilde redde ſig i Kirken. Men desværre! Folk havde for en Del troet ſig ſikre i deres Huſe, indtil Flugten derfra var dem afſkaaren. Nu ilede jeg tilbage til Skolen, der fra nu af blev ligeſom en „Noahs Ark“. Men ſnart randt det mig ihu, at „Arken“ var fuld af Mennesker og Dyr, men der fattedes Levnetsmidler. Vi bagede netop den Dag, og Brødet ſtod i Ovnen og var færdigt, men en dyb og rivende Strøm ſkulde paſſeres for at komme dertil. Dog her nyttede ingen Betænkning! Min Søn og jeg gik ud af Vinduet, vadede i dybt Vand over Gaarden, kom til Ovnen,

hvor Vandet netop var i Begreb med at trænge ind. Brødet blev hastigt taget ud og anbragt paa Brændestablen tæt under Loftet, hvorpaa vi hastigt, drivende vaade, vendte tilbage samme Vei til „Arken". Snart gjorde jeg den Erfaring, at Vandet kunde holdes ude ved at holde Dørene lukkede, idet Hø, Halm og Møg snart lagde sig for Sprækkerne og tættede dem. Men en „Efternøler", der ikke havde hørt den ny Regel: at Passagen var igjennem Vinduet, kom og aabnede Døren, da Vandet stod en Alen højt paa den, og lukkede en Del Vand ind; men ved forenede Kræfter fik vi igjen Døren lukket og stænget, og snart kunde vi gaa tørskoet i den største Del af Huset. Kl. 12 stod Vandet paa sit Høieste, og da manglede det kun 6 Tommer i at naa Vinduerne. Jeg kan ikke nægte, at uagtet man i Stuerne stod paa det Tørre, saa var det dog noget uhyggeligt at se Bølgerne gaa udenfor ligesom paa Havet, og en forvirret Masse fare forbi i alle Retninger. Snart løftedes paa Bølgetoppene Rester af et Hus, snart en Masse Hø, Halm, Brænde osv., snart saa man et Faar, et Svin og en Ko kæmpende med Døden i de vrede Bølger, snart saa man Husgeraad, Klædningsstykker og Fødevarer fare forbi og forsvinde for at give Plads for andre Dele. Det var nu slemt nok, at Vandet stod saa højt, men det værste var dog den forfærdelige Bølgegang, og jeg kan ikke nægte, at det jo undertiden blev mig noget underligt om Hjertet, naar jeg hørte Vragstumper af Alleslags ved Bølgernes Magt drives mod Gavlen, saa at det dundrede i Huset; heldigt var det, at der ingen Vinduer var paa den Del af Huset. Vi opholdt os mest paa Loftet, thi der havde man Udsigt til alle Sider; men det forekom mig, at de Timer, vi tilbragte der, vare lange som Dage, og intet Under! thi overalt saa man kun Elendighed og Fordærvelse,

hvor man vendte Øiet hen. Omtrent Kl. 10 bortskylledes det første Hus, men i de følgende 2 Timer sank det ene efter det andet spørløst i Bølgerne. Det eneste, man kunde høre gjennem Stormens Tuden og Bølgernes Brusen, var Braget af et nærved sammenstyrtende Hus, ikke engang Skriget af de Jamrende, der nogle Øieblikke stode paa Ruinerne af deres sunkne Boliger, kunde naa vore Øren, kun gjennem Øiet kunde vi blive Vidner til Elendigheden. Da Vandet Kl. 12 stod paa sit Høieste, var intet tørt Land at se i Nærheden, det var ligesom vi boede paa det vilde Hav, hvoraf nogle Ruiner ragede frem af de forfærdelige Malstrømme, der hvirvlede rundt omkring.

Vandet stod da, efter hvad jeg senere har kunnet skjønne 10 a 12 Fod over dagligt Vande, hvilket endnu let vil kunne ses; thi det har efterladt sig tydelige Mærker i ethvert Træ, dog ere disse Mærker noget høiere paa Grund af Bølgegangen, der førte det i Træerne hængende Hø og Halm noget høiere op end den egentlige Vandstand. Floden holdt sig omtrent paa samme Høide indtil Kl. 1, da viste sig de første Tegn til Synkning, siden blev ogsaa denne temmelig hastig, og Kl. 4 kunde vi aabne Døren, og samme Aften kunde vi fra Holm til Holm, tildels paa Ruinerne, vandre igjennem Byen og tage Ødelæggelsen i Øiesyn, men dog mest for at holde Mandtal. Hvilke rædsomme Spor havde dog Havet efterladt sig! Jeg gyser endnu ved Tanken derom, og aldrig kan jeg glemme hin første Vandring igjennem den saa skrækkeligt ødelagte By! Det var som vandrede man hen over en uhyre Grav, hvor Alt laa begravet hvad der nylig havde aandet Liv og Munterhed! Maanen spredte sine blege Straaler hen over det skrækkelige Øde, og uvilkaarligt gyste man tilbage, ængstet for sin egen Skygge. Af og til mødte man en lille Klynge af blege,

tause Skikkelser, der vare gaaede ud i samme Øiemed som vi: ikke for at danne sig et Begreb om den uoverskuelige Ulykke, men for at se, om denne eller hin endnu var i Live. I mangt et Øie saa man Taarer rinde med Visheden om en Vens eller en Slægtnings bratte Død, medens Andre pintes af Uvished om Fraværendes Skæbne. Her snublede man over et dødt Faar, medens man hist saa Aadsler af større Kreaturer stærkt udspilede af det indtrængte Vand. Forsøgte man at titte ind i de nylig saa lune og hyggelige Boliger, forfærdedes man ved at se alt Bohave sønderslaaet og kastet mellem hinanden i Dynger af Ler fra nedfaldne Vægge og andet Murværk. Paa flere Strøg i Byen gik man fra Tag til Tag af de bortskyllede Huse, der laa sammenskruede i broget Forvirring, uden at det var muligt at angive, hvem de havde tilhørt, eller hvor de havde staat. Dog det vilde være forgjæves, om jeg vilde forsøge at give et nogenlunde fuldstændigt Billede af Elendigheden. Kun saameget vil jeg sige, og deri ere Alle enige, at om Ilden havde gaat hen over Byen fra den ene Ende til den anden, saa vilde Ødelæggelsen og Fordærvelsen dog ikke have været saa stor og rædselsfuld. Vi vendte tilbage til de Mange, der — tildels drivvaade — havde reddet sig i Skolen. Disse søgte nu at danne et fælleds Leie paa Gulvene, og navnlig var Skolelokalet propfuldt af Mennesker, store og smaa, medens en Hest havde sin Plads ved Døren, og et Svin, der blev reddet ind ad Vinduet, med Ro og Tilfredshed over at være undsluppet det kolde Bad, indtog sin Plads i et andet Hjørne. Ogsaa jeg begav mig til Ro, men Søvnen flyede, hvergang de skrækkelige Billeder af Ødelæggelsen fremstillede sig for mig. Hvad der endnu er fortalt er dog kun underordnet! ak det værste staar tilbage; De veed det, og det kan ikke forties: mange Mennesker ere omkomne! Alene i dette

Et Huus i Gjedesby.

lille Sogn fandt 20 Mennesker deres Død i Bølgerne; i Nabosognet — Skælby 6, og i Væggerløse (saavidt jeg veed) 24, altsaa her rundtom Bøtø Noer omkom 50 Mennesker, foruden Søfolkene fra de strandede Skibe, hvis Tal er ubekjendt. Jeg skal tillade mig at give dem en Fortegnelse over de her i Sognet Druknede, med Tilføjelse af de Bemærkninger, jeg finder Anledning til. Som De saa paa Deres Besøg, har Etatsraad Tesdorpf en Gaard, Bøtøgaard, beliggende umiddelbart ved Østersøen omtrent 1 Fjerdingvei Nordost for Gjedesby. Til denne Gaard hørte 4 Arbeiderboliger, der laa spredte paa Strækningen mellem bemeldte Gaard og Gjedesby og vare beboede af 8 Familier (33 Mennesker). Nogle af Mændene vare, paa Grund af deres Forretninger, tidligt paa Gaarden og vare saaledes, da Vandet i Morgenstunden væltede sig ind overalt, afskaarne fra deres Familie. Tre Mænd, nemlig Jens og Rasmus Jensen tilligemed Schäfferen, gjorde Forsøg paa at komme hjem, idet de vadende igjennem Vandet toge hinanden under Armen for at støtte hinanden; men de maatte snart opgive Forsøget, idet de ikke kunde modstaa den rivende Strøm. De søgte derpaa op paa Strandbanken, hvor de vidste, at der i Nærheden af Gaarden laa en Baad: men inden de kom der, var den allerede bortskyllet. Nu opgave de tvende Haabet om at komme til Familierne, hvorimod Rasmus Jensen ilede til Gaarden og tog en Hest, paa hvilken han troede ad en Omvei at kunne naa hjem. Denne Mand, der er ung og rask, har været Soldat paa St. Tomas og overværet Jordskjælvet der, begav sig modigt paa Veien, ridende paa en ikke mindre modig og kraftig Hest; men længe før han kom til Huset, hvor hans Familie var, tog Strømmen ham, og han maatte følge den helt over Noret, og han og Hest landede i god Behold paa Markerne norden for Gjedesby;

nu vilde han ad Landeveien forsøge at naa Familien, men Hesten lod sig ikke mere tvinge til at gaa i Vandet, og derved reddedes han fra den visse Undergang. Nu vare de stakkels Kvinder og Børn hjælpeløse overladte til de ubarmhjertige Bølgers „Barmhjertighed". Dog nei! De stode i Guds Haand, og derfor bleve 17 af de 30 reddede. Det Hus, hvori Rasmus Jensens Familie boede, var gammelt og gjorde kun kort Modstand; de fire Mennesker, som vare deri, ere senere fundne som Lig paa Markerne vesten for Noret. De her Omkomne vare: 1. Enken Johanne Christoffersen (50 Aar gl.); 2. hendes Broder, Hans Christoffersen (49 Aar); 3. Karen Peitersen, Enkens Datter og Rasmus Jensens Hustru (25 Aar); 4. hendes Barn, Karen Magrethe Jensen (1½ Aar); dette Lig er endnu ikke fundet og Huset, hvori disse Mennesker boede, er forsvundet og har kun efterladt sig en uformelig Dynge af Ler og Sten. Noget sydost for dette Hus, paa den modsatte Side af den gamle „Strøm", laa et andet Hus, der eiheller var stærkt nok til ret længe at modstaa Bølgernes Raseri. Heri boede Jens Hansen med Familie (5 Personer), og Peder Pedersen, Vogter, med Familie (6 Personer). Snart styrtede Huset sammen; de Ulykkelige, som opholdt sig paa Loftet, arbeidede sig med utrolig Møje op paa det i Bølgerne nedstyrtede Tag, som nu drev bort i Retning af Gjedesby. Det faldt sammen, og alle de elleve Personer førtes paa dette skrøbelige Fartøj over Dybet indtil de kom i Nærheden af Gjedesby; her stødte det an mod Trætoppene, sønderreves, og de 9 gik tilbunds; kun Jens Hansen og Kone bleve reddede; de dreve paa Bragstumperne, indtil de strandede paa Ruinerne af et nedstyrtet Hus i Byen, hvorfra de forgjæves skrege om Hjælp; Ingen kunde komme til dem, før Vandet henimod Aften faldt saameget, at Manden kunde vade i Land,

medens Konen i en meget forkommen Tilstand blev baaret i Land af en Snedker L. Jørgensen. De her Omkomne vare: 5. Peder Pedersen Vogter (41 Aar); 6. hans Hustru, Amalie Petrine Rasmussen (35 Aar); 7. deres Søn, Valdemar Thorvald Pedersen (6½ Aar); 8. deres Datter, Marie Mathilde Petersen (4 Aar); 9. deres udøbte Datter (13 Dage); deres Pleiedatter, Julie Christine Johanne Jensen (2¼ Aar); 11. Jens Hansens Søn, Hans Jørgen Hansen (8 Aar); 12. sammes Datter, Ane Dorthea Hansen (10 Aar); 13. hendes Søster Ane Kirstine Hansen (6 Aar). Disse Lig ere alle fundne under Masser af Ruiner, dels i Møddingsteder, dels i Gadekæret og dels i Vandgrøfter rundt omkring. Sørgelige Syn! Blodet stivnede i Aarene derved, og endnu, medens jeg nedskriver disse Linier, synker Haanden, og Tanken truer med at nægte mig sin Tjeneste ved at vende tilbage til disse sørgelige Optrin! Peder Pedersens Hustru havde jo det lille 13 Dage gamle Barn ved Brystet, som stod frem og vidnede om, at hun endnu paa det synkende Vrag og i Dødens Favn havde opfyldt sin Moderpligt, medens den lille Spæde blev funden helt nøgen; de ubarmhjertige Bølger havde berøvet hende den sidste Trevl. Jens Jensens Kone var paa Nippet til at gaa fra Forstanden; efterhaanden, som hendes Børn blevne trukne frem af Dyndet, der gjorde dem ukjendelige for alle Andre end for Moderøiet, da kastede hun sig over dem, tørrede deres dynnede Ansigter med sine Hænder og Klæder, kyssede dem paa Mund og Pande og overøste dem med de ømmeste Navne, idet hun troede at kunne kalde dem tilbage igjen. Mit Hjerte var bristefærdigt, da hun paa sine Knæ og med foldede Hænder bad mig om, at hun maatte blive hos dem i Kirken om Natten. Jeg tillod det naturligvis ikke, men maatte anvende dels Overtalelse og Løfter, dels lempelig Magt for at faa hende ud og

faa Kirkedøren lukket i Laas. I flere Dage vandrede hun omkring som en Skygge, først da vi den 20de havde bragt Graven den rige Høst fra Oversvømmelsens Mark (vi begravede den Dag 15), først da blev det bedre med denne nedbøiede Moder.

De tvende andre af de nævnte Arbeiderboliger vare stærkere; de holdt ud og staa endnu og forøge Tallet af de sørgelige Vidner om Ødelæggelsen. I det ene*), der laa tæt ved det førstomtalte, opholdt sig Hans Bæk med Kone og Børn samt Jens Jensens Kone (Manden var paa Gaarden) med sine 3 Børn. Disse 6 Mennesker opholdt sig paa Høet høit oppe i Huset, hvor de i omtrent 30 Timer maatte udstaa Dødsangstens Kvaler; de bleve først befriede derfra om Torsdagen henved Middagstid, da en Baad herfra Byen sendtes ud efter dem. Huset stod dengang endnu i 5 Fod Vand. Havde Stormen raset endnu i nogle Timer, vilde dette Hus upaatvivlelig være faldet; thi det var saa medtaget, at det igaar (d. 3. Decbr.) for Størstedelen faldt sammen af sig selv. Rasmus Buk med Familie og Schäfferens Familie opholdt sig under lignende Forhold i det fjerde Hus. Huset laa nærmere ved Byen, og Torsdag Morgen kunde man høre deres Nødraab, og Baaden hentede dem om Formiddagen.

Efterat have set os om efter de ulykkelige Beboere af disse Arbeiderboliger, vende vi nu tilbage til de sørgelige Ruiner af Byen for at se de Omkomne, der droges frem af de vaade Grave. Østlig i Byen laa et Hus med Siden mod Vinden, hvilket derfor snart blev et Bytte for Bølgerne. I dette Hus boede Peder Smed og Kone samt deres Svigersøn med Kone og 3 Børn. Da Vandet havde omringet Huset, flygtede de alle derfra med Undtagelse af Peder Smed (62 Aar). Han mente, at Faren vel ikke var saa stor, derfor blev han i Huset,

*) Se Billedet Side 42.

indtil Flugt var umulig. Ingen saa ham mere, førend man efter megen Søgen en halv Snes Dage efter drog hans Lig frem af Gadekæret foran Huset, ɔ: hvor Huset havde staaet. Peder Hansen Smed maa saaledes staa som Nr. 14 paa denne sørgelige Liste. Tæt norden for Skolens Have boede Jens Madsen, Smed, tillige med sin Kone og deres voxne Søn. Omtrent Kl. 10 var en Nabo derinde, og da han gik derfra for at begive sig over i Skolen, vilde Sønnen have været med. Men da de Gamle ikke vilde forlade deres Bolig, saa mente de, at Sønnen ogsaa skulde blive. Han gjorde det, men med grædende Taarer. Da kort efter Faren var stor og overhængende, begav det nævnte unge Menneske sig alligevel paa Vei for at komme til os i Skolen; han var allerede kommen ind i vor Have, arbeidende sig frem, ofte overskyllet og tildækket af Bølgerne og havde nu naat det høieste Sted i Haven. Vi stode i Vinduet, omtrent 50 Alen fra ham, beredt til at tage ham ind i „Arken". Men pludselig kom en uhyre Bølge, der bar Noget (vi troede, det var Halm) paa sin Ryg; den slog over ham, og vi saa ham ikke mere. Nogle Dage efter fandtes han i Hjørnet af Haven med knust Hoved; det viste sig, at det, Bølgen havde ført med sig, var en temmelig stor Bro, som havde ligget over en Kanal østen for Byen. Omtrent en Time senere hørte jeg et Brag, der trængte igjennem Stormens Brølen; jeg vendte mig mod den Kant, hvorfra Lyden kom, og saa netop den sidste Rest af Smedens Huse forsvinde i Bølgerne. Jeg vidste nu, at denne Familie var gaaet tilgrunde. Bygningerne ere aldeles forsvundne, kun Ambolten staar paa sin Plads og fortælle de Besøgende, at der her har boet en Smed. De her Omkomne vare: Nr. 15 Jens Madsen, Smed, (58 Aar), Nr. 16, hans Kone Maren Margrethe Jørgensen (68 Aar) og 17, deres Søn Mads Jensen

(27 Aar). Lidt vesten for Jens Smeds Bolig og med en Vei imellem laa Hans Landers Hus. Denne Mand, der næsten var tre Alen høi, havde ifjor ved et ulykkeligt Fald faaet et saa voldsomt Slag i Hovedet, at han til sine Tider var noget sandsesløs. Søndagen forud for den 13de var han ovre hos mig, og i Samtalens Løb yttrede han blandt Andet: „Det var bedre, om jeg dengang var gaaet bort; thi jeg bliver dog aldrig rigtig rask mere.“ Ak, altfor snart skulde han dog gaa bort! Om Morgenen, da Vandet naaede hans Hus, havde han travlt med at bringe sine Kreaturer i Sikkerhed. Noget efter var han afskaaren fra Skolen ved en mellemløbende Vei, der ligger noget lavere. Han og Kone samt Datter begave sig da over til et Hus ved den modsatte Side, der laa noget høiere; men da han havde bragt sine Kvinder i nogenlunde Sikkerhed, mente han, at han endnu kunde gaa tilbage og bringe nogle flere Sager op paa Loftet. Men inden han blev færdig hermed, kunde han ikke mere komme bort fra Huset. Dette Hus laa nu næsten lige for vort Gavl-Vindue, og vi kunde derfor ikke undgaa det skrækkelige Syn, som nu snart skulde fremstille sig for os. Først troede jeg, at Huset var forladt; men min ældste Søn paastod rigtignok, at Folkene vare deri. Desuden gjorde han forskjellige Forslag til Forsøg paa at redde. Nu faldt den ene Halvdel af Huset; den anden Halvdel ravede endnu en kort Tid og fulgte da bagefter. Hidtil havde jeg Ingen kunnet see, men som ved et Trylleri stod Hans Lander i sin fulde Høide lige for vore Øine i den øiensynligste Dødsfare. Vi tænkte atter alvorligt paa at redde, saa meget mere, som vi paa Mandens Adfærd maatte antage, at hans Familie delte Skæbne med ham; thi han arbeidede i Ruinerne som for at trække Noget frem. Men vi maatte opgive ethvert Forsøg paa at redde den Ulykkelige, idet det var

os klart, at det vilde være at gaa den visse Død imøde til ingen Nytte. Tænk Dem engang, hvilken hjerteskærende Tilstand! Offeret stod ikke hundrede Alen fra os, midt i Byen og ved høilys Dag, og dog var Redning umulig, uagtet vi vare mange Mennesker og vist alle besjælede af den bedste Villie til at hjælpe. Et Kvarters Tid stod den Ulykkelige og rev i Ruinerne, hvorfra Bølgerne hvert Øieblik løsrev og bortførte Stykker; tilsidst satte han sig ned og foldede sine Hænder. Jeg har set megen Nød; jeg har set Medbrødre segne paa Slagmarken: jeg har set Krigens Ofre vaande sig paa Smertensleiet, men intet af disse Optrin er gaaet mig saa nær til Hjertet; jeg kunde ikke udholde Synet; jeg gik bort fra Vinduet, og da jeg lidt efter sneg mig derhen, var Alt forsvundet. Man havde hørt Hans Lander skrige, da han drev forbi et andet Hus, hvor Folkene ogsaa laa i Dødsangst paa Loftet. Siden blev hans Lig trukket frem af Ruinerne i Nærheden af Peder Skippers Enkes Hus, hvilket var halvt nedfaldet. Saaledes blev Hans Pedersen Lander (55 Aar) den 18de paa Dødslisten. Ikke langt derfra boede 19) Morten Hansen Russe (62 Aar). Han vilde have sine Køer med sig fra sit Hus, men under Bestræbelsen for at redde dem, faldt Naboens Hus ned og begravede ham; hans Lig fandtes tæt ved Fattighuset.

Det 20de Offer finde vi en Fjerdingvei Syd for Byen. I et temmeligt lavtliggende Hus boede Hylleborg Jensen (57 Aar) hos sin Søn, Jens Rasmussen Mejer. Han havde en stor Børneflok, og han maatte flere Gange vade i dybt Vand for at bringe dem i Sikkerhed; da han sidste Gang kom for at hente sin Moder, kunde han ikke komme bort fra Huset igjen; det faldt, Sønnen arbeidede Hovedet fri, medens Stumperne dreves af Bølgerne hen over Markerne; men den gamle

Kone kunde ikke arbeide sig ud af Ruinerne. „Sørg nu blot for Børnene og bryd Dig ikke om mig, Jens!“ sagde hun. Hun var borte, hendes Lig blev Dagen efter fundet under Ruinerne. — Jeg frygter for at have trættet Dem med denne lange, sørgelige Beskrivelse, men jeg indskyder mig under det gamle Ordsprog: „Hvad Hjertet er fuldt af, det taler Munden helst om“. Men jeg vil dog gjøre opmærksom paa en stor Lykke midt i den store Ulykke: var Floden kommen om Natten, var den kommen 6 Timer før — saa at den havde været paa sit Højeste Kl. 6 om Morgenen, da vilde vistnok de to Trediedele af Byens Befolkning være druknede i deres Senge.

Det er vanskeligt endog tilnærmelsesvis at gjøre sig noget Begreb om Omfanget af den Skade, hin voldsomme Oversvømmelse har afstedkommet. Overalt ser man Ødelæggelsens Vederstyggelighed. Alene i dette Sogn var over Halvdelen af Jorderne under Vand, idet 1200 Tdr. Land foruden hele det store udtørrede Areal var forvandlet til Hav, man kunde ikke engang se, hvor Hav og Land ellers plejde at mødes. Overalt ser man omstyrtede Træer, sønderrevne Hegn, Ruiner af Bygninger, Rester af Indbo og Husgeraad, Hø, Halm osv. ligge spredt over Markerne i en broget Forvirring. Det er vel vanskeligt at afgjøre, hvilken skadelig Indflydelse det salte Vand vil have paa Jordens kommende Afgrøder; men den vil vist blive meget stor. Store Strækninger ere ogsaa tildækkede med et stort Lag fra Havet opkastet Sand, som har gjort disse Jorder til en Ørk. Den største Del af sidste Aars rige Høst er ødelagt i Husene og i Stakkene. — Alene her i Sognet ere 28 Huse og Steder aldeles bortskyllede, saa at der ikke er blevet Sten paa Sten af dem; 47 ere ubeboelige, de fleste for hele Vinteren; 8 kunne istandsættes til usunde Boliger i Vinter.

Peer Skippers Huus i Gjedesby.

3 Familier ere uddøde, 78 Familier ere husvilde. En stor Mængde Køer og Faar ere druknede; jeg har endnu ikke kunnet erfare hvormange; men alene paa Etatsraad Tesdorpfs Gaard druknede 3 a 400 Faar, hvilke laa spredte om Morgenen Vesten for Noret. I flere Dage kunde den fra mange Byer tilstrømmende Arbeidskraft ikke anvendes til andet end til at fremdrage og begrave de døde Kreaturer; af Heste druknede kun nogle enkelte. Ligeledes omkom kun meget faa Svin, hvilke viste sig at være meget gode og udholdende Svømmere, som forstode at klamre sig fast til de omdrivende Gjenstande og holde sig paa dem, indtil de enten bleve drevne i Land eller opfiskede, da Vandet sank.

Skulle vi saa forlade den ulykkelige By og foretage en lille Vandring langs Østersøens Kyster! Ja her er jeg, der ellers kjendte hver Tue der, lige saa fremmed som De. Alt er forandret; men vi ville forsøge at finde os tilrette der. Vi begynde paa Odden i Nærheden af Fyret og rette vore Fied mod den østlige Kyst. Paa en temmelig lang Strækning findes her først en høi Lerklint. Men hvilket Syn! Klinten er sønderrevet og har erholdt den ene dybe Indskjæring efter den anden, hvilke gaa 20—30 Alen ind i den faste Klint. Ved den nordlige Ende af Klinten ligger Skroget af et stort, fuldrigget Skib; det er en tremastet Skonnert „Ulricka", ført af Kaptain Ahlstrøm fra Sverrig. Det var den første Reise, dette stolte Skib foretog sig; det var ladet med 3000 Tdr. Hvede og Byg, hvormed det var bestemt fra Malmø til Stokholm. Stormfloden drev det herned og har anvist det en sørgelig Havn; det ligger skruet ind i en af de omtalte Indskjæringer i Klinten, med Bagbords-Siden aldeles sønderknust; alt Kornet er bortskyllet, og det kolossale Vrag ligger tørt ved daglig Vande. Mandskabet reddede sig ved fra Rigningen at springe ind paa

Klinten, kun Styrmanden druknede, og hans Lig er ikke fundet. Nu fortsætte vi vor Gang mod Nord og komme strax til den lave Kyst, som adskiller Havet fra „Koblesøen". Der havde det herværende Interessentskab opført Dæmninger med en Bekostning af 6000 Rd. Disse Dæmninger vare i 1866 blevne bortskyllede af Havet, men for længe siden opført paany i stærkere og bedre Skikkelse, og strakte sig, med nogle Afbrydelser, langs „Diglet" i en Længde af ca. ½ Mil til henimod Bøtøgaarden. Men hvad brød Stormfloden den 13de November sig om saadanne Dæmninger! Det var kun faa Timers Værk at nedbryde, ikke alene dem, men tillige at sløife Strandbanken saaledes, at Havet nu ved nogenlunde fuldt Vande kan trænge ind over de lavere Egne. Jeg kjender nu, som sagt, ikke Kysten længere, men lad os dog vandre videre, Sandet er nok trangt at vade i, men naar vi holde os i Nærheden af „Flodmaalet", hvor Sandet er tilklappet af Vandet, saa gaar det nok. Til Høire ligger det aabne Hav; i Nærheden af Strandbredden ligger Myriader af Vildænder og andre Vandfugle, som gjøre Gilde med det fra „Ulricka" bortskyllede Korn. Til Venstre ligger den øde Strandbred, som nu kun bestaar af en lav Sandflade, hvorigjennem enkelte lavere Strøg er dannet af Vandet ved dets Tilbageløb til Havet. Overalt ser man Vidnesbyrd om Ødelæggelse; med korte Mellemrum ligge Bunker af opdrevet Gods. Her ligger en stor Fyrrestamme, hist ligger Magen til den; hvad mon de have været bestemte til? Her ligger en Bunke Brædder og Planker — nogle ere itubrukne; her ligger en Vandtønde, der en Skibskiste, der et Rathus og saa fremdeles i det Uendelige, og alle Bunkerne ere blandede med Stumper, der have hørt til Skibe. Vi ere nu imidlertid snart komne forbi „Diglet", og jeg kan kjende det paa, at vi ere ret Øst for Gjedesby Kirke.

Men hvad er det! Var det ikke her, jeg og Skoledrengene saa ofte badede os i det rolige Vand, og legede Tagfat paa Strandbredden? Men den Gang kunde man ikke se Kirken fra Strandbredden, nu kan man endog se Husene lige til Grunden! Og dog var det her! Det var jo der Dæmningen stod; man ser jo endnu nogle Pæle rage frem af Sandet; det er Rester deraf, og der ser man ogsaa den store Sten, som laa ovenpaa Dæmningen, den er jo kun flyttet et Hundrede Alen! Der ligger den jo! Men hvor er dog den deilige Bakke, som Drengene stedse sloge „Kulbøtte" ned ad, naar de havde været i Vandet? Lad os gaa lidt til Venstre, der maa den findes! Dog nei! den er forsvunden, og istedet ser jeg der en dyb Grav med Vand; den er vist flere Alen dyb. Det er alligevel her, jeg kan kjende det paa den gamle „Strøm" her tæt ved; ja Strømmen! men den har jo nu en anden Retning end tidligere; den dreier af mod Nord, og der, hvor Strandbakken før var høiest og stærkest bevoxet med Klitvæxter, der er nu et bredt og dybt Udløb, hvor Indvandet kan strømme ud, naar det ikke behager Havet at strømme ind. Vi overskride denne Strøm; idag er Havet roligt, og vi kunne da nok vade igjennem her. Der laa rigtignok igaar en midlertidig sammentømret Bro her; men Vandet maa være strømmet stærkt ind i Nat; thi der ser man Broen ført langt ind af Strømmen. Nu ere vi paa det saakaldte Bøiø-Fang. Et Par hundrede Alen foran os ligger et temmelig stort Skib; det er Skonnerten „Troheten", ført af Kapitain Jacobsen fra Gulland. Den var ladet med Kalk, Brædder og Bødkertræ, kommende fra Hjemstedet og bestemt til Lybeck. Stormfloden har kastet den helt op paa det Tørre; den ligger paa ret Kjøl helt indenfor hvor Strandbanken før har været, og var den kommen endnu et hundrede Alen længere ind, førend

den stødte, saa var den gaaet lige ind til Byen; thi rundt om Byen kunde det let have seilet den Dag. Da Skibet nærmede sig Land — hin 13de November — var det i Følge med tvende andre, men pludselig forsvandt det ene, Folk paa Bøtø-Gaard saa det kæntre. Det er senere drevet ind under Bøtø med Kjølen i Veiret; man har endnu ikke erfaret dets Navn eller Hjemsted. Det er ladet med Planker, som nu tages ud af Bunden paa Skibet. Da brændt Kalk er brandfarligt, naar der kommer Vand til, var „Troheten" udsat for at antændes, da det stødte paa Grund og der kom Vand i Lasten. Mandskabet aabnede da Lugerne for at faa tilstrækkeligt Vand ind til at slukke, men dette vilde ikke lykkes, fordi Skibet hældede stærkt mod Land, og Bølgerne sloge over; man kappede da Masterne, hvorpaa Skibet rettede sig, og nu kom det fornødne Vand ind til at slukke med. Besætningen havde til Hensigt at drive til Land paa Masterne; men heldigvis dreve disse bort, før Mandskabet kunde faa Tid til at klamre sig til dem. Jeg siger „heldigvis", thi var denne Hensigt bleven forsøgt udført, da vilde de upaatvivlelig Alle have fundet Døden i Bølgerne. Skibet laa nu fast paa Strandbredden, og Folkene havde god Leilighed til at betragte Stormens og Søens Raseri; Kaptainen (en aldrende Mand) erklærede, at han aldrig havde set Elementerne i et saadant Oprør. Skib og Ladning er senere kjøbt af Komiteen her, til Brug for de Vandlidte. — Jeg har nu ikke været længere Nord paa siden Stormfloden, og nu ville vi vende tilbage til den ødelagte By. Kun ville vi endnu kaste et Blik mod Nord. Et Par tusinde Alen borte ligger Bøtø-Gaarden; jeg har ofte tilforn tilbragt mangen fornøielig Time der hos Bestyreren, Nielsen, og hans Hustru. Nu gyser jeg ved at kommer der; thi Gaarden ser noget med-

taget ud, og vi have Elendighed nok hos os selv. Længere borte ser man en mørk Gjenstand paa Vandet i Nærheden af Kysten; det er den før omtalte kæntrede Brig. Og nu trække vi Vandstøvlerne godt op, thi naar vi have passeret de af Havet med Sand tildækkede Marker, maa vi vade i temmelig dybt Vand for at komme til Gjedesby.

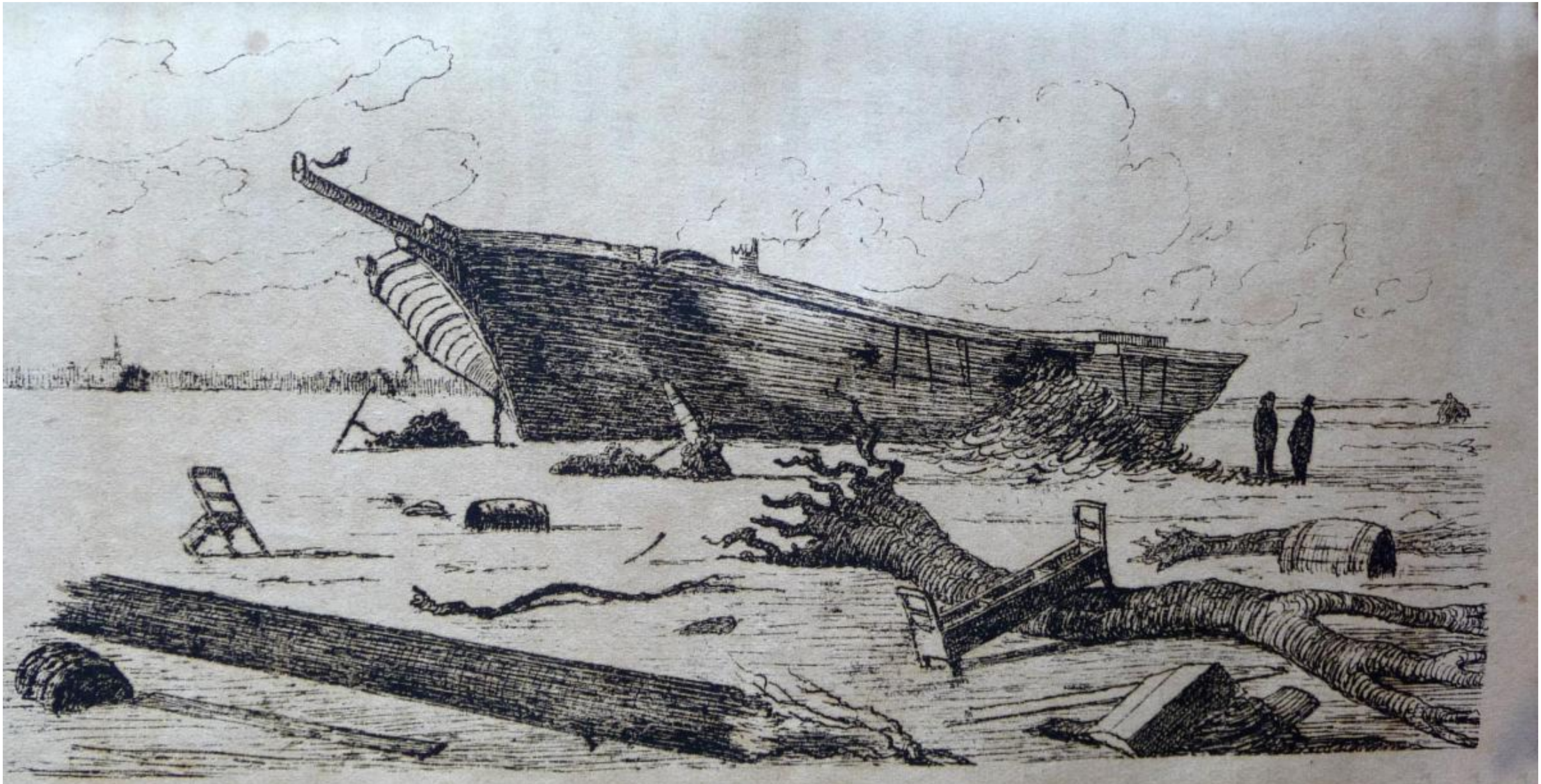
Jeg kan ikke undlade endnu at fortælle et og andet Tilfælde fra Stormfloden den 13de November. Vort Postbud boede i et Hus, der laa temmelig lavt Syd for Byen. Vandet havde omringet hans Hus tidligt om Morgenen, før Familien var staaet op, og de vilde upaatvivlelig alle være druknede, hvis ikke Snedker Lars Jørgensen, der i Morgenstunden gik ud paa Arbeide, var kommen til Huset og havde gjort Allarm. Manden kom hastig paa Benene, kastede Kone og Børn „hulter til bulter" paa en Vogn og kjørte bort saa hurtigt han formaaede. Snedkeren medtog da Kreaturerne, og alle vare reddede. Kort efter faldt Huset og drev ind over Markerne. Snedkeren ilede til Byen, gjorde overalt Allarm, og da han kom hjem, var det paa den høie Tid at redde sin egen Familie. Henimod Middag saa man fra Byen en Mand drivende paa Ruinerne af et Hus hen over Markerne. Han var saa heldig at faa fat paa en lang Stige, der netop stod reist ved Huset, da dette faldt, og han arbeidede sig gjennem Taget og kom ovenpaa. Stigen blev hans Redningsmiddel, thi ved Hjælp af denne holdt han Ruinerne sammen, indtil en Baad indfandt sig og førte ham paa det Tørre. (Manden hed Jørgen Hjort). Nordligt i Byen boede en gammel Enke, Else Graa; hendes Hus var gammelt og stærkt udsat for Søgangen. Konen søgte Redning paa Høstænget; men da Huset kort efter faldt, blev hun presset op i Rygningen af Taget, hvor Vandet naaede hende, saa høit, at hun blot havde Hovedet ovenfor. I denne Stilling før-

tes hun bort og landede paa Hans Møllers Mødding. Om Torsdag Formiddag, da Enhver var ivrigt sysselsat med at redde, hvad der kunde reddes, passerede man hen over Taget paa hint Hus uden at tænke paa eller at vide, hvem det tilhørte. Pludselig hørte man en Røst som fra Graven: „Hjælp! Hjælp!“ Man spurgte da „Hvem kalder?“ og atter lød den samme Røst. Nu opdagede man, hvorfra Røsten kom, og snart blev den gamle Kone trukken frem af det kolde Bad, hvor hun havde siddet i omtrent 22 Timer, og dog kunde hun gaa ved at støtte sig til to Mænd. Sidenefter forlode Kræfterne hende rigtignok, men hun blev snart igjen saa rask som før, og hun erklærede, at hun ikke frøs, saa længe hun var i Vandet. Hun kunde først ikke finde sig tilrette; thi hun mente, at Huset stod paa sin gamle Plads, og hun havde ikke engang drømt om, at hun „flyttede“.

Det var iøvrigt paafaldende at iagttage den Sindsro og Hengivenhed, hvormed Befolkningen var udrustet under disse skrækkelige Optrin. Man saa lutter blege og alvorlige Ansigter, men ingen Fortvivlelse var at læse deri; man hørte ingen Klage, og kun sjeldent saas et taarevædet Øie. Jens Peter Petersen var en af dem, der fra den tidlige Morgenstund vadede i Vandet for at redde sine Kreaturer og øvrige Eiendele. Han kunde omsider ikke mere og søgte da hen hos os, efterat han havde faat en anden Mand, hvis Kræfter ikke vare saa medtagne, til at hente Konen og et Barn paa sin Ryg ogsaa herhen. „Gud ske Lov, at vi nu ere alle samlede her,“ sagde Jens Peter, efterat han havde faaet nogle af de vaade Klæder af, og han føiede til: „Jeg er da glad ved, at jeg fik min Gris op paa Loftet; der har jeg bundet den ved en Sparre, og den er i god Behold.“ Kort efter saa vi, at der flød Brudstykker af Møbler og

Bygningsdele omkring os. Den samme Mand udbrød: „Det er mit Klædeskab, der flyder der; saa er mit Hus faldet, og jeg er nu en fattig Mand.“ Kort efter fortsatte han: „Hvad skal man sige derom! jeg har været lige saa fattig før; men man kan begynde forfra igjen, og jeg er ikke saa fattig endda, thi de faa rede Penge, jeg havde, fik jeg dog reddet, dem har jeg i Lommen; vil De gjemme dem for mig?“ Den før velstaaende Mands hele Eiendom var nu kun nogle faa Daler. En lignende Sindsstemning var gjennemgaaende overalt. Efter Stormfloden, da Ulykken laa klar for Alles Øine, forlod den gode og rolige Sindsstemning eiheller Befolkningen. Fremmede strømmede til i stor Mængde i de første Dage, og Alle stode de som maalløse ved at se den Ødelæggelse, som i Sandhed var uoverskuelig, men de saa haardt Prøvede vare fattede. Det var et rørende Syn at se, hvorledes de stakkels Mennesker vandrede omkring paa Tomterne og paa Markerne, søgende efter deres Eiendele, der i en jammerlig Tilstand laa adspredte for alle Vinde, medens Andre gik omkring, speidende i Grøfter og Huller, om de kunde faa Øie paa Liget af de Kjære, de havde mistet. Man saa dem med den største Utaalmodighed rydde op i de Lerdynger, der laa overalt i deres Huse, og under hvilke de undertiden kunde finde en Ske, en Kniv, en Tallerken etc. Og naar jeg nu tilføier, at mange af dem maatte ligge og maa endnu ligge paa de vaade Klæder, som det ikke har været muligt at faa tørrede, da Luften er fugtig og alle Bagerovne ere faldne, og at de endnu ere ved godt Mod og for det Meste ved god Helbred, saa mener jeg, at De vil beundre Gjedserboens Aands- og Legemsstyrke og Udholdenhed. Hvad der under den sørgelige Katastrofe den 13de November laa de i Nøden stedte Beboere mest paa Hjerte var — næstefter at frelse Men-

neſteliv — Omſorg for deres Husdyr. En Husmand fra Etatsraad Tesdorpfs Huſe, ſom havde tilbragt 36 Timer paa Høſtænget martret af Dødsangſt, havde reddet en lille Gris op til ſig, og da Befrielſens Time ſlog førte han den med ſig i Baaden, ſom om det havde været et Barn. Morten Hanſen Ruſe ſatte Livet til for ſine tvende Køer; han vilde ikke forlade ſit Hus uden at faa ſine Køer med ſig. Som forhen bemærket, begravede Naboens Hus baade ham og Køerne. I Hans Møllers Gaard ſtod Vandet ſaa høit, at Heſtene ſvømmede fra Hus til Hus, men ved Hjælp af en Talie heiſede man dem op paa Høſtænget, efterat man førſt paa ſamme Maade havde reddet Køer og Faar op i Hvedeladen. Et ſamme Mand tilhørende ſtort Svin kom ſvømmende hen til et Nabohus, hvis Eier allerede længe med Døden for Øie havde ſiddet øverſt oppe i Huſet; men desuagtet drog han Svinet op til ſig, og det var reddet. En ung Mand gik ud af Vinduet i Skolen, arbeidende ſig gjennem Maſſer af ſammenſkyllede Sager og vadende i Vand til midt paa Livet for at frelſe et Svin, ſom kæmpede med Døden. Det lykkedes ham ved at gjøre et langt Reb faſt om et af Dyrets Ben og føre Enden af Rebet ind til Folkene, ſom da halede Dyret ind ad Vinduet. Enken Karen Alling havde en udmærket Beſætning af Heſte og Kvæg. Tidligt om Formiddagen ſtyrtede Staldlængen om og begravede hele Kvægbeſætningen; kun Tyren reddede ſig ved at rive ſig løs og ile ind i Stuerne. Hendes ſmukke og gode Heſte vare ogſaa udſatte for at drukne, men hun og Tjeneſtefolkene førte dem ind i den bedſte Stue, hvor de reddedes ved, at man beſtræbte ſig for at holde deres Hoveder over Vandet. Enken, der er over 50 Aar gammel, vilde ſlet ikke høre Noget om at forlade Gaarden, førend Heſtene kunde bringes med, hvilket førſt ſkete henimod Aften.

Paa Fanget.

Det er en Selvfølge, at disse Sogne (og navnlig Gjedesby Sogn) have lidt et Tab, som sent vil forvindes; ja uden Hjælp vil Gjedesby Sogn aldrig blive til noget. Tabet er opgjort i disse Dage, og vi have faat en Sum af noget over 65,000 Rd.s Tab paa Bygninger og Løsøre, hvilket bliver omtrent 100 Rd. paa hvert Menneske enten det er stort eller lille. Men herved maa dog bemærkes, at det er tildels Byen, der har lidt, og denne bestaaer for det Meste af Huse, der ere beboede af uformuende Folk. Der er kun 10 Gaarde, der have lidt Tab paa Løsøre, idet de allerfleste Gaarde ere udflyttede til høiere liggende Steder. De vil saaledes kunne forstaa, at Ulykken har særligt ramt de Uformuende, og den er derfor saameget mere følelig, ja Mange have i Virkeligheden mistet omtrent Alt, hvad de eiede. Her er nu ved denne Beregning intet Hensyn taget til Skaden paa Jorder, og denne vil vistnok blive meget stor. Her var jo omtrent 1200 Tdr. Land oversvømmet, og en stor Del stod under Vand i flere Dage, og paa de fleste Steder er Vintersæden rent ødelagt. Regner man Skaden paa Jorderne gjennemsnitlig til 100 Rd. pr. Td. Land — hvilket vist ikke er for høit, idet Følgerne ville vise sig gjennem flere Aar — saa faar man der en Skade for 120,000 Rd. Endvidere ere de Dæmninger, som et Interessentskab i dette Sogn har opført, anslaat til mindst 6000 Rd. Øvrige Foranstaltninger til Udtørringen kan anslaas til mindst 2000 Rd. Hertil kommer endnu Skade paa Plantninger, Frugthaver og deslige, hvilket lavt kan anslaas til 10,000 Rd., og saaledes bliver det samlede Tab paa dette lille Sogn (eller rettere en Del af dette Sogn) c. 200,000 Rd. Vil man nu hertil føie Tabet ved Affavn af Boliger, Mangel paa Husdyr, Standsning af Næringsveie (hvilket Alt er uberegnelig),

og endvidere se hen til Sandsynligheden af de slemme Følger det vil medføre at bo i de fugtige Boliger paa den af Havvand opfyldte Jordbund, og endelig til den Omstændighed, at Værnet mod Østersøen er rent bortskyllet, saa at vi stedse maa leve i Frygt for lignende Ulykker — om end ikke saa storslaaede — saa vil De indse, at dette Sogn er bleven ramt saa føleligt af Ulykken, at det aldrig ved sin egen Kraft vilde kunne reise sig igjen. Men lige fra første Øieblik, da Efterretningen om Ulykken som en Løbeild foer fra Hus til Hus, ilede Folk til fra alle Kanter for at hjælpe paa enhver mulig Maade. Allerede om Eftermiddagen den 13de November, da hele Byen og dens nærmeste Omegn laa som ude i Havet, ilede Folk til fra de nærmeste Byer. De kunde rigtignok kun kaste ængstelige Blikke ud til os; de kunde ikke komme til os; thi Baadene, som Byen ellers har mange af, vare enten bortskyllede eller laa saa langt ude i Vandet ved den modsatte Strandbred, at Ingen kunde komme til dem. Det lykkedes først hen paa Eftermiddagen at faa en lille Jolle, som Sognefogden — der heldigvis boede udenfor Oversvømmelsens Omraade — med megen Anstrængelse, efter mange Vanskeligheder havde bragt til Veie — sat i Vandet, og paa denne bleve Flere reddede. Strax om Andendagen, da man kunde komme til Byen ved at kjøre igjennem dybt Vand, kappedes de Nærmestboende om at bringe os Levnetsmidler og hvad vi ellers nærmest trængte til. Men ikke alene de Nærmestboende kom os til Hjælp, men fra hele Falster strømmede Folk til i Mængde for at trøste og hjælpe. Der dannede sig strax en Komite for at forsøge paa at bringe lidt i Orden i Forvirringen og for at støtte de Betrængte. Men denne Komite vilde have været nødt til strax at lade Hænderne synke, hvis ikke kraftig Hjælp var bleven ydet fra alle

Kanter. Det første, der lagde Beslag paa denne Komitees Virksomhed, var Opsøgningen og Begravelsen af de døde Mennesker og Dyr; men Spørgsmaalet: „Hvor skulde vi begynde?“ var ikke besvaret, før Arbeidere paa vor Opfordring strømmede til fra alle Kanter for at rydde op i den forvirrede Masse; og særlig skylder Komiteen de Ledere, der velvillig stillede sig til dens Raadighed for at anvise Arbeiderne, en varm og velfortjent Tak. Og skulle vi blandt disse Ledere særligt udpege Nogen, da maa vi nævne den praktiske og indsigtsfulde Forpagter Bockelman paa Nørregaard ved Saxkjøbing. Han stillede sig til Komiteens Raadighed, og han bragte i de otte Dage, han blev hos os, mere Orden i Forvirringen, end man skulde have trot muligt; men han var besjælet af den bedste Villie, og han forstod at sætte de Mange i Arbeide, der alle vare besjælede af en ikke mindre god Villie til at tage fat i Alt.

Naar der i de forskjellige Blade har været anket over, at Bønderne have været uvillige til at hjælpe, da er dette ikke ganske rigtigt, i det Mindste ikke for denne Egns Vedkommende, thi der er vel næppe noget Sogn, hvor der ikke er dannet Komiteer til de Vandlidtes Hjælp, og disse Komiteer virke ikke forgjæves, de møde overalt Velvillie. Og nu Nykjøbing, vor nærmeste By, ja Nykjøbing har gjort Underværker ved sin Godgjørenhed! Men der er ogsaa mange, der skulle hjælpes; ja var dette Sogn det eneste, da vilde Skaden nok kunne forvindes; men desværre, dette Sogn er kun det Ulykkligste iblandt de Ulykkelige. Vi arbeide nu ivrigt paa at sætte de Boliger istand, som kunne gjøres beboelige til Vinteren, og blot denne vil blive borte endnu et Par Uger, da vil dette lykkes med ikke saa faa. Her maa vi atter henpege paa denne Egns Bondebefolkning, idet den med den største Anstrengelse have tilført os Materialier ad de

lange, nu næsten ufremkommelige Veie, og dette er sandelig en Hjælp, der særligt maa paaskjønnes. Vel ville de nu istandsatte Boliger blive usunde; men man maa hjælpe sig, som man kan. Komiteen har særligt arbeidet for at skaffe Plads for Børnene andetsteds, og det er lykkedes os at faa anbragt alle dem, der nogenlunde kunne komme bort, idet man ogsaa i saa Henseende har mødt Velvillighed.

Saaledes lyder Beretningen fra Gjedesby, og den er desværre altfor sand. Vende vi os til Bøtø og efterse Situationen der, vil den ovennævnte Skildring fra Gjedesby omtrent slaa til. Bøtø havde været oversvømmet, idet Vandet fra Østersøen brød ind i Bøtø-Nor og derfra over den sydlige Del af Gjedseroddes Vestside ud i Guldborgsund. Flere Gaarde ere nedfaldne, endel Huse aldeles bortskyllede med deres Beboere, ligesom ogsaa en Mængde Kreaturer ere druknede. Mange Beboere søgte op paa Lofterne, og da Vandet naaede dem her, videre op paa Stængerne over de øverste Bjælker. Fra Væggerløse, den sydligste By, Vandet ikke overskyllede, hentedes der paa Vogne, Baade fra Nykjøbing for at komme de Ulykkelige til Hjælp; men førend Vognene kunde naa derud, indtraf Mørket. Fra R. Cornelius's Mønstergaard paa Bøtø reddedes 8 Mennesker, der havde tilbragt Dagen i Dødsangst paa det øverste Høstænge, iblandt disse en firsindstyveaarig Kone; men Gaarden var halvt nedstyrtet, Alt i dens Indre bortskyllet og Besætningen druknet, deriblandt 9 Heste og 30 Køer. Mange Mennesker savnes, og flere Lig vare allerede fundne. Strandinger have ligeledes fundet Sted, men hvor mange vides endnu ikke. De, man har opdaget, ere skete helt oppe i Landet; saaledes staaer der et Barkskib paa Stouby Græsninger og en Jagt har stødt et Hus bort for selv at indtage dets Plads. Et tremastet Skib staaer i Land midt paa Gjedserodde. Vandet steg inde i Bøndergaardene,

ensartede, at ovenstaaende udførlige Brev karakterisere dem alle, og det dog vilde blive for trættende at dvæle ved hver en Enkelthed af de talrige Spor i Skælby, Fiskebæk, Bruserup og de øvrige Byer paa Bøtø-Norets vestlige Bredde. Herefter skal derfor kun kortelig omtales de Steder (Nord for Gjedesby), som den ærede Meddeler ikke har omtalt i sit Brev, men som dog kunne gjøre Fordring paa at komme med i vor Beretning. Drage vi fra Gjedesby nordpaa mod Nykjøbing, ville vi — naar vi følge Landeveien til Skælby — ikke finde mange Spor af Vandflodens Ødelæggelser, thi Landet høiner sig lidt her, og det er kun Orkanens Rasen, man bemærker i de omblæste Træer og de oprevne Tage, men neppe ere vi ude af Skælby, før Stormfloden atter minder os om sin Nærværelse: Ruiner af Huse, omblæste Træer, der hist og her have ligget tværs over Veien, Hatten af en Mølle hist og Vingerne af en anden her, en stor Pram er kastet op ved Veien og rundt om paa begge Sider af denne ligger henkastet en broget Samling af Møbler, Bjælker, Vinduer, Klæder, Dyner og Fødevarer. Hvad der dog navnlig lægger Beslag paa Øiet er det forunderlige Udseende, alle Træer og Buske have faat som de staa der tæt behængte med Hø, Halm og Tang, som om det var fremmedartede Vækter, omplantede her fra en fjern ukjendt Verden. Vi komme gjennem Bruserup; paa Marken staar Taget af et Hus, der er drevet herover fra Bøtø; flere Huse i Byen staa blot med de nøgne Stolper, uden Mur, og Stormflodens Spor vare endnu nok saa friske her, da der manglede Arbeidskraft til at faa ryddet op paa Markerne og i Husene. Nær Bruserup ligger Marrebæk. Selve Byen synes at have holdt sig godt, men Stormfloden havde dog bortskyllet et Hus hist og her, og nede ved Kanalen, gjennem hvilken Vandet fra Bøtø Nor drives ud, havde Tømrerne travlt med at

istandsætte den anselige Bro, der af Stormfloden var kastet op over nogle fjernt staaende Piletræer.

Maskinhuset med den anselige Dampmaskine til at udpumpe Vandet af Noret med ligger nu omgivet af Vand. Hele Bygningens tykke grundmurede Væg ud mod Noret var slaat ind af Havet. Jeg overnattede hos Mølleren i Marrebæk paa Tilbageveen fra Gjedesby. Ulykkerne havde vel ogsaa været mange og store her, men det var dog særligt de uhyggelige Minder, jeg førte med mig fra Gjedesby, som jeg ikke kunde blive kvit, da jeg laa i Møllerens gode Seng. Værelset, jeg laa i, vendte ud mod Noret. Det blæste stærkt, og af og til tog Blæsten Fart mod Huset og ruskede i Vinduet, medens jeg tydeligt hørte Søen brumme. Det var derfor ikke just med hyggelige Følelser, at jeg hørte Mølleren banke paa min Rude og underrette mig om, at det var „den slemme Vind, der blæste," naa, Søen kom jo ikke den Nat, men jeg fik en Forsmag paa med hvilke Følelser Beboerne her ved den nære aabne Sø maa gaa til Ro om Aftenen, naar Nordostvinden stormer.

Fra Marrebæk fører Veien mod Nord gjennem den lille Landsby Høiel til Væggerløse. Angaaende Stormflodens Ødelæggelse i den øvrige Del af Sognet ere vi atter saa heldige at kunne give Ordet til en Anden, der selv stod midt paa Skuepladsen for Ulykkerne, idet Hr. Lærer N. J. Carstensen fra Bøtø velvilligt har tilstillet os nedenstaaende Meddelelser:

„Som bekjendt begyndte det allerede Mandag Morgen den 11te November at kule stærkt op fra O. N. O. og i Dagens Løb dreiede Vinden sig til en høi N. O., saaledes at Østersøens hule Drøn allerede Natten imellem Mandag og Tirsdag gav Anledning til at vænne Tankerne til en mulig forestaaende Oversvømmelse; dog tænkte Ingen endnu paa nogen overhængende Fare. I saa mange

der dog sjælden ligge paa de laveste Steder, til 4 Alens Høide. Paa Bøtø boede 118 Mennesker; af disse er næsten hvert 4de Menneske druknet, omtrent 26, og heraf er kun meget Faa fundne; 6 Familier ere aldeles udøde, af en lever kun Manden, og 5 ukonfirmerede Børn ere forældreløse. Paa Øen have endnu 9 à 10 Familier stadigt Ophold. I tre Dage havde de stakkels Folk kun Saltvand, nu have de Brakvand i et Par Brønde. Arbeidshjælp mangler her som ved Gjedesby; men Overfarten er endnu meget besværlig. Bøtø-Nor er fyldt, og hele den Del af Øen, der ligger Syd for Væggerløse, var som et Hav. Kaptain Clausens Dæmninger ved Hasselø Nor holdt sig til Klokken omtrent 3 om Eftermiddagen, da Vandet brød over Hasselø ind i Noret og derefter indenfra sprængte den søndre Dæmning, hvorimod den vestre holdt sig.

Endnu maa jeg bede Læseren om at følge med til Skælby, en lille By, som ligger Nord for Gjedesby. Her var Rasmus Møllers store Fæstegaard i Fiskebæk sporløst forsvunden og Besætningen gaaet under; Familien blev reddet, dog Manden først efter at have tilbragt det Meste af Dagen i et Piletræ; Parcellist Rasmus Pedersens Sted er ødelagt, Familien blev reddet, dog Aftægtsmanden kun paa et Stykke af det svømmende Hus. Husmand Anders Pedersen Ryssе var fraværende. Da Vandet nærmede sig Huset, ilede Konen ud for at søge Hjælp til at redde sin gamle Moder og 3 Børn, men da hun kom tilbage, var Huset omspændt af fraadende Bølger. Huset er forsvundet, og der er ingen Tvivl om, at de 4 Menneskeliv ere gaaede tabte. Med en Baad blev en halv Snes Mennesker reddede, som fra Bøtø vare drevne over Noret.

Jeg har med Forsæt ført Læseren først til Gjedesby," Falsters sydligste Landsby; thi Stormflodens Ødelæggelser paa Sydfalster ere — vel mangfoldige — men dog saa

Aar afvant med Østersøens Besøg, haabede man, at Stormen i Dagens Løb nok vilde lægge sig, og dels stolede man ogsaa paa, at de temmelig høie Klitter, som Havet i Aarhundreder selv havde sat sig til Modværn, nok vilde holde Tørnen ud. Tirsdag Aften — den 12te — var det imidlertid blevet en voldsom Orkan, og Vandet steg stadigt. Jeg var tidlig paa Aftenen tillige med min Kone gaaet hen til en af Øens sydlige Udflyttergaarde, og der fortalte man, at Vandet fra Østersøen i Dagens Løb havde været nær ved at gaa ind paa Gaardens Marker, „men", blev der lagt til, „nu falder det igjen." Det beroligede os, og vi begave os, uagtet den frygtelige Storm, sorgløse hjem og gik til Ro. Ud af Morgenstunden bleve vi imidlertid vækkede af et Raab ved Vinduet: „De maa øieblikkelig op, Østersøen bryder ind over os." Hurtig sprang jeg i Klæderne og fik min Familie purret ud. Jeg løb ud for at tage Situationen nærmere i Øiesyn, og saa da de brusende Bølger som en mægtig Lavine vælte sig hen over Øen og ned gjennem Bøtø Gade. Hvor hurtige og voldsomme Bølgerne kom, kan De maaske fatte, naar jeg fortæller, at uagtet vi naturligvis intet Øieblik spildte med at bringe Børnene og min 87aarige Svigerfader i foreløbig Behold paa Loftet og i største Hast snappede lidt Sengklæder og Gangklæder, saa overraskede Bølgeene os dog i Stuen, og kun med Besvær slap min Hustru op til os Andre. Der stode vi da, lyttende til den voldsomme Orkans Tuden omkring os og til Bølgernes uhyggelige Brusen under os, ventende hvert Øieblik enten at blive begravne under Skolens Ruiner eller at gaa tilsøs, idet jeg maatte befrygte, at Bygningens Grund skulde undergraves af de voldsomme Braadsøer, som havde frit Spillerum efter at Vægge og Skorstene vare faldne og Gulvene opbrækkede. Jeg dannede mig nu en Aabning

i Taget og saa ud, men hvor forfærdedes jeg ikke! Jeg saa kun Hav, et eneste fraadende Hav, saalangt Øiet naaede, med enkelte Piletoppe og Rester af enkelte Vaaninger ragende op over sig som svage Minder om de dyrkede Marker og de velhavende Bønders hyggelige Boliger. Jeg opdagede snart, at et Hus, tilhørende Mads Pedersen og en Gaard, tilhørende Jørgen Hansen — begge lidt Syd for Byen — vare sporløst forsvundne. Klokken var omtrent 12 Middag, og jeg antager for temmelig sikkert, at Vandet da stod paa sit Høidepunkt — omtrent 14 Fod over daglig Vandstand. Den berørte Opdagelse tjente naturligvis ikke til at oplive mit Mod. I Mads Pedersens Hus havde Nabogaardens Folk sat Lys i den tidlige Morgenstund; maaske havde Staklerne travlt med at bringe nogle af deres Eiendele paa det Tørre — paa Loftet, men Uleiligheden var spildt, Styriesøen kom, Hus, Beboere: Mand, Kone og to Børn samt Alt, hvad de eiede, forsvandt i et Nu i de graadige Bølger; kun Resterne af en Kakkelovn og nogle faa Mursten vidne om, at Stedet før har været beboet.

Jørgen Hansen med Husstand: Hustru, to Børn — en Dreng paa 10 og en lille Pige paa 7 Aar, — en Karl, to Piger og en Tjenestedreng flygtede op paa et Høstænge. En Bølge kom, sløifede Bygningerne til Grunden, og bort drev de Ulykkelige over Grøfter og Hegn ad Bøtø-Nor til. Deres sidste Haab stod til, at det skrøbelige Høstænge kunde holde sammen; men, mellem Bøtø og Skælby, langt fra al menneskelig Hjælp, brast den sidste Redningsplanke, og Høstænget skiltes i to Dele. Mand, Kone og begge Børnene samt den ene Pige bleve paa den ene Part, Karlen, Drengen og den anden Pige drev afsted paa den anden. De Sidste kom levende i Land, dog døde Pigen kort efter. Om de Førstes Skjæbne beretter Karlen: først faldt Konen

overbord, saa Børnene og tilsidst saas Jørgen Hansen ene ridende paa en Planke, men tilsidst forsvandt ogsaa han. Denne Familie havde omfattet hinanden med stor Hengivenhed og Kjærlighed her i Livet, og jeg tror, at de ogsaa ønskede at følges ad i Døden. Stedet, hvor deres gjæstfri Hjem stod, tilkjendegives nu kun ved en væltet Hakkelsemaskine, nogle sønderslaaede Lerkar og Mursten — men ellers Intet! Jørgen Hansens Lig er senere fundet ved Gjedsergaard og begravet paa Skælby Kirkegaard; hvor den øvrige Families sidste Leie er beredt, vides ikke, formodentlig er det i Dybet mellem Bøtø og Gjedesby. I den yderste af Bøndergaardene mod Syd boede Jens Larsen, ogsaa han med hele Gaardens Befolkning samt en gammel Smed fra Bruserup, der var kommen Aftenen før for at beslaa hans Hest, søgte Tilflugt paa Høloftet. Søen kom, og tog dem med sig. „Vi seilede egentlig ikke“ — sagde Jens Larsen senere, „men vi hoppede den meste Vei.“ Sagen var den, at Stolperne i Huset vare naglede fast til Bjælkerne, hvorpaa Tagværket hvilede, saa hine maatte følge med; hver Gang saa en høi Bølge kom, løftede den Huset og førte det et Stykke fremad i Vandet, men naar Bølgen atter sænkede sig, stødte Stolperne mod Bunden, saa det hele Hus syntes — indtil det naaede Dybet — at bevæge sig frem i forunderlige Spring. Af denne idelige Hoppen blev imidlertid det gamle Hus svagere og svagere, Tømmerværket begyndte at give sig i Sammenføiningerne og der var ikke andet for, end at alle Mand maatte ud og ride paa Tagryggen. Jens Larsen brød med stor Møie et Hul igjennem Taget, og Alle kom ud med Undtagelse af Smeden; han vilde ikke. „Der er saa koldt“ — sagde han, „her ligger jeg saa rart varmt i Høet;“ men tilsidst blev Pladsen ham dog for snæver og fugtig; Vandet gik igjennem Høet, Sparrerne

klemte sig sammen, og Smeden begyndte at raabe om Hjælp. Efter store Anstrængelser blev han endelig trukket frem og fik Plads hos de Andre. I Dødsangst gik saa Touren videre, indtil de endelig efter flere Timers Forløb strandede i nogle Piletoppe ved Skælby. Her søgtes Tilflugt, og det paa høie Tid; thi neppe vare Folkene komne over i Pilene, før hele Huset skiltes ad og drev bort. Først her lagde man Mærke til, at enkelte af Gaardens Køer havde været med paa Slæbetoug, idet Halsbindslerne vare slaaede fast i Stolperne, og da disse holdt, maatte Dyrene følge med. Fra en af Træ-toppene bleve Folkene endelig reddede ved en Baad fra Skælby.

Af de øvrige Gaarde her paa Øen er Fanggaarden mindst beskadiget, Hans Kodes og M. Wilses ere betydelig medtagne, men de øvrige (Anders Mogensens, Jens Larsens, Langes og Corneliussens) kan egentlig ikke siges at staa; thi kun det hængende Tømmerværk og forrevne Tag bære sørgelige Vidnesbyrd om, at de have været menneskelige Vaaninger, og rundt omkring paa Markerne møder Øiet kun Sand og atter Sand, Bække og bundløse Huller og alle Steder ligge mangfoldige Aadsler.

Hvad jeg har sagt om Bøndergaardene gjælder ogsaa i fuldt Maal om Husene; thi kun to Huse paa hele Øen kunne siges at staa, nemlig Lars Mogensens og „Gjertrudes". I Udkanten af Byen boede den driftige og flittige Tømmermand Morten Nielsen. Han havde faaet sin Kone og Søn og sine to Køer anbragte i Nabogaarden hos Peder Jørgensen, hvis ny Staldbygning syntes ham bedst skikket til at modstaa Bølgeslagene, og de bleve reddede i Forening med 23 andre Mennesker, som samlede sig der og fandt gjæstfri Modtagelse. Han selv vilde nødig forlade sin Eiendom. Bemægtigende sig en Brandhage kjæmpede han tappert med det graadige Hav om

ethvert Stykke af det kjære Bohave, bestandig rykkende op ad Bakken, hvorved hans Hus laa, efterhaanden som Vandet steg længere og længere. Ogsaa Grisen fravristede han Bølgerne, og Dyret, lydende den vante Stemme, fulgte ham som en Hund rundt paa Bakkekammen — det eneste Sted paa hele Øen, som Vandet ikke skyllede over — indtil Havet atter faldt. Jeg har nu omtalt Byen og de sydlige Udflyttere. Lad os nu besøge Øens Norderpart og bese Elendigheden der. Paa Veien, hvor den sorgløse Vandrer for faa Dage siden færdedes, møder man hvert Øieblik dybe Svælg med flere Alen Vand; i Klitterne er der dannet Indsøer, hvis Bredder true den Uforsigtige, som kommer dem for nær, med Undergang i det lumske Kvægsand. Kast Øiet mod Nordost forbi Langes og Corneliussens Gaarde! Du ser nu kun en udstrakt Sandflade, jævn som et Stuegulv og kun hævende sig ganske lidt over Østersøens daglige Vande. Paa denne Ørk stod der før den 13de November 7 Huse, — Boliger for 9 Familier — og nu bemærker man kun Levninger af to Vaaninger og af et Vrag. Af Indbyggerne sove de Fleste den lange Søvn enten i Sanddynerne ved Østersøen eller paa Bunden af Bøtø-Noer, hvor vides ikke, muligen erfares det sent eller aldrig; thi umuligt er det jo ikke, at den stærke Strømsætning har kunnet føre enkelte af Ligene gjennem Marrebæk-Kanalen ud i Guldborg-Sund. I det ene Hus nærmest ved Corneliussens Gaard, kun adskilt derfra ved en smal Vej og en lille Strimmel Have, boede Niels Vogter med sin Husholderske. Om Morgenen den 13de Novbr., da det blæste stærkt op, ere disse To sandsynligvis gaaede ad Østersøen til, for at lede efter „Hitte", som det hedder her i Almuesproget, o: søge efter Gods, opdrevet af Havet, og druknede, thi senere ere de fundne som Lig stærkt indhyllede i Klæder, og Indgangsdøren

til Huſet ſaas drivende med paahæftet Hængelaas. I et andet Hus boede Hans Jeppeſen med Kone og deres lille Barn. I Nødens Stund flygtede de op paa Loftet; da Vandet var ſteget til Taget, dannede Manden en Aabning mellem Lægterne for at ſe ud. I det Samme kom en Bølge, løftede det Øverſte af Huſet af Grunden, og afſted drev den Ulykkelige hængende med Hovedet og den ene Arm igjennem Hullet paa Taget. Konen med Barnet paa Armen klamrede ſig faſt ved hans Fødder; men et Bølgeſlag tvang dem til at ſlippe, og han ſaa dem drukne for ſine Øine uden at kunne række dem en Haand til Redning. Omſider ſtrandede Huſet paa Toppen af nogle unge Graner ved Corneliusſens Gaard, og ved det Stød, det gav, da det ſtrandede, ſlap han fri, og da han var en dygtig Svømmer, reddede han ſig op paa Taget af Gaarden og ſlap ind paa Høloftet, hvor han traf andre Lidelſesfæller. Til „Laſſe-Hans's" Hus, ſom var beboet af 5 Perſoner. Mand, Kone og 3 Børn, tyede andre 5, nemlig Niels Suder med Husholderſke og tre Børn, men det var et daarligt Bytte de gjorde. Vare de blevne i deres eget Hus, havde de maaſke reddet Livet; thi deraf ſtaar dog nogle enkelte Reſter, men i deres Tilflugtsſted druknede Alle. De vare viſtnok ikke engang komne op paa Loftet, men druknede inde i Stuerne; thi fra et noget fraliggende Hus ſaa man ved Dagſkæret, at Vandet ſtod op paa Vinduerne, og at Folkene endnu opholdt ſig inde i Stuen; og for at komme paa Loftet, ſkulde de ud af Indgangsdøren og op ad en Stige i den øſtre Gavl, hvilket paa dette Tidspunkt var en Umulighed. To af disſe Lig ere ſenere fundne, nemlig en Kone og et Barn, de øvrige 8 ikke. To enligt boende Kvinder: Kokke-Ane og Grethe, der boede i et fjerde Hus ere ogſaa forſvundne, rimeligvis druknede i Sengen, maaſke ſovende;

thi under Katastrofen saas ikke Lys i Huset i den tidlige Morgenstund, og da det blev Dag, stod Vandet allerede midt paa Taget. I et femte Hus havde to Familier samlet sig, deriblandt en 83aarig Kone samt Opsynsmanden ved Arbeidet i Bøtø-Noer, i Alt 8 Personer. Den sidstnævnte Mand havde tidligt om Morgenen begivet sig til Klitterne for at se, om Noget kunde udrettes til Værn mod den stigende Sø, men da han indsaa, at Intet lod sig gjøre, begav han sig i største Hast paa Tilbageveien ad Noret til, men indhentedes af Bølgerne, og kun med Nød og Neppe, vadende i Vand til Livet, naaede han tilbage til Huset, hvor han fandt Tilflugt paa Høloftet hos de Andre, indtil en Baad fra Nykjøbing om Aftenen Kl. omtrent 10 udfriede dem Alle af Dødsangsten. Saavidt Beboerne og deres Vaaninger. Hvad Husdyrene angaar, da ere Størstedelen omkomne, Tallet ved jeg ikke bestemt —, enkelte Steder har man bemærket, at især Hestene have kæmpet haardt for Livet, idet nogle af dem have reist sig paa Bagbenene og sat Forbenene op over Krybben for at holde Hovedet over Vandet saa længe som muligt.

Af Bøtø's nulevende 92 Beboere (vi vare før den 13de Novbr. 118) vil Edvard og Fredr. Olsen, forhenværende Lods paa Gjedser, Hans Villert, Alle af Nykjøbing, og Jens Stenhugger af Væggerløse, sent glemmes, idet disse i Mulm og Mørke, under den forrygende Storm og høie Søgang vovede Livet for at frelse deres Medmennesker."

Jeg fortsætter nu Veien mod Nord ad Nykjøbing til og maa da blot bemærke, at Havnedæmningen ved Orehoved er aldeles bortskyllet og Havnen foreløbig ødelagt. Langs Østkysten har Østersøen undergravet, nedbrudt og bortført hele Partier af Kysten; saa-

ledes er det bekendte skønne Sommer-Udflugtssted „Sø-
lyst" nærved Korselitze undergravet af Søen og nedstyr-
tet, uagtet det laa paa en temmelig høi Banke over 40
Alen fra den daglige Vandlinie. En Gaard i Tunde-
rup, liggende over ¼ Mil fra Havet, men ved Enge, der
naa ned til dette, var aldeles omflydt af Vandet, der
trængte ind i den. I Sønder Alsløv havde Storm-
floden raset stærkt. Det er ikke for meget sagt, naar man
siger, at Falster er bleven c. 10 Alen mindre langs den
østlige Kyst. Fra Sdr. Alsløv og Syd efter tør man
maaske sige, at Ingen kjender Kysten mere. Paa nogle
faa Tdr. Land nær var hele Gaardmand Bjerregaards
Avling sat under Vand. Det Tab, som Stormfloden
har foraarsaget, er meget betydeligt. Haver med Træer
ere lagte til Søen. Mange Aars Slid og Møje er til-
intetgjort. I Nykjøbing og Stubbekjøbing havde
Storm og Sø ogsaa sat sine Mærker og Vandet
havde staat 1 à 2 Alen i Haverne, nedrevet Plankevær-
kerne og ført dem ud paa Dybet, trængt ind i Husene
og jaget deres Beboere ud. Dæmningen ved Broen
over Guldborgsund har lidt megen Skade, hvorimod
Pælebro og Svingbro staa uskadte, skjøndt Vandet stod
over disse og fyldte det Rum, hvor Maskineriet er.
I Stubbekjøbing stod Toldboden og Havnehuset som
Øer i de fremtrængende Bølger; splintrede Baade
og andre Gjenstande laa imellem hinanden oppe paa
Land.

Trist var Vandringen paa Falster, og med et uhygge-
ligt Indtryk forlod jeg denne Ø, for at begive mig til
Laaland, hvor der ventede mig lidet opbyggelige Billeder.
Laaland eller som det i gamle Tider hed: Lavland,
svarer til sit Navn. Fladt og bart! Gjennem tunge og
sandede Veie kommer man langsomt frem, og Øens

Pryd: Skovene og canadiske Popler fremkaldte ikke, som ved Sommertid et velgjørende Indtryk. Vinden susede igjennem dem, og en klam Taage hvilede over Landet. Ved Middagstid naaede jeg Rødby, som ligger i en Vig paa Rødby Fjords Østside i en skovløs Egn. Byen har til daglig Brug ikke noget tiltalende Udseende; og det var endnu mindre tiltalende, — om end interessant — da jeg besøgte Byen. Denne, tilligemed Bymarken, det saakaldte Fæland, Kysten af Taagerup, Allstrup, Erindlev, Nebbelunde og Tisted Sogne — en Strækning af ¾ Mil — havde i over 12 Timer været satte under Vand, der i Byen stod 3 Alen høit i Husene, og paa de nærmest Stranden liggende Bygninger havde det naat til Tagskjæget, og paa et eneste Hus nær havde alle Huse været omflydte og mere eller mindre fyldte med Vand. Paa Gaderne i Byen fandtes Dagen efter store Træer, der vare oprevne med Rode. Da Vandet naaede en betydelig Høide i Løbet af et Kvarter, var det ikke muligt for Kjøbmændene at bringe mange af Varerne paa Lofterne. Noget af det Værste var, at Bagerovnene vare beskadigede og at Brøndene vare fyldte med Saltvand. En stor Del af Murene vare styrtede sammen, og Pianoforter, Sofaer, Chiffonierer og andre tunge Møbler svømmede omkring i Værelserne. Landeveien til Rødby var vanskelig at passere, da flere Broer vare ødelagte. Ogsaa i Omegnen af Rødby er der sket mange Ulykker, hvoraf den ikke er den mindste, at Jorden er bleven gjennemtrukken af Saltvand. Vandet gik over Dæmningen paa Saksfjed og den gjennembrødes paa flere Steder, ved hvilken Leilighed Proprietær Frederiksen mistede 150—200 Faar og flere Heste. Mange Mennesker maatte krybe op paa Tagene af deres Huse, hvorfra de bleve reddede i Baade, der vare laante i Maribo og paa Søholt. Enkelte

Menneskeliv ere gaaede tabte; saaledes saa man fra Baadene Overdelen af et Hus komme seilende med et Par Folk, der nylig vare blevne gifte; de stod ikke til at redde, men drev ad Havet til, og Konens Lig er senere fundet ved Rødby. Nogle Mennesker vilde paa ingen Maade forlade deres Boliger, og flere maatte ligefrem nødes dertil. Fiskerne ved Kramnitse have mistet alle deres Redskaber; de havde slagtet deres Kreaturer og taget dem med paa Loftet for at redde dem; men Vandet steg høiere og høiere, og medens de selv reddede sig paa Tagrygningen, drev de fattige Folks Føde for Vinteren ad Havet til.

En Del Tømrere fra Maribo, der arbeidede paa Saksfjed, havde reddet sig op paa Loftet af et Hus, men ogsaa her skiltes Huset ad, og Menneskene drev paa Overdelen Døden imøde; men til al Held tørnede de mod Tømmerværket af et Hus, og de reddede Livet. Sengklæder, Værktøi og øvrige Eiendele gik tabt for Arbeiderne, der have saa lidet at staa imod med, og tilmed svævede de i Dødsangst fra Kl. 8 om Morgenen til Kl. 11 om Aftenen. Rundt omkring paa Landet ser man Huse, hvor Skorstene og Mure ere styrtede sammen, og Køer og Svin ligge druknede. Paa Kristiansæde Gods ere 30 Huse og 8 Gaarde tildels ødelagte og 10 Familier husvilde, ligesom en Mængde Kreaturer ere druknede. Ogsaa i Bandholm har Stormfloden anrettet en Del Skade. „Det forenede Dampskibsselskab"s Træskure til Varer ere skyllede bort eller ødelagte, og Havnen frembød et broget Skue af nye Bræder, Stykker af ituslagne Baade, Baadshager og deslige. En Jagt maatte kappe Masterne og kastedes op paa Land, og i en Have fandtes en Dæksbaad.

Vil man kaste et Blik paa Kortet, ses det tydeligt, hvor udsat den sydlige Del af Laalands Sønder- og

Fuglse Herreder have været for Stormflodens Ødelæggelser. Under en Vandflod ligger hele denne Del af Øen fra Nakskov Fjord til „Nakken" aldeles forsvarsløs, og det er vanskeligt at afgjøre, hvor Ødelæggelserne have været størst, enten paa denne Del af Laaland eller paa Sydfalster. At de to Trediedele af Sønderherred paa Laaland have staat under Vand, og at den sydligste Del af dette Herred har lidt mest, er afgjort. Nøden var stor i og omkring Rødby og Nakskov, og Stemningen blandt de ulykkelige vandlidte Lolliker var meget nedstemt. Jeg behøvede ingen Fører, Alt laa tydeligt for Dagen; Sporerne vare altfor talende. „Nakskov Avis" har indeholdt nogle Skildringer fra Lolland, som her hidsættes: „En Stormflod har den 13de anrettet betydelige Ødelæggelser vistnok over hele Vestlolland og desværre her ved Nakskov krævet idetmindste 1 Menneskeliv. Vandet steg temmelig jevnt indtil Onsdag Form., da det pludselig tog til at stige med stor Voldsomhed, ledsaget af en forrygende Orkan af ONO. med Snefog; omtrent Kl. 6 Eftерm. havde det naat sit Højdepunkt og stod da overalt inde i Husene langs Havnen, medens Bjælker, Tønder, Møbler osv. i forvirret Chaos styrtede mellem hverandre gjennem den oversvømmede Gade og knuste Vinduerne og Væggene i Husene. Allerede Kl. 1 var en Del af Dæmningen, der indeslutter det udtørrede Areal „Saunsø Vig", gjennembrudt paa Strækningen mellem Seiferts Mølle og Maskinhuset, og de uhyre Vandmasser styrtede sig i vældige Bølger, ned over det. Omtrent samtidig brød en Bølgestrøm fra Færgelandet og fra et Punkt af Dæmningen paa Stensø ned over det til Undergang viede Areal, der i Løbet af et Par Timer blev fuldstændig fyldt. Samtidig brøde Bølgerne over Sluſen ved Veilegadebro og dannede her et uhyre Vandfald, der fyldte Engene mod Svingelen og fra en stor Del af Husene paa Madeskov

maatte Beboerne flygte medens Vandet anrettede større og mindre Ødelæggelser paa Hus og Bohave; paa enkelte Steder stod Vandet endog til Husenes Tag. Desværre indtraf ved Veilegadebro den Ulykke, at en Vogn med flere Personer paa sank igjennem Broen, som Vandet havde ødelagt, hvorved en ung Kone druknede. — Byerne Hoby, Alminde, Græshave og Egnene deromkring ere fuldstændigt oversvømmede, saa at Beboerne enddog have maattet tye til Lofterne og Tagene for at frelse Livet, medens flere Huse ere revne om af Vandfloden. I Vindeby ere alle Længer af Hans Ellermands Gaard faldne. Ved Albu have Lodserne og deres Familier været i den største Fare for at omkomme, da deres Baade dreve tilsøes, uden at det var muligt at bjerge dem, og Vandet steg 2 Fod i Husene paa den øde Sandrevle, men de gamle Tangdiger holdt saa godt ud mod Bølgeslagene, at Husene frelstes; alle Hegn og Dæmninger ere bortskyllede, og Lodsernes Fartøier dels bortrevne, dels strandede. Den store Inddæmning ved Saksfjed, der tilhørte Fabriken „Lolland", er oversvømmet, og det nye, storartede Brohoved ved Ornæs fuldstændigt ødelagt. Gloslunde Sogn har i bogstavelig Forstand været komplet overskyllet. Vandet skyllede fra Syd ind over Egnen en hel Mil op i Landet og overskyllede ved Baadesgaard enddog Strækninger, der ligge tolv Fod over daglig Vande. Ved Baadesgaard og Gabrielsminde mødtes Stormfloden fra Nord og Syd og gjorde saaledes for en Tid den vestlige Del af Landet til en Ø. I Gloslunde Sogn ere næppe 10 Gaarde blevne staaende, medens en stor Del af Sognet har havt mere end 9 Fod Vand over sig, og her er altsaa Alt ruineret, bortskyllet, sporløst forsvundet, baade Eiendom og Mennesker. Der er i Sognet druknet 26 Mennesker. Halvøen Hummingen, der skyder sig ned mod Syd i Østersøen, er endnu fuld-

stændigt overfyllet og bliver næppe nogensinde Land mere. Alle Beboerne her ere druknede; hele Familier, Mand Kone og 6—7 Børn, ere sporløst forsvundne med Hus og Eiendele, opslugte af Bølgerne. Hoby har været Skuepladsen for lignende Rædselsscener; et Par Træk af disse ville vi anføre. En Mand og Kone flygtede for Vandet op paa Taget af deres Bolig, men Floden steg; man saa dem holde hinanden trofast i Haanden med Døden for Die; da skiltes Huset, Bølgerne rev Konen med sig paa en Del af Bygningen, der forsvandt i Østersøen, medens Manden blev tilbage paa Resten og senere paa en vidunderlig Maade frelstes paa en Bjælke, paa hvilken han drev om. En gammel Kone søgte ligeledes sin Tilflugt til Taget; men Huset styrtede sammmen og hun faldt ned paa en Væv, der flød bort med hende til hun naaede et Piletræ; i Toppen af dette tilbragte hun Natten i Selskab med sin Kat, som havde taget Sæde paa hendes Skulder, medens Bølgerne bruste om hende. Først om Morgenen blev hun frelst i en Baad. Ved Oversvømmelsen af Saksfjed drev 11 Mennesker om paa et Tag, der gyngede rundt paa Bølgerne, hvert Øieblik truende med at skilles ad; først sent naaede man at frelse dem i Baade, der paa Vogne vare hentede fra Maribo og Søholt, og da de Ulykkelige kom i Land og slap fra Dødsangsten, faldt de deres Redningsmænd om Halsen og græd af Glæde. Her træffe vi paa et af de ophøiede og skjønne Træk af Mod og Aandsnærværelse, som kunne komme frem, naar store Farer og Ulykker møde, som det gjælder at bekæmpe. Propr. Frederiksen paa Baadesgaard og Broderen paa Nobbøllegaaard staa her som et smukt Exempel paa Aandsnærværelse og Mod under Faren; ved deres personlige Ledelse og ved deres Konduite og virksomme Hjælp frelstes de Ulykkelige fra Døden. Den samme Behjertethed, Aandsnærværelse

og rastløse Higen efter at bringe Hjælp hvor den var nødig, har Skolelærer Lund i Landet udvist; ved hans Bistand ere mange Menneskeliv frelste. Ethvert Hus, der blot nogenlunde kan beboes, er overfyldt af Husvilde; Alle bo paa Lofterne, da de nederste Vægge ere bortskyllede; i Gloslunde og Græshave Sogne ere alene flere hundrede Husvilde indkvarterede paa de nogenlunde beboelige Steder. En lignende Ødelæggelse som den, der har rammet Gloslunde og omliggende Sogne, har ogsaa hjemhjøgt Kramnitse og Riddertoften, der i en forfærdelig Grad ere ødelagte og hvor ligeledes flere Mennesker ere druknede. Fra Herredsfogden paa Langeland er der indløbet Meddelelse om, at der langs Kysten af Langeland ligger Dynger af opdrevet Gods, døde Kreaturer, Penge, Møbler, Vragstumper, der Altsammen bærer Præg af at være bortført af Vandfloden fra Egne i Sønderherred."

Fra de haardt medtagne Egne omkring Nakskov have vi set os i Stand til at erholde paalidelige Efterretninger om den ved Ulykkerne den 13de Novbr. foraarsagede Skade, hvilken vi her meddele. I Ryde og Aageby Sogne ere 34 Huse og 14 Gaarde dels næsten ødelagte, dels mer eller mindre beskadigede. Især ere Vægge og Skorstene styrtede ned, og den derved foraarsagede Skade paa Bohave og Løsøre er meget betydelig. Efter den nu tilveiebragte Taxation udgjør den i Kommunen foraarsagede Skade følgende: Beskadigelse paa Bygninger 6868 Rd. 3 Mk., druknede, ikke livsforsikrede Kreaturer 1053 Rd., Skade paa Korn og Fourage 5684 Rd. 3 Mk., Skade paa Løsøre, Brændsel og Hegn 6687 Rd. 2 Mk., i Alt 20,293 Rd. 2 Mk. I dette Tab er ikke beregnet den Skade, der er foraarsaget ved Brud paa Dæmninger og Ødelæggelse af Sluser, der er meget betydelig og blandt Andet medfører den sørgelige Følge, at ethvert

lidt mer end almindeligt Høivande, indtil Skaden kan udbedres, vil gaa ind over betydelige Arealer Agerjord og atter udsætte de lavere liggende Boliger for ny Beskadigelse. Der har i Sognet været oversvømmet i Alt 1407⅜ Tdr. Land, hvoraf 217½ Td. Land besaat med Vintersæd, 563½ Td. Land pløiet Stubjord, det Øvrige Græsning og Havejord. Intet Menneskeliv er her gaat tabt, hvad væsenligst skyldes, at Tømmeret blev staaende uden at bortskylles i de ikke faa Huse, hvis Beboere ved Vandets pludselige og voldsomme Stigen maatte søge Redning paa Lofterne. Af Kreaturer er her druknet 1 Tyr, 11 Køer, 28 Faar, 10 Svin og 11 Gæs foruden en Del mindre Fjerkreaturer. I Gloslunde Sogn er druknet 24 Mennesker foruden 2 tydske Fiskere. 20 Huse ere aldeles bortskyllede, 96 beskadigede. 7 Heste, 99 Køer, 245 Faar, 36 Svin, 21 Gæs, 230 Ænder og Høns ere druknede. Vandstanden var 10 Fod over daglig Vande. 2702 Tdr. Land Ager og 538 Tdr. Land Eng, i Alt 3240 Tdr. Land have været oversvømmede. Foruden ovennævnte Skade anslaas Tabet paa Diger og Dæmninger til 17,000 Rd. Skaden paa den oversvømmede Jord er ikke til at vurdere. Taxationssummen i Nebbelunde Sogn over den ved Stormfloden foraarsagede Skade er 14,529 Rd. 24 Sk., deraf paa Bygninger 2,255 Rd., Sæd 5,230 Rd. 88 Sk., Kreaturer 2,675 Rd., Løsøre 2,640 Rd., Gjærder, Ledde, Broer i Marken o. desl. 1,728 Rd. 32 Sk. Af Bygninger have 6 Gaarde, 3 Parcelgaarde og 11 Huse lidt Skade; heraf have 3 Gaarde, 1 Parcelgaard og 4 Huse lidt betydeligt, og i flere af dem er Alt skyllet bort; de 4 Huse og Parcelgaarden ere ubeboelige for Vinteren. Følgende Kreaturer ere druknede: 26 Køer, 9 Kvier, 1 Tyr, 41 Faar og 15 Svin, tilsammen 92 Kreaturer. 947 Tdr. Land Ager og 314 Tdr. Land Enggræsning

have været under Vand. I Græshave Sogn ere ved Stormfloden 17 Huse beskadigede og 2 aldeles bortrevne. 16 Køer, 21 Faar, 8 Svin og 71 Ænder og Høns ere druknede. Skaden anslaas til 12,792 Rd. 2 Mk. I Brandersley Sogn er Skaden paa Bygninger 525 Rd., Dæmninger 200 Rd., Indbo, Korn osv. 395 Rd. Ingen Kreaturer ere druknede. Omtrent 480 Tdr. Land have været overskyllede. I Kjøbelev Sogn er Skaden paa Bygninger 125 Rd., Dæmninger 100 Rd., Indbo, Korn osv. 240 Rd. Ingen Kreaturer ere druknede. Omtrent 100 Tdr. Land overskyllede. I Vindeby Sogn er Skaden paa Bygninger 460 Rd., Dæmninger 600 Rd., Indbo osv. 396 Rd. Ingen Kreaturer ere druknede. Omtrent 200 Tdr. Land oversvømmede. I Birket Sogn er Skaden paa Bygninger 50 Rd., Indbo, Korn osv. 45 Rd., Beskadigelse af Jorderne ved Grus og Tang samt Jords Bortskylning 1400 Rd. Ingen Kreaturer ere druknede. Omtrent 28 Tdr. Land oversvømmede. I Horslunde Sogn er Skaden paa Bygninger 150 Rd., Dæmninger 6 Rd., Indbo, Korn osv. 185 Rd., Beskadigelse af Jorderne ved Grus og Tang samt Jords Bortskylning 200 Rd. Ingen Kreaturer ere druknede. Omtrent 50 Tdr. Land oversvømmede. I Sandby Sogn er Skaden paa Bygninger 1280 Rd., paa Dæmninger 4453 Rd., Indbo, Korn osv. 593 Rd., bortskyllet Land 400 Rd. Ingen Kreaturer ere druknede. Omtrent 500 Tdr. Land oversvømmede. I Uttersley Sogn er Skaden paa Bygninger 700 Rd., Indbo, Baade osv. 500 Rd., 5 Faar og 1 Gris ere druknede. I Nakskov Kjøbstad bleve 25 Huse, paa Madeskoven 23 og paa Færgelandet 8 beskadigede. Det samlede Tab anslaas til 13,716 Rd., hvoraf 1300 Rd. er beregnet for Skade paa Dæmninger og Broer. Over 200 Tdr. Mark-, Eng- og Havejord vare oversvømmede, Vandstanden antages at have været om-

trent 3 Alen over daglig Vande og 12 à 13 Tommer høiere, end den kan mindes at have været nogensinde. I Dannemare Sogn fordrev Stormfloden 34 Familier fra Hus og Hjem, hvoraf de Fleste have mistet Alt. I Vestenskov Sogn har det ved Stormfloden foraarsagede Tab ifølge Taxation været følgende: 1 Hus er aldeles bortskyllet, 43 beskadigede, 15 Kvier, 489 Faar, 7 Svin, 7 Gæs, 64 Ænder og Høns druknede. Tabet anslaaes til 14098 Rd., 1416 Tdr. Land Ager, 1029 Tdr. Land Eng og 50 Tdr. Land Skov have været oversvømmede. Foruden de ovennævnte Beløb er Skaden paa Dæmninger alene anslaaet til 7050 Rd. — I Arninge Sogn anslaas Skaden til 235 Rd. — I Aunede Sogn ere 10 Bygninger beskadigede og Tabet herpaa er ansat til 525 Rd. Skaden paa Korn i Laderne anslaas til 830 Rd. — Ingen Kreaturer druknede I Kappel Sogn er Skaden anslaat efter detaillerede Opgivelser til 116,200 Rd. Man vil af de foran givne Oplysninger fra Nakskov-Egnen have set, at Vandfloden der omkring har anrettet en overordentlig stor Skade, som kræver stor Arbeidskraft og betydelige Kapitaler at faa afhjulpen, forsaavidt den kan afhjælpes, og hvad det navnlig kommer an paa er Udbedring og Anlæg af Diger og Dæmninger for at holde Østersøens Vande ude. Herpaa arbeidedes der ogsaa med stor Styrke, og en travl Virksomhed herskede overalt.

I Maribo Egnen og i Laalands Nørre-Herred har Vandfloden ogsaa anrettet stor Skade og den sydlige Del af Musse Herred, navnlig omkring Nysted og Aalholm har ligeledes været stærkt angrebne. Aalholm og de Bygninger, som høre dertil, Husene paa Piledammen samt de Steder, der ligge langs Spadsereveien ved Stranden, staa under Vand og ere forladte af Beboerne. Vandet gik ind ad Vinduerne og Flere maatte seile bort

fra deres Døre, idet de lode deres Eiendele i Stikken. Sluſen er revet bort, og Broen paa Piledammen ødelagt, saa at Passagen er spærret, hvilket ligeledes er Tilfældet med Veien til Harritslev, da Vandet, der er trængt frem lige til Folehaugen, har ødelagt Broerne og gjort Veiene ufremkommelige. Bag Havnepladsen svømmer Alt Tømmer, Brænde, Brædder og Joller imellem hinanden. Efter nu at have omtalt Sydsjælland, Møen, Falster og Laaland temmelig udførligt, mene vi at have omtalt de Egne af Landet, som have været haardest angrebne af den forfærdelige Vandflod, men det vilde ikke stemme med nærværende lille Arbeides Hensigt, at give en samlet Beretning om Vandflodens Ødelæggelser, dersom vi undlode at omtale de mange Smaaøer, Fyens og Jyllands Kyster samt Bornholm, som ogsaa, i større eller mindre Grad lede under Orkanen og Floden den 13de November.

Trækker man en Linie fra Ristinge paa Langeland, Syd om Ærø og mod Nordvest og til Aasens, vil man se, at Høivandet har angrebet Alt hvad der ligger mellem denne Linie og Fyen. Det er navnlig Sydspidsen af Langeland, fra Lindelse-Nor, Marstal paa Ærø, og de smaa Øer Strynø, Birkholm, Hjortø, Dreiø, Skarø, Taasinge, Lyø og Bjørnø, som have lidt. Vandet har paa disse Egne staaet fra 6 til 10 Fod over den almindelige Vandstand. Paa Langeland har selve Rudkjøbing ikke lidt synderligt, hvorimod Magleby Sogn har været Gjenstand for megen Skade. Dæmningen ved Magleby-Nor blev gjennembrudt, Gaarde og Huse overskyllede og ødelagte, Kreaturer druknede og den første Dag efter Vandfloden vare 100 Familier husvilde. Paa Østkysten opdrev 3 Barnelig: to Drenge og en lille Pige. I Tryggelev-Fodslette Sogne har Høivandet bortskaaret en Del af Strandkanten og Agerjorden og opkastet flere

Alen Sand og Sten. Spodsbjerg Færgebro er aldeles ødelagt og Dæmningen ved Veilen mellem Rudkjøbing og Kragholm er gjennembrudt. I Marstal er ikke færre end 23 læstebrændte Fartøier enten sunkne i Havnen, tildels med Last, eller kastede høit op paa Land; nogle ere aldeles sønderslaaede, andre mere eller mindre beskadigede. Foruden læstebrændte Fartøier ere omtrent 200 Baade eller Joller kastede paa Land og ligesom hine, enten splintrede eller stærkt beskadigede. Tre paa Stabel staaende Skibe ere væltede, det ene sønderslaat, de to andre have tilsyneladende lidt mindre Skade. De nedstyrtede eller stærkt beskadigede Bygningers Tal er ikke mindre end 14. Beboerne have maattet forlade Husene. Meget Bohave er enten aldeles gaaet tabt eller stærkt beskadiget og ligger for en stor Del endnu begravet under de nedstyrtede Bygninger. Det samlede Tab for Flækken Marstal er af Kommunalbestyrelsen vurderet til 34,497 Rd. I Ærøskjøbing By er Skaden taxeret til 15,263 Rd. og Skaden paa Byjorderne til 5,500 Rd. Af de nævnte 15,263 Rd. falde 4000 Rd. paa Havnens Eiendomme (Bolværker, Inventar og nogle Huse). I Søby Sogn paa Ærø er Skaden anslat til 11,155 Rd. idet baade Havnen og Dæmningerne ere gjennembrudte, og i Rise og Tranderup Sogne er Værdien af de ødelagte Arealer og Bygninger anslat til 10,000 Rd. I Tranderup Sogn er tillige et af et Interessentskab inddæmmet Nor, hvorved man havde indvundet et Areal af 200 Tdr. Land gjennembrudt og Jorderne ere blevne overordentligt beskadigede. Ligeledes er Dæmningen ved Graastens Nor gjennembrudt og et Areal af 700 Tønder Land overfyldt med Havvand.

Sognet Dreiø bestaaer af 4 Øer, nemlig Dreiø, Skarø, Hjortø og Birkholm paa hvilke Øer Skaden og Ulykkerne ere betydelige. Sognepræst Fabricius har

i „Svendborg Avis" givet en kort Skildring af Ulykkerne, som vi her tillade os at hidsætte: „Den 13de November hjemsøgtes Dreiø Sogn af en forfærdelig Ulykke. En Stormflod væltede sig ind over Sognets fire Øer, ødelagde Digerne, der i de senere Aar vare dels nyopførte, dels forbedrede med stor Flid og Bekostning, overskyllede Markerne og ødelagde alle lavere liggende Huse. I alt ere 25 Huse blevne ruinerede — henved Trediedelen af det lille Sogns Boliger — og ligesaa mange Familier ere blevne husvilde. Denne Tilstand er saa meget sørgeligere, som Vinteren staaer for Døren, og det ikke er muligt for de stakkels Folk at faa Husene istand uden hurtig Hjælp. Ogsaa have de mistet deres faa Eiendele, Klæder og Husredskaber, thi hvad der ikke er bortskyllet er ødelagt. Deres Joller ere dels bortrevne dels ituslagne, og de ere saaledes berøvede det nødvendige Forbindelsesmiddel med Omverdenen. Husenes Ruiner vise ret Ødelæggelsens Vederstyggelighed; mellem Dynger af Sten, Ler og Tømmer ligge døde Kreaturer, fordærvet Korn og Foder osv. Især er den ene af Øerne, Birkholm, i en høist beklagelsesværdig Forfatning. Medens Ulykken paa de andre Øer har været partiel, har den her været almindelig; thi denne ganske lave Ø var helt oversvømmet af Havet. Alle 14 Boelssteder og Huse ere ødelagte, Kornet og Foderet bortskyllet eller fordærvet, Digerne tilintetgjorte og Vandstederne og Brøndene fyldte med Saltvand, saa at Drikkevand til Mennesker og Dyr nu med største Besvær maa føres en halv Mil over Søen. Da her ikke findes noget høiere Punkt, hvortil Beboerne kunde ty, maatte de redde sig op paa Lofterne med deres gamle, svage Mennesker og smaa Børn og tilbragte henved 20 Timer her i Dødsfare, medens det oprørte Hav brølede omkring dem. Deres Lidelser ere næppe til at beskrive, men kunne tydelig læses i deres

Ansigter. Alle ere de underlagte den samme haarde Skjæbne uden at den ene kan staa den anden bi, da de alle ere blottede for de første Livsfornødenheder." Fra Skarø er der velvilligt tilstillet os en Meddelelse, som vi herved overgive vore Læsere:

„Onsdagen den 13de November var en tung Dag for mange af dem, der bo paa lave Øer og Kyster, og vi Skarøboer fik ogsaa vor Part af Dagens Trængsler. Allerede Mandag Aften begyndte Vandet at stige, og det vedblev hermed i to Døgn, altsaa til Onsdag Aften, medens det samtidig blæste en rygende Storm fra Nordost. Onsdag Morgen Kl. 8 havde vi, hvad vi her kalde „en stor Flod", det vil sige: Vandet stod 6 Fod over daglig Vande; men endnu var kun en lille Del af Øens vestre Ende oversvømmet. Rundt omkring saa man Mænd og Karle arbeide ved Voldene, stoppe Huller, forhøie Overkjørselssteder osv., men alt forgjæves: Stormen tiltog i Heftighed, Vandet vedblev at stige, og det var umuligt at modstaa Elementernes vilde Rasen. Snart stod Havets Overflade i Linie med Voldenes Overkant, og Bølgeslag efter Bølgeslag væltede ind over dem; samtidig hermed brød det Hul paa Volden om Revet og ligeledes paa Volden om Fælleden, og Vandmasserne styrtede ind baade fra Nord og Syd og udbredte sig hurtig over de lave Marker. Men Enden var ikke endda. Til Beboernes Forfærdelse voxede Havet endnu høiere, og fra alle Sider nærmede det sig Byen og omringede den i en Kreds, der stedse blev snævrere. Ved Middagstid vare alle Udflytterhusene omringede af Havet, og fra fire af disse flygtede Beboerne til Byen. I de andre fire Udflytterhuse havde Beboerne allerede tøvet for længe; nu var det umuligt for dem at fly, og Ingen her fra Byen kunde komme dem til Hjælp; de maatte derfor søge Redning paa Lofterne i deres Huse, hvor de

tilbragte adskillige Timer rystende af Kulde og Dødsangst. Kl. 3 om Eftermiddagen begyndte Vandet at trænge ind i Byen fra to Sider; Kl. 4 var Floden paa det Høieste, nemlig 9, maaske 10 Fod over daglig Vande, og da var i det Mindste $\frac{4}{5}$ af Øen oversvømmet. Endelig Kl. 5 lød det glade Budskab fra Mund til Mund: „Vandet falder." Faa Timer efter kunde de flygtede Beboere atter vende tilbage til deres Huse, forsaavidt disse vare beboelige. Næste Morgen fremviste Øen et sørgeligt Skue. Tre af Udflytterhusene havde lidt en Del; men fire ere aldeles ramponerede. Væggene ere skyllede ind, Skorstenene faldne, Indboet enten bortdrevet eller ødelagt og ligger hulter til bulter mellem Ler og Murbrokker, og Kreaturerne i et Par af Husene druknede. Alle Øens Beboere lide større eller mindre Tab. Markerne ere ødelagte af Saltvandet og Voldene paa mange Steder helt eller delvis jævnede med Jorden; fra Klinterne har Havet bortskyllet det øverste frugtbare Jordlag, saa at man nu i Stedet for dette ser Grus og Sand; en Del Baade tilligemed Møllen i Revet ere drevne bort. Jeg har for Øieblikket ingen Mening om, til hvilken Værdi den skete Skade kan anslaas; kun det ved jeg, at den er meget stor. Heldigvis gik dog intet Menneskeliv tabt.

Ogsaa paa Hjortø og Hjelmshoved har Floden anrettet store Ødelæggelser, saavel paa Markerne som paa Bygningerne; paa sidstnævnte Ø blev blandt andet ogsaa den noget lavtliggende Kirkegaard oversvømmet. Men allerværst ser det ud paa Birkholm. Hele denne Ø var under Vandet, som stod over 3 Fod høit inde i Husene; en Del Faar samt en Ko druknede, alle Husene bleve mer eller mindre ramponerede, og Indbo, Levnetsmidler osv. ødelagdes; dog slap alle Beboerne derfra

med Livet. Baade fra forskjellige Steder bringe hver Dag Ferskvand og Proviant til Øen."

Øen Hjortø, der bestaar af 4 Helgaarde, 2 Halvgaarde og et Par Huse, Fæstegods under Stamhuset Thorseng, har været helt oversvømmet med Undtagelse af 16 Tdr. Land, og Digerne, hvormed hele Øen er forsynet i en Høide af ca. 8 Fod over dagligt Vande, ere meget beskadigede, hvilket ogsaa for en Del er Tilfældet med Bygningerne. Stormfloden har ikke borttaget noget af Øens Areal.

De to smaa Øer Lyø og Bjørnø, som tilhøre Baroniet Holstenhuus og ligge tæt udenfor Faaborg have ogsaa faaet følelige Smæk. Af Lyø er bortskyllet 8 Tønder Land og Jorderne have lidt betydeligt under Vandets Overskyllen. Ogsaa paa disse Øer ere Klinterne, som hidtil have dannet et Værn for Øerne, gjennembrudte. Mange levende Hegn ere bortskyllede, hvorved Øernes Produktionsevne, som i høi Grad er svækket ved Muldlagets Bortførelse af Strømmen, er bleven betydelig forringet. Fiskernes Baade og Redskaber ere bortsvømmede, og Tabet er for dem som for begge Øerne i det Hele meget betydeligt. At Befolkningerne i Øernes Eier, Baron Holsten-Carisius har en rettænkende og human Godseier, der strax var rede til at hjælpe de mange Ulykkelige, er et stort Held.

Paa Fyensland er der saagodtsom ikke en Havn eller et Anløbssted uden at Søen har aflagt sin Visit paa dem; men dels har Floden hverken naat en saa stor Høide eller anrettet saa megen Skade der, som paa de Steder, vi hidtil have omtalt.

De første Beretninger fra de fynske Kjøbstæder vare for stærkt farvede; dog kan det ikke nægtes, at Vandet stod op i de lavere liggende Dele af Byerne og slugte snart et Hus og snart en Skibsbro, førte fortøiede

Baade til Søs og kastede enkelte Skibe mod Kysterne og op paa Landjorden. Ved Thorseng blev en Dæmning brudt, og Vandet overflød de bag denne liggende Enge. I Svendborg og Faaborg stode Skibsbroerne under Vand, og Gasværkerne beskylledes af Bølgerne. Af den Nord for Faaborg fremspringende Pynt „Boiden" bleve de ved Søen nærmest liggende Jorder beskyllede af Floden, som trængte ind i et Hus med en saadan Voldsomhed, at Væggene reves ud, og en Kone med to Børn bleve knuste af det nedstyrtede Tag. Paa Halvøen Helnæs ved Assens bleve 16 Familier husvilde, idet Vandet har ødelagt deres Boliger. Ved Brunshus, Aa og Frederiksgave har Vandfloden ligeledes anrettet megen Skade. Paa Næs og i Sønderaaby styrtede flere Huse sammen. Baagø var ogsaa for en Del sat under Vand; hos en Gaardmand trængte Vandet ind i alle Gaardens Bygninger, saa at Familien maatte ty op paa Loftet, og 8 Køer druknede; hos Fyrkonen blev Stuehuset ganske ødelagt, og hendes Kreaturer druknede.

I selve Assens By stod Vandet høit i de lavere liggende Gader, joge Beboerne ud af deres Huse og bortførte en Del Bohave. Ved Middelfart var der godt Bytte at hente, og det synes som om Kysterne paa begge Sider af Lille Belt have døiet ikke saa ganske ringe Ulykker.

Ved Midelfart steg Vandet om Morgenen Kl. 9 saa høit, at det paa flere Steder gjennembrød den Dæmning, hvorpaa Hestebanen er bygget, og gik ind i Haverne. En stor Del af Dampskibsbroen blev opbrudt, og i selve Havnen er den største Del af det i den senere Tid udførte Opmudringsarbeide bleven ødelagt. Kongebroens Havn stod helt under Vand, og saavel der som langs Skovkysten er der anrettet ikke liden Skade. Den saakaldte „Byfogdens Eng", Øst for Byen, var forvandlet

til en Indsø. Den af Grev Wedell for en halv Snes Aar siden med stor Bekostning foretagne Inddæmning ved Ronæs er fuldstændig ødelagt og Dampmøllen tildels sunken i Grus, saa at Dampmaskinen staar blottet. Mølleren med Hustru og Børn bleve først frelste om Aftenen Kl. 10, men da var Mandens Broder, et ungt Menneske, druknet under Forsøg paa at frelse en Del af deres Tøi. Gjennem Aabningerne i Murene førtes hans Legeme bort af Vandfloden. Ved Dæmningernes Gjennembrud bleve flere Huse ødelagte rundtom og mange fattige Mennesker bleve husvilde og have mistet det Meste af deres Bohave. I flere Gaarde og Huse i og ved Ronæs havde man Møie med at frelse Kreaturerne. Paa Fønsskov, Svinø, i Føns Vig og Husby Vig ere flere Huse ødelagte, enkelte helt bortrevne med alt Indbo. Nøden er selvfølgelig stor overalt, men paa intet af disse Steder er der dog sket saa megen Skade som ved Ronæs. Hos en Kjøbmand blev en Del Hvede ødelagt, og Vandet stod 2 Alen i hans Boutik.

Ved Bogense, Kjerteminde og Nyborg samt ved Odense Fjord har Søen ogsaa anrettet en Del Skade paa Landjorden, men dog af mindre Betydning, hvorimod disse Havne have modtaget ikke faa strandede Skibe.

Langs Jyllands Østkyst have vel de fleste Havne været hjemsøgte af Stormfloden, men der er neppe nogen af disse, som have været saa haardt angrebne som Kolding, hvor Storm, Sø og Snefog hjalp hinanden med at kaste Skibe paa Landjorden, ødelægge Havnen og Pakhusene, og jage Beboerne i de lavere liggende Huse bort, bortskylle Klæder, Bohave og Varer. Toldkontoret, Gasværket og Jernbanens Pakhuse stode under Vand, Jernveien kunde ikke passeres, og alle Beboerne i Søndergade fik de fleste af deres Eiendele ødelagte. I Kolding vedblev Søen at stige i længere Tid end paa

Fra Allinge Havn.

andre Steder, idet det først Onsdag Aften Kl. 6½ var paa sit Høieste. — Skaden i Kolding er betydelig, og mange Mennesker have lidt store Tab, som endnu ikke ere opgjorte.

I Veile Kjøbstad er Skaden mindre; Tabet ved de en Dæmning tilføiede Beskadigelser og for flere Smaafolk dersteds anslaas ikke høiere end til 200 Rd. tilsammen. I Fredericia ere de forskjellige Tab derimod af større Betydenhed. Fra Statens Side ville betydelige Bekostninger udfordres saavel for Fortifikationernes som for Jernbanevæsenets Vedkommende, idet forskjellige Stendæmninger og Baneskraaninger ere mere eller mindre ødelagte, ligesom ogsaa Dampfærgehavnen har lidt endel. For Kommunens Vedkommende er Tabet anslaat for Havnen til 1000 Rd. og for Fredericia-Snoghøi-Veien til 500 Rd. Endelig udgjør det de Private tilføiede Tab en Sum af c. 18,500 Rd. Under Nørre-Thyrstrup Herred er i det Nord for Kolding Fjord beliggende Nørre Bjert Sogn 1 Hus ødelagt, og Skade paa Jorden er tilføiet 15 Beboere; Sønden for Fjorden ere Beskadigelserne størst paa Agtrupstrand og Bjertstrand. For Stenderup Sogns Vedkommende er der langs Stranden bortskyllet over 30,000 □-Alen Land, ligesom ogsaa de der liggende Skove have lidt betydeligt. 4 Huse ere ødelagte eller bortskyllede og 12 fattige Fiskere have mistet deres Baade. I Veistrup Sogn ere 2 og i Heils Sogn et betydeligt Antal Huse borlskyllede og megen Skade paa Jord og løse Eiendele foraarsaget. I Errits Sogn er Skaden ansat til 1327 Rd., i Taulov Sogn til 1725 Rd., i Vindinge Sogn til 637 Rd., i Gauerslund Sogn til 944 Rd. 48 ß, i Gaarslef Sogn 549 Rd. 80 ß, og i Veilby Sogn til 1252 Rd.; tilsammen 6365 Rd. 32 ß.

Da saa godtsom Alt hvad der beskylles af Østersøens Vande har lidt hin 13de November, baade danske

og ikke-danske Besiddelser, skulle vi blot omtale, at Slesvigs Østkyst, Holstens Nordkyst med Femern, samt Østersøens sydlige Grændser have lidt under haarde Angreb af Storm- og Vandfloden.

Forinden vi slutte vore Beretninger om Stormfloden, maa vi endnu omtale den Fjeldø, som 24 Mile fra Kjøbenhavn, og Sydost for Skaane ligger som en kæmpemæssig Bølgebryder midt ude i Østersøens sydlige Del. Rigtig udsat ligger Bornholm med sine Klitter og sit Marehalm, sit Agerland og sit Flyvesand og har døiet mangen en Tørn af Østersøen, naar den vred og heftig væltede sig mod Øens Klipper og Havne. Den 13de November var Østersøen i et stærkere Oprør end man nogensinde havde set den, og sikker paa at hente stort Bytte, og i en uhyre Høide væltede dens skumklædte Bølger sig, indhyldede i Snetykning og drevne af Orkanen, mod de steile Kyster og faste Havne. Flere Gange modstode disse det rasende Angreb, medens de mange ulykkelige Seilere ubarmhjertigt knustes mod de haarde Klipper under Søfolkenes fortvivlede Raab og og frugtesløse Forsøg paa at redde Livet. De stedlige Aviser have bragt Meddelelser om Ulykkerne, som vi her hidsætte: I Allinge var Vandet ved Midnat den 12te voxet 4 Alen over Middelstand og Stormen gaaet over til en sand Orkan fra Øst, hvis Mage ingen Nulevende der har oplevet. Taarnhøie Bølger væltede sig uafbrudt rasende ind mod Land, overskyllede Dosseringerne og Møllerne og sloge an mod Bygningerne langs med Kysten. I mange Timer udholdt Havnen Angrebet, men henad Morgenen den 13de gjennembrødes Dosseringen, og Sten paa Sten, mange af 6000 a 7000 Pd.s Vægt og sammenboltede med Jern, kastedes over Molerne ned i Havnen. Ligeledes gjennembrødes Beskyttelsesmuren for den indre Havn, saa at Søen igjennem Aabningen

nu ustandset væltede ind i samme og kastede de der liggende to Skonnerter, den ene hjemmehørende i Allinge, den anden, Skonnert „Robert" fra Rønne, over imod Land og halvt knuste paa Broen, hvorved den ene med Bugsprydet gjennembrød Muren i en grundmuret Gaard. En Mængde Fiskerbaade samt Toldkrydsbaaden knustes og sank eller kastedes langt op i Gaderne. Ingen kunde passere Havnegaden; thi Bjælker og Bræder, ja store Sten kastedes omkring som Legetøi. Huse og Gaarde begyndte nu at give efter, og mange Familier maatte forlade Hjemmet med hvad der i Hast kunde reddes. Flere Bygninger styrtede aldeles sammen, og mange ere beskadigede i høi Grad. Tagstenene rundt om i Byen hvirvlede omkring i Luften, og Tagene saa ud som efter et Bombardement. Først hen paa Eftermiddagen den 13de sagtnede Stormen og Vandet sank, saa at man kunde se Skadens uhyre Størrelse. Ogsaa den lille Havn i Sandvig, der er saa vigtig for Byens Hovednæring, Fiskeriet, blev tilintetgjort til ikke mindre Sorg og Bedrøvelse. Her var man dog saa heldig at redde de fleste Baade ved betimeligt at trække dem paa Land. Gudhjem Havn, der just var bleven færdig og havde kostet 10—11,000 Rd., er for en Del ødelagt og vil kræve c. 2000 Rd. for igjen at blive istandsat. En Jagt er fuldstændig knust og to saa ødelagte, at de neppe kunne repareres mere. Tre Fiskerbaade ere aldeles ituslaaede. Det værste er dog, at 13 Huse ere mere eller mindre beskadigede, og et, heldigvis et Pakhus, aldeles sløifet. Paa et nyt, grundmuret Hus blev hele Forsiden slaat ind; paa et andet Gavlen, og Grundmuren under 2 Fag bortskyllet. Heldigvis er intet Menneskeliv gaat tabt, skjøndt Fire vare Døden nær under Forsøget paa at redde deres Smule Eiendom. Det lykkedes endog at redde Mandskabet fra en russisk Skonnert, der drev ind

ved Bobbeaaen, ved at en Mand fra Gudhjem (Snedker Peder Jensen) løb ud i den frygtelige Brænding og efter flere forgjæves Forsøg fik fat paa et Toug, der kastedes ud fra Skonnerten, medens han selv reves omkuld af Bølgerne og i næsten livløs Tilstand blev trukken i Land. I Svaneke er der ogsaa sket talrige Ulykker. Ved Midnatstid den 12te November tiltog Stormen i en frygtelig Grad, og Vandet hævede sig til en hidtil ukjendt Høide; dette vedblev til henad Morgen, da Stormen blev orkanagtig med Snebyger og rasede med uformindsket Heftighed til noget over Middag; først da sagtnede det noget, og Vandet begyndte at falde. Folk fik naturligvis strax travlt med at fortøie Skibe og Baade, men under slige Forhold kunde ingen Fortøininger holde, og selve Fortøiningspælene bleve revne løse. En ny, paa Stabelen staaende Kvase rev sig løs, men man fik den dog nogenlunde fortøiet, saa at den kun har lidt mindre Skade, hvorimod 2 mindre Kvaser ere fuldstændig knuste. Havnen har lidt forfærdeligt og er tildels useilbar. Det i de sidste Aar af store kløvede Sten byggede og med svære Jernkramper forsynede Bolværk er for en stor Del bortskyllet; Stenene ligge hulter til bulter. Bolværkerne i Havnen ere ogsaa molesterede. Kun Brohovedet staar fast og urokket. Kl. 9 om Formiddagen styrtede Havnehuset. Gaden forbi Havnen Syd efter er ikke til at passere. Mange Haver ere ødelagte og overskyllede med Grus og Sten, og Træer ere oprykkede med Rode. Iøvrigt have ingen Huse taget videre Skade, skjøndt flere vare stærkt udsatte for Søen, som skyllede op i de nærmeste Gader ved Stranden. Enkelte Familier flyttede. I Fiskerleierne Listed og Aarsdale har Baadehavnen ogsaa lidt større eller mindre Skade; flere Huse ere dels bortskyllede, dels ramponerede; en Stubveirmølle ved Aarsdale er blæst om. Salterierne ere tildels

ødelagte. Ingen kan mindes Magen til en saadan Stormflod. Rundt om Bornholms Kyst ere mange Strandinger skete.

Stormen har ogsaa anrettet Skade paa Vestkysten af Øen, idet saaledes Rønne og Hasle Havne have erholdt Beskadigelser, den første for et Beløb af ca. 200 Rd,; derimod have alle Byerne langs Øens Østkyst lidt betydeligt og navnlig ere Havnene tildels ødelagte. I Allinge Havn, hvis Anlæg har kostet 45,000 Rd. blev den yderste Dossering og Mole gjennembrudt og kastet ind i Havnebassinet, ligesom den store Beskyttelsesmur for Indrehavnen blev omstyrtet, og efterat der saaledes var givet Bølgerne fri Adgang, bleve Havnen og Havnepladsen aldeles overskyllede. De lidte Tab angives for Havnenes Vedkommende til imellem 18,000 og 25,000 Rd., og for de Private til imellem 20,000 og 30,000 Rd. Sandvig Havn blev ligeledes tildels ødelagt; dog angives Skaden her kun til et Beløb af c. 2000 Rd. I Gudhjem er Havnen ødelagt og Skaden derved anslaaes til 2000 Rd.; i det Hele har denne Plads lidt Tab til et Beløb af c. 10,000 Rd. I Svaneke er Havnen tildels ødelagt, 5 Skibe ere næsten knuste, Havnehuset sammenstyrtet og mange Haver overskyllede og ødelagte. Fremdeles har Nexø ogsaa lidt en Del og endelig ere overalt en stor Mængde Fiskerbaade gaaede tilgrunde.

Af de foranstaaende Skildringer af Nøden paa de mange haardt angrebne Steder, vil det ses, at de umiddelbare Følger af Stormfloden have været store og følelige for de mange Ulykkelige, hvis Slægtninge have fundet Døden paa Havet eller paa den oversvømmede

Landjord, hvis Hus og Hjem ere blevne Stormen og Søens Bytte, og hvis Velfærd er, omend ikke tilintetgjort for stedse, saa dog forstyrret for en Tid. Den storartede Medfølelse, som i Pengebidrag og Gaver trindt om i Landet straxt lagde sig for Dagen, da Ulykkerne og Nøden bleve bekjendte, dulmede vel den øieblikkelige Smerte og dækkede den pludselig fremkaldte Elendighed, og oplivede den Kraft og det Mod, som er den første Betingelse for at bære Ulykkerne og Tabene paa rette Maade; men senere hen, naar Savnene daglig føles, og Tabet af de tilvante Omgivelser minder ved hvert et Skridt, naar de omstyrtede Huse, ødelagte Marker og sønderslaaede Fartøier gjenkalde de uhyggelige Scener, hvori de have spillet Hovedrollerne, og naar af og til et Lig skylles op paa Kysten, saa skal der Sjælsstyrke og Sindsro — ikke at tale om stor pekuniær Assistance, til at frigjøre sig for Fortiden og til at tage fat paa Fremtidsgjerningen.

Ligesom Stormfloden har været haardest mod fattige og mindre bemidlede Folk, saaledes ere Følger af den naturligvis ogsaa værst for disse. Navnlig den Omstændighed, at Ulykken indtraf ved Vintertid, gjør at den er mere følelig end ellers; thi Brændsel, Klæder og Fødevarer ere dyrere at skaffe tilveie. Paa næsten alle Steder hvor Vandfloden har huseret, ere Kartoflerne blevne aldeles ødelagte, og dette Næringsmiddel er en stor Mængde Menneskers væsentligste Livsfornødenhed, og den er ikke saa ganske let at skaffe tilveie i saa stor Mængde som der fordres; det er jo heller ikke alene Øieblikkets Trang som skal tilfredsstilles; men det er ogsaa Forbruget i den hele lange Vinter og Nedlægningen til Foraaret der maa tænkes paa. Tænke vi paa Markerne og Haverne, som nu paa mange Steder staa under Vand, saa kan man let forstaa den Engstelse for

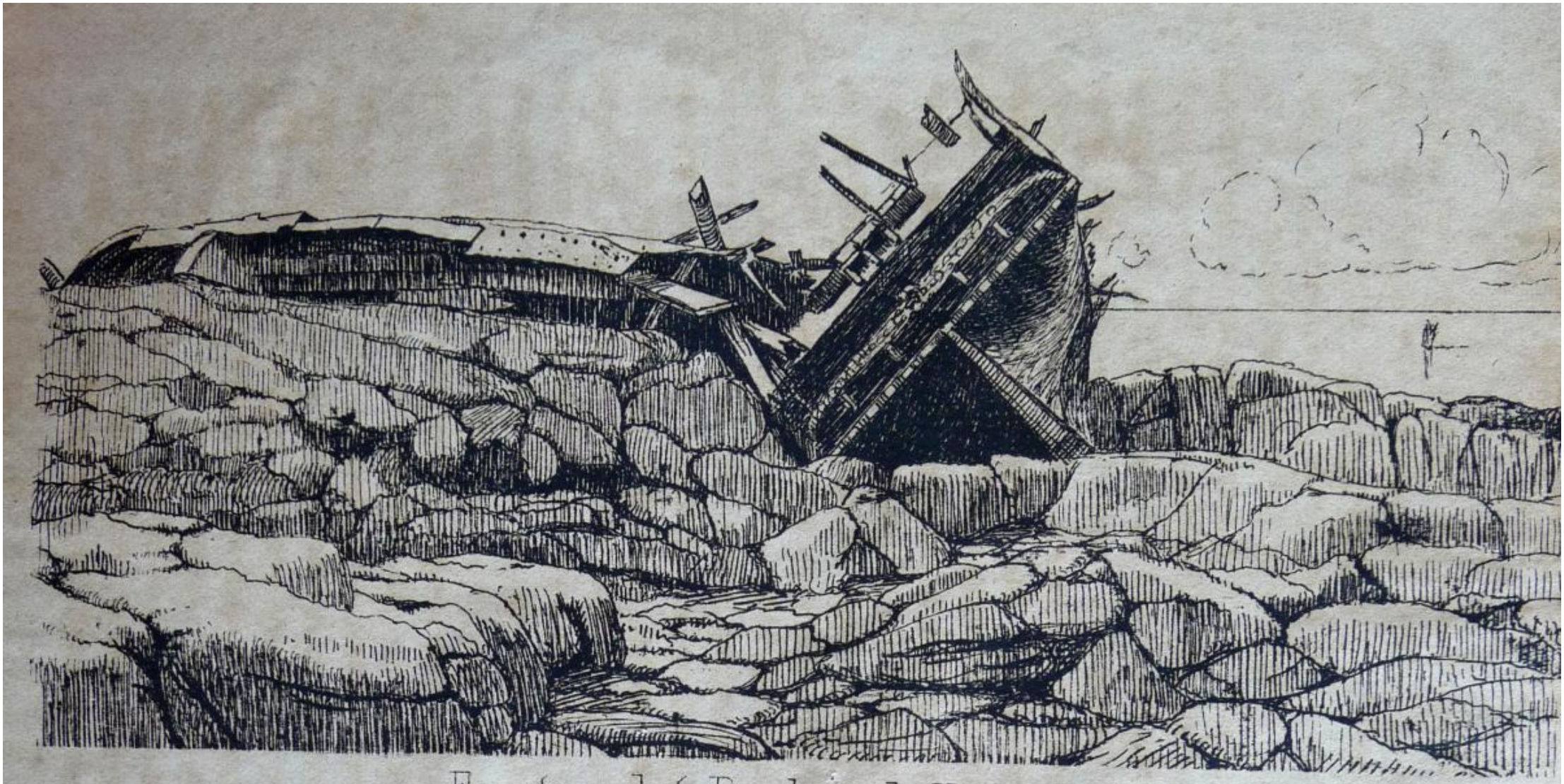
Fremtiden som Fattigfolk, for hvem en lille Plet Jord er et Livsspørgsmaal, har. Kunne disse Marker og Haver, som nu ere gjennemtrukne af Saltvand give noget Udbytte?

En af de farligste og næppe undgaaelige Følger af Vandfloden, er Sygdom. De fleste Huse paa Landet ere klinede op af Ler og Væggene ere blevne gjennemtrukne af Saltvand og støtte om. Vandet, som har staat i Husene, har gjort disse løse i deres Sammenføininger, hvorved Træk og Kulde ikke kan holdes ude. Disse Omstændigheder bevirke, at saadanne Steder ere meget usunde at bebo, og naar man derhos vil erindre, at de fleste Vandlidte vel have reddet Sengklæder fra Oversvømmelsen, men aldeles gjennemtrukne af Saltvand, som stedse fremkalder usunde Uddunstninger, saa ligger heri en meget farlig Følge af Stormfloden, idet Sygdom let fremkaldes derved. Medens paa den ene Side den store Arbeidsstyrke, som forlanges til at afhjælpe de øieblikkelige Ulemper trindt omkring, har bevirket en betydelig høiere Arbeidsløn i de Egne, hvor Stormen og Floden havde huseret stærkest — Daglønnen varierede mellem 2 og 4 Rd. — er Arbeidet paa den anden Side hæmmet for en Tid, og den nærværende Vinter gjør Erhvervelsen af Udkommet meget besværlig paa mange Steder.

Den øieblikkelige Nød, som opstod ved Stormfloden: Mangel paa de første Livsfornødenheder: Føde, Husly og Klæder, blev afhjulpen dels derved, at Private med stor Redebonhed tilbøde de Skadelidte Husly og Føde og dels ved, at de sig strax dannende Komiteer forstrakte med Pengebidrag i Forhold til Enhvers Trang. Det er almindeligt bekjendt, at disse Komiteer have lagt megen Omsigt for Dagen ved at anvende de indkomne Bidrag paa rette Steder og Tider, og i det rette Forhold. Det var en

stor Trøst for de mange Mennesker, hvis Velfærd synes at være helt gaaet til Grunde, at se den overordentlig store Medfølelse, som viste sig trindt om i Landet og i alle Samfundslag og paa saamange smukke Maader. Foruden at der nu (den 16de December) er indkommen til Centralkomiteen, som dannede sig i Kjøbenhavn, 715,388 Rd. 19 Sk., staar der jo endnu Indtægter af Basarer, Koncerter og Aftenunderholdninger tilbage, og der vil da være kommet Tilstrækkeligt ind til at dække de Tab, som mindre Bemidlede have lidt paa Boliger, Bohave og Kreaturer; til at dække Tabet paa Jordeiendomme og større Anlæg — i Særdeleshed hvis der skal gjøres Alvor af at søge at dække al Skade, kræves flere Millioner.

Det havde været vor Hensigt at ledsage dette lille Arbeide med en Fortegnelse over alle de paa Kysterne strandede Skibe; men da denne kortfattede Beretning i Diemedets Interesse skal udgaa hurtigst muligt, have vi maattet opgive at supplere Beretningen med den omtalte Fortegnelse, til hvilken det endnu heller ikke har været os muligt at tilveiebringe det fornødne Materiale; men dersom et paafølgende Oplag af dette Arbeide skulle findes fornødent, vil saavel denne Fortegnelse, som andre detaillerede Oplysninger, navnlig om Skadens Størrelse paa de forskjellige Egne, blive medtagne; i hvilken Anledning vi tillade os at bede Alle, som nærer Interesse for Sagen om at tilsende Forlæggerne alle fornødne Oplysninger og gjøre os opmærksomme paa de Feil, som muligt maatte have indsneget sig.

En strandet Bark ved Hammeren.

Centralbiblioteket
Nykøbing Falster

Lokalsamlingen

55.3 Schytte, Julius
Stormfloden den 13de no-
vember 1872

ex.1

Centralbiblioteket Nykøbing F.
1001825621

Stormfloden

den 13de November 1872.

En samlet Beretning

ved

Julius Schytte.

(Med 8 autograferede Billeder af C. A. Christensen).

(Netto-Indtægten tilfalder Kronprinds Frederiks Fond for dem, hvis Forsørgere omkomme under Forsøg paa Redning af Skibbrudne).

Kjøbenhavn.

Jul. Hoffensberg. Th. Michaelsen.

Kronprinsensgade 6.

1873.